

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblické teologie

ThLic. Jiří Pavlán

SAUL – KRÁL MNOHA PARADOXŮ
Exegetická studie různých pojetí prvního izraelského krále

Disertační práce

Vedoucí práce: Doc. Petr Chalupa, Th.D.

Obor: Biblická teologie

Zaměření: Starý zákon

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.

Rád bych poděkoval doc. Petru Chalupovi, Th.D. za podnětné vedení při této disertaci a za trpělivost při pročitání mnou vytvořených konceptů. Poděkování rovněž patří doc. Jiřímu Benešovi, Th.D., který mě kdysi uvedl do tajů a krás hebrejštiny.

Anotace

This thesis (Saul – the King of Many Paradoxes) is devoted in dealing with the double narratives in the stories of King Saul and the question, why are readers so often confused. It begins with a King Saul's genealogy and with reflections about his tribe. The next part is related to similarities of the prophet Samuel and King Saul, which should lead readers to compare these two personalities. The text shows us that they both have a lot in common by having a similar structural genealogy; both being chosen by God and given a prophetic gift. The highlight of Saul's stories is in the text 1 Sam 9-15 where Saul is repeatedly elected as king, and later rejected twice. There is an inner textual structure, whose goal is to stress the importance of God's providence and foresight, unlike the limited view of the common person. The identification of this textual structure helps the reader see the position of King Saul's understanding; that because God does not view things the way men do, we can only judge God's actions retrospectively. The chapter 1 Sam 12 is the core of this structure, where both king and the folk are instructed, that their own decision is the key to their success or failure. The following stories in 1 Sam 16-28 about Saul and David reveal that God's providence proved right and the former rejection of King Saul was later evident in his behavior to his relatives, to the priests and to God's enemies. Finally there are again two stories about King Saul's death, which allow two different viewpoints on his last moments. The tragic end of the first King of Israel is an example of the people, who are elected by God, but separate arbitrarily from God.

Keywords: King Saul, prophet, structure, double narrative, election, rejection.

Seznam použitých zkratk

B21	Bible 21. století
BGT	Novum Testamentum Graece, Nestle-Aland 27th Edition
BHT	Transliterated BHS Hebrew Old Testament z r. 2001
BKR	Bible Kralická
BUB	Die Schrift (Martin Buber, Franz Rosenzweig) z r. 1997
CEP	Český ekumenický překlad z r. 1985
CEP1984	Český ekumenický překlad z r. 1984
CSP	Český studijní překlad
EIN	Einheitsübersetzung z r. 1980
ELB	Elberfelder
hebr.	hebrejsky
JPS	Jewish Publication Society
LXX	Septuaginta
MT	Masoretský text
NASB	New American Standard Bible
NEB	New English Bible
NET	New English Translation
NIV	New International Version
NRSV	New Revised Standard Version
RSV	Revised Standard Version of the Bible, 2. vyd. z r. 1971
řec. -	řecky

Obsah

Úvod	10
1. <i>Saulův původ (1 S 9,1-2) a vymezení textů</i>	13
1.1. Genealogie Saulova rodu	13
1.2. Benjamínovci.....	15
1.2.1. Paradoxy Saulova původu.....	16
1.2.2. Vazby mezi kmenem Benjamín a Jábešem Gileádským.....	17
1.2.3. Benjamínovci po Saulovi	17
1.3. Vymezení textů o Saulovi	19
1.4. Shrnutí.....	19
2. <i>Saul pomazán za krále (1 S 9-11)</i>	21
2.1. Paralely v textu	21
2.2. Okolnosti Saulova pomazání.....	23
2.2.1. Boží záměr	23
2.2.2. Pomazání Saula.....	25
2.2.3. Saul mezi proroky	28
2.3. Veřejná volba za krále	31
2.3.1. Hospodinova promluva v Mispě o zavržení.....	31
2.3.2. Problém názoru lidu	33
2.3.3. Amónovci a aklamace Saula za krále v Gilgálu.....	34
2.4. Shrnutí.....	36
3. <i>Saulovo první zavržení (1 S 13)</i>	38
3.1. Časové údaje o Saulovi.....	38
3.2. Saul v boji s Pelištejci	42
3.2.1. První náznaky chybných rozhodnutí	42
3.2.2. Sedm dní čekání v Gilgálu	44
3.2.3. Konflikt mezi Samuelem a Saulem	46
3.2.4. Interpretace Samuelova soudu	49

3.3. Vybrané rozšířené moderní přístupy	49
3.4. Čím se Saul provinil?	51
3.4.1. Klasické pojetí	52
3.4.2. Moderní pojetí.....	53
3.5. Byl král Saul oprávněn obětovat?	54
3.6. Shrnutí.....	56
4. <i>Ne Saul, ale Jónatan jako vysvoboditel (1 S 14)</i>	58
4.1. Začátek bitvy.....	58
4.2. Strukturování textu	60
4.2.1. Struktura s opakováním a polaritami v 1 S 14	60
4.2.2. Literární struktura 1 S 13-14.....	61
4.3. Jónatan jako protiklad Saula.....	62
4.3.1. Jónatan přebírá iniciativu místo Saula	62
4.3.2. Saul a schrána.....	64
4.3.3. Hospodinovo vítězství a Saulova přísaha	66
4.3.4. Následky neuvážené Saulovy přísahy	69
4.3.5. Stoupající pochyby o Saulových činech	72
4.3.6. Výsledný rozdíl mezi Saulem a Jónatanem	77
4.5. Saulovy boje	79
4.6. Shrnutí.....	80
5. <i>Druhé zavržení (1 S 15)</i>	82
5.1. Hospodinův rozkaz k vyhubení Amálekovců.....	82
5.2. Saulova neposlušnost	83
5.3. Samuel konfrontuje Saula	86
5.4. Předpověď o Saulově nasměrování.....	88
5.5. Shrnutí.....	93
6. <i>Struktura dvojitého vyprávění (1 S 9-16)</i>	95
6.1. Interpretace dvojích vyprávění	96
6.1.1. Kritický přístup.....	96

6.1.2. Holistický přístup	96
6.2. Struktury Saulových příběhů	97
6.2.1. Struktury vyprávění o Saulovi z pohledu komentátorů.....	97
6.2.2. Vlastní návrh struktury	100
6.2.2.1. První vyvolení x první zavržení (1 S 10 a 13)	101
6.2.2.2. Intermezzo – losování (1 S 10, 19-21 a 14,41-42).....	102
6.2.2.3. Druhé vyvolení x druhé zavržení (1 S 11 a 15).....	103
6.3. Předběžný závěr	103
6.4. Exkurs k širší struktuře	105
6.5. Shrnutí.....	107
7. <i>Saul a David (1 S 16-28)</i>	108
7.1. Příběhy Saulových „zrádců“	110
7.1.1. Jónatan (1 S 18-20;23).....	110
7.1.2. Míkal (1 S 19,1-17).....	112
7.2. Příběhy Saulových „přátel“	113
7.2.1. Zífejci (1 S 23-24;26)	113
7.2.2. Dóeg Edómský (1 S 21,8; 22,6-23).....	115
7.3. Příběh s prohozenými rolemi	118
7.3.1. Saul, Samuel a věstkyně z Én-dór (1 S 28)	118
7.4. Shrnutí.....	123
8. <i>Saulova smrt - hanba či sláva? (1 S 31 – 2 S 1)</i>	127
8.1. Saulova poslední bitva	127
8.2. Pohledy komentátorů na výpověď Amálekovce.....	132
8.2.1. Amálekovec lže	132
8.2.2. Amálekovec říká pravdu	133
8.2.3. Je možné obojí?	133
8.3. Co v textu podporuje Amálekovcovu verzi?	134
8.4. Proč verze Amálekovce nezní věrohodně?	135
8.5. Klíčem příběhu je rodové označení	136

8.6. Shrnutí.....	136
9. Závěr.....	139
<i>Bibliografie</i>	<i>146</i>

Úvod

Čtenář, který se seznamuje se Saulovým příběhem, obvykle prožívá smíšené pocity při snaze pochopit náhlé zvraty a paradoxy, kterými je život prvního izraelského krále naplněn. Saul jde hledat oslice a najde království. Je zpočátku líčen ve velmi pozitivním světle a je dvakrát oficiálně prohlášen za krále. Lid se raduje z nového vysvoboditele, který je naplněn Hospodinovým Duchem a má fyzický vzhled odpovídající tehdejší představě vhodného krále. Náhle však přichází nečekané překvapení, když je hned v následujících kapitolách Saul dvakrát zavržen. To je samozřejmě zářející a matoucí. Projevuje se to také v odlišném hodnocení postavy krále Saula komentátory. Jejich různým interpretacím (pojetím), včetně své vlastní, se v této práci hodlám věnovat.

Proč je Saul ze začátku vykreslen jako první král pozitivně, aby byl vzápětí Hospodinem zavržen? Navíc u prvního zavržení ani není pořádně jasné, proč je zavržen. A neočekávaně když už je zavržen, zůstává Saul králem až do své smrti. Dalších dlouhých 15 kapitol druhé poloviny 1. Samuelovy nacházíme v textu zmínky o Saulově kralování. Není divu, že čtenář je z této struktury mírně zmatený a vyvolává to v něm řadu otázek.

Rád bych se v této práci věnoval právě zmíněným paradoxům. Jde zde o náznaky ne příliš zdařilé redakční práce, nebo nám zde prosvítá boj dvou propagand (saulovské a davidovské)? Je Saul tragickým antickým hrdinou, který bojuje s nepřízní osudu a dějin, nebo je to břídil a od počátku záporná postava. To jsou jen některé z názorů, které moderní komentátoři předkládají.

Ve své disertační práci používám strukturální analýzu, kterou mě inspiroval Fokkelman ve své tetralogii o Knihách Samuelových. Jednoduchá definice zní, že strukturální analýza je kritickou metodologií, která se pokouší porozumět fenoménům (jako jsou mýty, příběhy, lidové zvyky nebo literární texty) z hlediska

jejich struktur - tedy systémům a modelům, které dávají jednotlivé fenomény do vzájemné souvislosti. Pracuje s těmito prvky: vymezení částí textu; rozbor stylu – identifikace přechodů, paralelismů, jedinečných forem slovních obrátů; určení poetických/ strukturálních stylů – cílem je najít provázanost v struktuře textu, která pomáhá zorganizovat dané informace různým způsobem. Vychází z předpokladu, že text má vnitřně provázanou strukturu, kterou je možné rozpoznat a použít při jeho interpretaci. Čím je nalezená textová struktura výraznější, ohraničenější a delší, tím větší vypovídací hodnotu by mohla mít.

Vycházím z biblického textu v jeho finální podobě, jak jej představuje Biblia Hebraica Stuttgartensia. V češtině citované biblické oddíly jsou citovány, pokud není uvedeno jinak, podle Českého ekumenického překladu vydaného Českou biblickou společností v Praze r. 1985. Rovněž zkratky biblických knih jsou používány podle úzu Českého ekumenického překladu. Ve svém bádání jsem upřednostnil synchronní metodu. Domnívám, že i z biblického textu lze pomocí struktur, kompozic a srovnání kontextu vyvodit zajímavé a relevantní informace. Diachronní metodu nepodceňuji, ale zdá se mi, že právě při interpretaci příběhů krále Saula, kterého část diachronních vykladačů nepovažuje za dějinnou postavu, není zrovna nejvhodnější, neboť k biblické zprávě chybí časově srovnatelný materiál, o který by se v informacích o této epoše izraelských dějin, dalo opřít. V centru mého bádání tak nestojí historický vznik textu, ale spíše jeho rozbor a snaha objevit záměr, se kterým své čtenáře oslovuje.

Chci se věnovat i paralelním postavám. Ze Saulových příběhů je jasné, že Saul byl ve funkci krále nahrazen Davidem. Proto je pochopitelné, že se mezi těmito postavami vytvářejí paralely a kontrasty. Týká se to však i dalších postav kromě Davida?

Jelikož o Saulovi víme jen pramálo informací z mimobiblických zdrojů, je samotný text jeho příběhů v Písmu hlavním zdrojem, ze kterého je třeba čerpat a který bude

mít v závěru rozhodující slovo v hodnocení Saula jako prvního izraelského krále. Struktura této práce tedy v celku odpovídá biblickému popisu Saulových příběhů. Jak už naznačuji v podtitulu své práce, osobou a charakterem krále Saula se zaobírali mnozí komentátoři. Různí se i jejich přístupy od historiografického přes hledání literární a teologické koherence, provádění dialogických studií až po odvážné interpretace v příbězích prvního izraelského krále. Dovolím si zde pod čarou zmínit několik autorů, jejichž monografie se věnují právě postavě krále Saula.¹ Jejich díla jsou v mnohém podnětná a přinášejí celou řadu důležitých informací, ovšem v celku ukazují na poměrně nejednotný pohled jednotlivých autorů na krále Saula. A zde se nabízí otázka, je-li tak tomu kvůli nejednoznačně vyznívajícimu obsahu biblického textu, či stojí-li za tím jisté předporozumění, s kterým daní badatelé k textu přistupují.

V této studii se pokusím srovnat názory výše zmíněných i dalších komentátorů s vnitřní literární strukturou 1. Samuelovy. Někdy totiž mohou určité literární útvary v textu vypadat rušivě, ale při bližším zkoumání nezřídka podněcují čtenáře k novému, neotřelému pohledu. A právě u známých biblických příběhů se dají poměrně úspěšně hledat dosud neobjevené textové paralely, neboť čtenáři příběh znají a obvykle nevěnují čtenému textu důkladnou pozornost.

Příběh krále Saula mne zaujal svou tragičností i mnoha otázkami, které při čtení tohoto příběhu vyvstávají. Text čtenáře rozhodně nenechává chladnými a nezúčastněnými. A skutečnost, že příběh krále Saula fascinuje lidi dodnes, svědčí o mistrovské konstrukci tohoto starověkého textu. Věřím tedy, že i tato má studie přispěje k lepšímu pochopení umělecké vnitřní provázanosti tohoto vyprávění.

¹ EDELMAN, D. V. *King Saul in the Historiography of Judah*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1991.; GREEN, B. *How Are the Mighty Fallen? : A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*. London: Sheffield Academic Press, 2003.; GUNN, D. M. *The Fate of King Saul : An Interpretation of a Biblical Story*. Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series. Sheffield: JSOT Press, 1989.; HENTSCHEL, G. *Saul : Schuld, Reue und Tragik eines Gesalbten*. Biblische Gestalten. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003.; IGNATIUS, P. *King Saul : A Villain or a Hero? : Revisiting the Character of Saul*. Delhi: Indian Society for Promoting Christian Knowledge, 2008.; LONG, V. P. *The Reign and Rejection of King Saul : a Case for Literary and Theological Coherence*. Atlanta, Ga.: Scholars Press, 1989.

1. Saulův původ (1 S 9,1-2) a vymezení textů

Příběh krále Saula hned v počátku čtenáře seznamuje se Saulovým rodokmenem a s informací, ke kterému z izraelských kmenů náleží. Toto rodové zařazení dává prvnímu králi určité dějinné i myšlenkové pozadí, které jej ovlivnilo a jeho samotná vláda se pak stane nedílnou součástí této kmenové tradice.

1.1. Genealogie Saulova rodu

Saulův rodokmen nacházíme celkem na třech místech. První zmínka je v 1 S 9,1-2: „Byl muž z Benjamínova pokolení jménem Kíš, syn Abíela, syna Seróra, syna Bekórata, syna Afíacha, syna jednoho Jemínce, statečný bohatýr. Ten měl syna jménem Saul, hezkého mladíka. Mezi Izraelci nebylo hezčího muže nad něj; od ramen vzhůru převyšoval všechny lid.“ Další zmínky o Saulově rodokmenu odkazují na poexilní tradici uchovanou v první knize Paralipomenon (8,29-33; 9,35)

1 S 9,1

1 Pa 8 a 9

nějaký Jemíncec

Afíach אֶפְיָח

Bekórat בְּכוֹרָת

Jeíel (otec Gibeónu) יְעִיֵאל

Serór סְרוֹר

(1 Pa 8,29; 9,35)

Abíel אֲבִיֵאל

Nér נֵר (1 Pa 8,33; 9,36)

Kíš קִישׁ

Kíš קִישׁ (1 Pa 8,33; 9,39)

Saul שָׁאוּל

Saul שָׁאוּל (1 Pa 8,33; 9,39)

Je zvláštní, že tak slavnostní rodokmen v 1 S má počátek u „jednoho Jemínce“. Jakoby ten neznámý praotec měl zdůraznit ještě víc, že je zde řeč o Benjamínově pokolení, i když už to je ve verši zmíněno hned na začátku. Zmínka o Benjamínovcích má nejspíš v čtenáři vyvolat vzpomínky na to, co nám o nich popisuje biblická kniha Soudců (Sd 19-21).

Saulův rodokmen v první knize Paralipomenon 8 není o nic konkrétnější. Tam začíná rod u nějakého „otce Gibeónu“, který je až v 9. kapitole ztotožněn s Jeíelem. V rodokmenu 1 Pa 8,29-33 se setkáváme nejspíše s narušeným textem, neboť na rozdíl od 1 Pa 9,36 chybí ve výčtu synů otce Gibeónu Nér, který je však hned nato jmenován jako otec Kíše. Je možné, že to způsobila opisovačská chyba, neboť v 1 Pa 9,36 hned po Nérovi následuje Nádab a první dvě souhlásky obou jmen jsou v hebrejštině snadno zaměnitelné. Překladatelé LXX si toho nejspíše povšimnuli a do 1 Pa 8,30 jméno Nér doplnili. Orientaci v rodokmenu pak ještě komplikuje dvojitý výskyt jména Kíš ve dvou generacích (snad strýc a synovec – Saulův otec) a podobná situace rovněž nastává, když se Saulův dědeček i strýc jmenují Nér (1 Pa 9,39 srov. s. 1 S 14,50

Saulův otec Kíš je označen za statečného bohatýra (גִּבּוֹר הַיָּל). Tento titul Písmo udělilo jmenovitě i Jiftáchovi, Boázovi, Jarobeámovi, Sádokovi a Naamánovi. Knihy Paralipomenon však toto označení používají také pro speciálně vycvičené vojáky (1 Pa 28,1; 2 Pa 13,3; 17,16.17; 25,6; 32,21). Mohl by to být odkaz na elitní jednotky s prakem, o kterých čteme ve spojitosti s kmenem Benjamín v Sd 20,16. Benjamínovci se jako kmen stali pověstnými svými atletickými i bojovnickými dovednostmi (schopnost střílet prakem a lukem i jako zdatní běžci). Ve Starém zákoně nacházíme celou řadu odkazů na tyto jejich schopnosti (Sd 20,14-16; 2 S 2,18; 18,27; 1 Pa 8,40; 12,1-2; 2 Pa 14,7).²

² HECK, D. J. „Benjamin.“ In ALEXANDER, T. D. (Ed.) and BAKER, D. W. (Ed.) *Dictionary of the Old Testament. Pentateuch*. Leicester: Inter-Varsity Press, 2003. s. 80.

1.2. Benjamínovci

Svůj název tento kmen odvozoval od praotce Benjamína, nejmladšího z Jákobových synů, kterého zplodil s Ráchel. Původně se měl jmenovat בֶּנְיָמִין (syn zmaru), neboť při jeho porodu zemřela poblíž Betléma jeho matka a v bolestech jej takto pojmenovala. Její manžel však svého potomka pojmenoval בְּנֵי יְמִינִי (syn pravice, syn mých dnů, syn mého stáří,³ další odvozují tento význam také jako „šťastlivec“⁴). Někteří badatelé se domnívají, že by to rovněž mohl být dávný ozvuk jména Benjamín, které nesla skupina kmenů nazývaných jako „lid jihu,“ o které se zmiňují texty z Mari.⁵

Zajímavou charakteristiku nacházíme v Jákobově požehnání: „Benjamín svůj úlovek rve jako vlk, co odolekl, požívá hned ráno, večer dělí kořist“ (Gn 49,27). To by mohlo naznačovat budoucí válečnické schopnosti a jisté ambice na kořist. Oproti tomu zní naopak těšivě Mojžíšovo závěrečné požehnání celému kmenu: „Hospodinův miláček to je. Ať u něho přebývá v bezpečí. On ho bude chránit po celý čas, vždyť přebývá mezi jeho úbočími“ (Dt 33,12). Můžeme také vidět, že kmen Benjamín patřil k těm menším, což dokládají také výsledky soupisu bojeschopných mužů v Nu 1,37 (35 400 mužů) na začátku putování a v Nu 26,41 (45 600 mužů), když už lid stojí před Jerichem. I když to početně není mnoho, dostal tento kmen za dědictví poměrně významná města: Jericho, Bét-el, Gibeón, Ráma, Micpe a Jeruzalém (Joz 18,21-28).

Dědičný podíl tohoto kmene leží hned na jihu území Efraimova a má na délku 42 km a na šířku 19 km. Jeho východní hranici tvoří řeka Jordán. Do oblasti mezi územím kmene Benjamín a Pelištejci zasahoval svým teritoriem původně kmen Dan.⁶ Nejspíše i díky této poloze a díky svému nevelkému počtu byl Benjamín poměrně

³ SMITH, S. and CORNWALL, J. *The Exhaustive Dictionary of Bible Names*. North Brunswick, NJ: Bridge-Logos, 1998. s. 36.

⁴ „Benjamin.“ In WOOD, D. R. W. (Ed.) and MARSHALL, I. H. (Ed.) *New Bible Dictionary*. 3rd ed. Leicester, England: InterVarsity Press, 1996. s. 129.

⁵ BRIGHT, J. S. *History of Israel*. 4th ed. Louisville, Ky: Westminster J. Knox Press, 2000. s. 78.

⁶ „Benjamin.“ In EASTON, M. G. *Easton's Bible Dictionary*. Oak Harbor, WA: Logos Research Systems, Inc., 1996.

brzy stále více závislý na kmenu Efraim. Je možné, že roli v tom hrály i bližší příbuzenské vazby, protože Benjamín a Josef (otec Efraima) měli jako Jákobovi synové společnou matku. Blízké vztahy s Efraimem ilustruje i Debořina píseň, kde Benjamín bez vůdce je úzce spojen s Efraimem (Sd 5,14). Skutečnost, že tento kmen byl malý, ukazuje i událost, kdy moábský král Eglón vynucuje placení poplatku celých osmnáct let, než soudce Ehúd pocházející právě z kmene Benjamín vysvobodí Izrael (Sd 3,12-30).⁷

Brooks se domnívá, že územní celky Benjamína a Judy neodpovídají archeologickým nálezům a zdá se, že judská tradice úmyslně umenšovala počty i rozlohu kmene Benjamín.⁸ Právě ve srovnání s judským královstvím bylo potřeba vnímat kmen Benjamín jako ten menší a podřízenější. Co je však jisté, že po určitou dobu máme známky zřetelné rivality a soupeření mezi těmito dvěma kmeny.

1.2.1. Paradoxy Saulova původu

Zatímco přechází informace jsou převážně pozitivními zmínkami o významu celého kmene i Saulových předků, kniha Soudců přináší i velmi zahanbující obraz Benjamínovců v Sd 19-21. Poukazuje na hrozný zločin, kdy obyvatelé tohoto města sexuálně zneužili jistou ženu tak brutálně, že na následky toho zemřela. To nejhorší na tomto příběhu však není jen skutečnost, že vůbec mohlo k takovému zločinu dojít, ale místo toho, aby Benjamínovci viníky vydali, rozhodli se tyto zločince bránit, což nakonec vedlo k téměř kompletnímu vyhubení celého kmene. Tento otřesný příběh vykresluje Benjamínovce jako horší než samotné pohany, kteří měli být Izraelci z Kenaánu vyhnáni a vytváří asociaci s násilným chováním obyvatel v Sodomě (srov. Gn 19,4-5; Sd 19,22). Místo, kde došlo k hanebnému zločinu je přímo Gibeá. Nevíme, jak se stalo, že toto město připadlo právě Benjamínovcům. Autor Letopisů nám však poukazuje na původ Saula ve spojitosti s poblíž ležícím Gibeónem, což vyvolává rovněž nepříliš pozitivní asociace o lstivém jednání mužů z Gibeje, kteří přelstili

⁷ SCHUNCK, K.-D.: „Benjamin (Person).“ In FREEDMAN, D. N. (Ed.) *The Anchor Bible Dictionary*. Vol. I. New York ; London: Doubleday, 1992. s. 671-672.

⁸ BROOKS, S. S. *Saul and the Monarchy : A New Look*. Aldershot: Ashgate, 2005. s. 91.

izraelské starší, a podařilo se jim zachránit před vyhubením, jak se dočítáme v knize Jozue (Joz 9).

1.2.2. Vazby mezi kmenem Benjamín a Jábešem Gileádským

Saulovy příběhy popisují také velmi dobré vztahy kmene Benjamín a města Jábeš v Gileádu. O jediné souvislosti, kterou má Jábeš s Benjamínci se dočítáme v knize Soudců ve 21. kapitole, kdy byli Benjamínci téměř vyhlazeni a celý národ se zapřísáhl, že jim nedá své dcery za ženy. Nakonec se ukázalo, že na svolanou trestnou výpravu nedorazil nikdo z Jábeše, a Izraelci tedy pobili všechny tamější obyvatele a ušetřili pouze panny, které si zbylí Benjamínci vzali za ženy. Je možné, že z pozdějších rodových vazeb se utvořilo jisté spojení mezi kmenem Benjamín a tímto poměrně odlehlým městem. Jistou reakcí na tyto skutečnosti může být i pozdější předpověď proroka Abdijáše 1,19 – *Benjamín obsadí Gileád*. Je to poukaz na blízké vazby mezi kmenem Benjamín a zmíněným městem. Byli to právě obyvatelé Jábeše Gileádského, kteří sňali z Bét-šanských hradeb tělo Saula a jeho synů a pohřbili je, čímž projevili svou vděčnost za záchranu před Nachášem (1 S 31,11-13).

1.2.3. Benjamínovci po Saulovi

Kmen Benjamín dosáhl svého vrcholného postavení právě za vlády krále Saula. Když se mu podařilo upevnit svou moc, rozšířil kmenové teritorium směrem na západ, kde zabral stará kenaánská města jako Beerót, Gibeón či Kefíra. Zde pobývalo původní chivejské obyvatelstvo, které Saul pravděpodobně povraždil (srov. 2 S 21,1-14). Gibeón pak Saul povýšil na své hlavní město. Poblíž nejspíše vybudoval největší posvátné návrší, které pak později hrálo významnou roli na začátku panování krále Šalomouna (1 Kr 3, 3-15).⁹

Zajímavá je rovněž poznámka o různých frakcích i v rámci kmene Benjamín. V 1 Pa 12,1-2 čteme toto: „*Toto jsou ti, kdo přišli za Davidem do Ciklagu, když se ještě skrýval před Saulem, synem Kíšovým. Tito muži patří k hrdinům, kteří mu pomáhali v boji. Byli*

⁹ SCHUNCK, K.-D.: „Benjamin (Person).“ In FREEDMAN, D. N. (Ed.) *The Anchor Bible Dictionary*. Vol. 1. New York: Doubleday, 1992. s. 672.

vyzbrojeni luky a uměli střílet šípy nebo metat kamení pravicí i levicí. Pocházeli z pokolení Benjamín tak jako jejich bratr Saul.“ Poukazuje to na skutečnost, že i mezi Benjamínovci, kteří se mohli těšit z toho, že právě jejich kmen poskytl celému národu krále, se našli lidé, kteří se Saulovou politikou nesouhlasili a přidali se k Davidovi.

Po smrti krále Saule a jeho tří starších synů při porážce Izraelitů Pelištejci, uznal kmen Benjamín Saulova nejmladšího syna Íš-bóšeta jako jeho nástupce. I poté, co se generál Abnér rozhodl přejít k Davidovi, většina Benjamínovců odmítla tento krok. Touha a ambice po vlastním králi ukazuje chování Šimeího, který Davida urážel při jeho útěku před Abšalómem nebo Šebovu vzpouru, kterou podnítl rovněž člen kmene Benjamín (2 S 20).

Když později král Šalomoun rozdělil kmeny severně od Judska na dvanáct oblastí, území kmene Benjamín se stalo nezávislou oblastí s vlastním správcem, kterým byl jmenován Šimeí (1 Kr 4,18). Později při rozpadu království se kmen Benjamín přidal k Judsku a stal se součástí jeho územního celku (1 Kr 12,20-21).

Možný odkaz na Saulův královský rodokmen můžeme najít i v poexilním období v textu Est 2,5: *„Na hradě v Šúšanu byl jeden žid jménem Mordokaj, syn Jáira, syna Šimeího, syna Kíšova, Benjamínec.*“ Odvolávka na Kíše a Benjamínovce se jeví jako protiklad k Hamanovu původ, který byl Agagovcem (Est 3,1). Příběh o konfliktu mezi Mordokajem a Hamanem ožívuje vzpomínky na dávný osudový boj, ve kterém kdysi vystupoval král Saul na izraelské straně a na amálekovské straně to byl král Agag. A živí také naděje, že jednou možná přijde čas, kdy opět na trůn usedne někdo z kmene Benjamín. Bez zajímavosti není ani pozdější paralela mezi Saulem/ Agagem a Mordokajem/ Hamanem. První pár jmen jsou vážení předkové druhého páru jmen. Saul porušil Hospodinův příkaz a ušetřil Agaga, naopak Mordokaj nešetřil Hamana. Navíc Saul si ponechal to nejlepší z kořisti, ale Mordokaj se nabízené kořisti nedotkl (srov. Est 9,10.15-16).¹⁰

¹⁰ HOWARD, M. D. Jr. „The Case for Kingship in the Old Testament Narrative Books and the Psalms”. *Trinity Journal*. Vol. 9. (Spring 1988). s. 32.

1.3. Vymezení textů o Saulovi

S výjimkou rodokmenů v 1. Paralipomenon 8-9 lze narativní texty o Saulově životě a smrti obsahově vymezit od 1 S 9 – 2 S 1. V rámci tohoto vyprávění je možné také identifikovat jednotlivé větší části jako: Saulovo vyvolení za krále (1 S 9-11), Saulovo zavržení (1 S 13-16a), Saul a David (1 S 16b-27) a Saulův konec (1 S 28 – 2 S 1).

Členění této práce se bude povětšinou držet výše uvedených narativních celků.

V rámci Saulových příběhů se však nacházejí také texty, které vyprávění přerušují, a v této práci budu zkoumat, zda mají návaznost s texty o Saulovi. Jde zde především o Samuelovu promluvu o království v 1 S 12, která tvoří významný předěl mezi Saulovými vyvoleními a zavrženími. Druhým takovým textem je souhrn Saulových výbojů a výčet jeho rodinných příslušníků (1 Sa 14,47-52). Zajímavý je také přechod mezi Saulovým prvním zavržením (1 S 13) a Jónatanovým vítězstvím (1 S 14), kde se jedná u obou kapitol o navazující vyprávění, ovšem místo Saula se zde do popředí dostává jeho syn Jónatan. Podobným způsobem pak text po druhém Saulově zavržení začíná upřednostňovat od 1 Sa 16 Davida na úkor Saula.

1.4. Shrnutí

V Saulově rodokmenu a v jeho původu nacházíme jisté kontrasty. Jeho otec je statečný bohatýr a jeho prapředek „otcem Gibeónu. Pochází rovněž z kmene, který má zaslíbení, že jako dravý vlk bude mít Benjamin dostatek kořisti. Samotná příslušnost ke kmeni, který je početně nejmenší a navíc v době soudců získal nezáviděníhodnou pověst, však není sama o sobě nejlepším doporučením. Také Saulovo rodné město Gibeón mělo v Izraeli neblahou konotaci. Ale stejně jako může pocházet nejvyšší muž Izraele z nejmenšího kmene (9,2), rozhodl se Hospodin právě tohoto muže z kmene Benjamin povýšit na krále celého Izraele. I pozdější texty v Písmu připomínají pomyslný vrchol rodu Benjamin v období kralování krále Saula.

Jelikož jsou Saulovy příběhy poměrně celistvé, není velký problém s jejich obsahovým vymezením. Ve své práci se chci zaměřit na vzájemnou provázanost

těchto větších celků a na zjištění, zda je možné nějakým způsobem interpretovat strukturu vyprávění o Saulovi.

2. Saul pomazán za krále (1 S 9-11)

Když se čtenář seznámí se Saulovými předky a s popisem jeho fyzického vzhledu, je vtažen do podivuhodného příběhu nenadálých situací a překvapení, která prožijí Saul a jeho služebník při hledání ztracených oslic.

2.1. Paralely v textu

Domnívám se, že úvodní verš 1 S 9, není náhodný. Není to jen popis rodokmenu budoucího slavného muže. Je to totiž odkaz na podobnost s někým rovněž důležitým. Text na začátku 9. kapitoly totiž začíná stejně jako úvod o narození Samuela v 1 S 1,1. Oba verše začínají stejně slovy **וְהָיָה אִשִּׁי** a pokračují předložkou **מִן**, která se překládá jako „od“, „z“ a je spojena s označením místa původu. Ve verši 1 S 1,1 je pouze ještě dodána číslovka, že šlo o muže „jednoho“.¹¹ Už zde můžeme vidět možný záměr autora, aby si čtenář povšimnul určitých podobností a srovnal dvě postavy, o kterých je řeč v následujících oddílech. Téže skutečnosti si povšiml i McCarter.¹² Další zajímavou paralelou je to, že příběhy Samuela i Saula nezačínají zmínkou o nich samotných, ale rodokmeny, které se zaměřují na jejich otce (Elkána a Kíš viz 1 S 1,1-2.20; 1 S 9,1-2).¹³ Po jménech obou otců následují v rodokmenu vždy čtyři jména jejich předků.¹⁴ Z chronologického hlediska jsou tedy otcové v obou případech na pátém místě rodokmenu a Samuel se Saulem na místě šestém.¹⁵

¹¹ Stejnými slovy začíná ovšem i příběh o Samsonovi v knize Soudců (13,2), ale pokud se v tomto případě omezíme na kontext knihy 1. Samuelovy, je to první náznak určité spojitosti, které si čtenář může povšimnout.

¹² MCCARTER, P. K. *I Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 172. (Ten však na rozdíl ode mne tuto skutečnost interpretuje domněnkou, že podobnost svědčí o tom, že nazorejské Saulovo narození bylo přepsáno a věnováno Samuelovi.)

¹³ BIRCH, C. B. „The Development of the Tradition on the Anointing of Saul in I Sam 9:1-10:16.“ *Journal of Biblical Literature*. Vol. 90, No. 1 (Mar., 1971). s. 57.

¹⁴ V Kíšově rodokmenu (1 S 9,1) je v některých překladech uveden ještě nějaký neznámý Jemínec. Hebrejský termín **יְמִינֵי שִׁי-בְנֵי** je však možné přeložit nejen jako další článek rodokmenu, ale jako zopakování rodové příslušnosti Kíše k Benjamíncům společně s jeho kladným hodnocením.

¹⁵ GREEN, B. *How Are the Mighty Fallen? : A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*. London: Sheffield Academic Press, 2003. s. 195-196.

Saulův otec Kíš, který nejspíše patřil mezi majetnější obyvatele Izraele¹⁶, poslal svého syna společně s jedním služebníkem, aby našli oslice. Tito dva se tedy vydávají na cestu a procházejí územími, která většině biblických komentátorů nejsou příliš známá. Je dobré si povšimnout, že verš popisující jejich putování (1 S 9,4-5) zní velmi strukturovaně (dokonce se rýmuje, což v hebrejštině není rozhodně pravidlem) a když se na něj podíváme v LXX, zůstal i tam zachován rytmický ráz.

1 S 9,4 – hebr. text	1 S 9,4 – řec. text
וַיַּעֲבֹר בְּהַר־אֶפְרַיִם	καὶ διήλθον δι' ὄρους Εφραιμ
וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ־שֵׁלָח וְלֹא מָצְאוּ	καὶ διήλθον διὰ τῆς γῆς Σελχα καὶ οὐχ εὔρον
וַיַּעֲבְרוּ בְּאֶרֶץ־שַׁעֲלַיִם וְאִין	καὶ διήλθον διὰ τῆς γῆς Εασακεμ καὶ οὐκ ἦν
וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ־יַמִּינֵי וְלֹא מָצְאוּ	καὶ διήλθον διὰ τῆς γῆς Ιακιμ καὶ οὐχ εὔρον

Kromě toho se ukáže velmi zajímavá paralela, pokud podle vzoru prvního verše, spojíme i tento text s 1 S 1,1. Tam zjistíme, že rodové informace o Elkánovi velmi překvapivě korespondují s některými místními jmény v 9. kapitole. Saul se služebníkem nejdříve prohledají Efraimské pohoří a po trojím vyjádření neúspěchu se zastaví až v zemi Súfu. Čtenáře jistě musí napadnout, proč začínají své hledání v Efraimském pohoří, když samotné území kmene Benjamín je dostatečně velké a bylo by tedy pravděpodobnější hledat oslice právě tam.¹⁷ Když si však čtenář vzpomene na začátek Samuelovy knihy, zjistí, že u Samuelova rodokmene je

¹⁶ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 263.

¹⁷ BIČ, M. „Saul sucht die Eselinnen (1 Sam IX).“ *Vetus Testamentum*, Vol. 7, Fasc. 1 (Jan., 1957). s. 94.

napsáno, že Samuelův otec pocházel právě z Efraimského pohoří a zmínka o jeho předcích končí jménem *בְּגֵזוֹן אֶפְרַתִּי*¹⁸ To rozhodně nevypadá jako náhoda.¹⁹

V úvodních textech (rodokmenech) obou postav nacházíme tři paralely (úvodní věta, uspořádání postav v rodokmenu a pozoruhodná shoda míst a jmen), což mě vede k závěru, že je třeba věnovat pozornost i dalším podobnostem, pokud se budou v následujících textech Saulových příběhů vyskytovat. Rovněž se domnívám a nejsem sám²⁰, že tyto podobnosti by mohly či měly čtenáře podnítit k pozornému srovnání obou postav.

2.2. Okolnosti Saulova pomazání

2.2.1. Boží záměr

I po dlouhém hledání se oslice nepodařilo najít. Saul diskutuje se svým služebníkem o návratu, aby si o ně otec nedělal starosti. Služebník oproti tomu navrhuje, aby navštívili Božího muže, a dodává i jeho charakteristiku: „*Hle, v tom městě je muž Boží. A ten muž je vážený. Všechno, co řekne, se skutečně stane. Pojd'me tedy tam, snad nám oznámí, kterou cestou se máme dát*“ (1 S 9,6). I zde se objevuje výrazná paralela s použitím výrazu „cesta (דֶרֶךְ)“. Dnešní češtinou bychom se nejspíše na Saulově místě ptali, kde jsou oslice. Ovšem tematika cesty, po které se mají vydat, je výraz mnohem širší, než pouhé hledání oslic. Může to znít jako odkaz na Saulovo budoucí kralování ale paradoxně v tom může být i náznak jeho druhého zavržení v kap. 15, kde měl vydat **na cestu** s úkolem, v němž selhal (srov. 1 S 15,18.20).

Je zarážející, že to není Saulovo přání, jít se zeptat proroka – text vyznívá, jakoby snad ani nevěděl, že tam někdo takový je. To by bylo vzhledem k Samuelově pověsti

¹⁸ BALDWIN, G. J. *1 and 2 Samuel: An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL : InterVarsity Press, 1988, s. 94. Baldwin zde však neuvádí toto jméno správně jako osobní, ale jako jméno kraje, ze kterého pocházel Samuel.

¹⁹ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 4: Vow and Desire. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1993. s. 8.

²⁰ Ibid. s. 15.

značně nepravděpodobné. Vypravěči jde možná o určitý záměr, když ukazuje, že se věci neodehrávají podle Saulova prvotního uvážení a Saul není iniciátorem dalšího postupu.

Hned na to Saul verbalizuje problém, že nemají proroka co přinést, neboť v té době bylo dobrým zvykem přinášet na setkání s významnějšími lidmi dary.²¹ Kupodivu to není pán ale sluha, kdo vytáhne potřebný obnos. Nato mládenec Saulovi odpověděl: „Mám u sebe čtort šekelu stříbra. Dám jej muži Božímu, a on nám oznámí cestu“ (1 S 9,8). Může se jevit jako zvláštní, že Saul budoucí král je zde zcela bez prostředků a musí mu je nabídnout služebník. Na druhé straně to však může zapadat do průběhu příběhu, kdy je Saul spíše Hospodinem veden a nemá věci (ani finance) pod svou kontrolou. Je však rovněž možné, že služebník byl starší a měl na starosti peníze i Saula.

Při vstupu do textem nejmenovaného města potkají Saul a jeho služebník dívky, které jdou načerpat vodu. Při jejich dotazu: „Je zde vidoucí?“, dostávají obšírnou odpověď:

„Ano, je,“ odpověděly, „máš ho před sebou. Pospěš si! Právě dnes přišel do města, protože lid má dnes na posvátném návrší obětní hod. Až vejdete do města, zastihnete ho, ještě než vystoupí na posvátné návrší, kde se bude jíst. Lid totiž nebude jíst, dokud on nepřijde. Teprve až on požehná obětnímu hodu, budou pozvaní jíst. Jděte tedy nahoru, dnes ho zastihnete“ (1 S 9,12-13).

Dívky ujišťují Saula, že prorok je přítomen a vyprávění nabírá na rychlosti. Doposud byl text příběhu o hledání oslic víceméně rozvláčný – dlouhé bezúspěšné hledání vyjádřené trojím opakováním těchto sloves 1 S 9,4 (přišel a nenašel וַיֵּבֶר וְלֹא מָצָא), zvažování a výzvy v kohortativech 1 S 9,5 (pojd', vraťme se לָכֵּה וְנָשׁוּבָה), či jít k prorokovi 1 S 9,10 (pojd', jděme לָכֵּה וְנֵלְכָה) a připomínkou starých rčení 1 S 9,9

²¹ GORDON, C. H. *The Common Background of Greek and Hebrew Civilisation*. New York: Norton, 1965. s. 272-273.

vysvobodí z rukou Pelištejců. Pohlédl jsem na svůj lid, jehož úpěnlivě volání ke mně proniklo“ (1 S 9,15-16). Přestože je Samuel označen za vidoucího (רֹאֵה), což je slovo odvozené od slovesa vidět, odhaluje mu Hospodin důležité sdělení pomocí sluchu. Tento výrazový paradox vychází z 1 S 3,21: „Hospodin se mu dával i nadále vidět (לְהִרְאֶה) v Šílu; Hospodin se totiž v Šílu zjevoval (בִּיְגִלָּה) Samuelovi svým slovem (בְּדַבָּר).“ Hospodinovo zjevení tedy kombinuje a vzájemně zaměňuje vizuální a audiální aspekt.

Samuel má za úkol Saula pomazat za vévodu. Komentátoři se liší v názoru, co přesně pojem נָגִיד znamená. BDB překládá tento pojem jako „**vedoucí** (dosl. pravděpodobně někdo nápadný), **vládce, princ**“.²³ Podle Swansona zde jde přímo v textu 1 S 9,16 o oficiální statut k vládnutí a k vedení.²⁴ „Toto slovo je v Bibli použito skoro padesátkrát a je spojeno s vedením na různých úrovních – vládní, vojenské či náboženské. Toto slovo se obvykle používá v singuláru a odkazuje na člověka v čele – na krále, velekněze atd. Ale jsou i odkazy na vedoucí a vůdce v bitvách.“²⁵ V etymologii slova bychom mohli nalézt výrazy jako „ustanovený“, „designovaný“.²⁶ McCarter se domnívá, že jde o titul určený člověku, který se teprve má stát králem.²⁷ Oproti tomu se Noth kloní více k tomu, že tento titul má vojenské zabarvení.²⁸ Právě tento titul je zde v Bibli použit poprvé a dalšího použití se dočká při Saulově zavržení. Pokud bychom předpokládali, že se

²³ BROWN, F., DRIVER, S. R., & BRIGGS, C. A. (2000). *Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*. Strong's, TWOT, and GK references. electronic ed. Oak Harbor, WA: Logos Research Systems, 2000. s. 617-618.

²⁴ SWANSON, J. *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains : Hebrew (Old Testament)*. electronic ed. Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc., 1997. DBLH 5592, #3.

²⁵ COPPES, J. L. „נָגִיד“ In HARRIS, L. R., WALTKE K. B. (Eds.), *Theological Wordbook of the Old Testament* electronic ed. Chicago: Moody Press, 1999. s. 550.

²⁶ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 282.

²⁷ MCCARTER, P. K. *I Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 178-179.

²⁸ NOTH, M. *Geschichte Israels*. 10. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986. s. 156 (poznámka ²).

jedná o označení pro jasného následníka trůnu, pak lze předpokládat, že je i zde tímto způsobem potvrzen Hospodinův záměr, aby Saul kraloval.

Saul se tomuto Hospodinovu povolání brání stejně, jako většina velkých osobností Bible: „Což nejsem Benjamínek? Z těch nejmenších izraelských kmenů? A má čeleď je ze všech čeledí Benjamínova kmene nejnepatrnější! Jak mi můžeš říkat něco takového?“ (1 S 9,21). Saul zde působí dojmem skromného a pokorného člověka. Je dobré si v této souvislosti povšimnout i několika slov. V tomto rozhovoru a dále se často vyskytuje tázací zápornka אִלַּן , která se překládá jako „zda ne?,“ či „copak?“ a v daném rozhovoru Samuela se Saulem se objevuje třikrát. Nejdříve je to věta „Zdalipak ne tebe a celý dům tvého otce?“ (1 S 9,20). Na to Saul o verš dále odpovídá: „Copak nejsem Benjamínek?“ A v 1 S 10,1 říká: „Copak tě nyní Hospodin nepomazal za vévodu nad svým dědictvím?“ Po všech těchto tázacích záporkách se očekává pozitivní odpověď. Právě tato literární forma otázky má vést čtenáře k zamyšlení. Vypadá to tedy tak, že si Saul není jistý ani přízní lidu, natož Hospodinovým rozhodnutím, a proto jej Samuel přesvědčuje těmito výroky, kdy si má sám odpovědět „ano“ a naopak Saul argumentuje údajnou bezvýznamností svého rodu, na kterou má přikývnout zase Samuel.

Tato zápornka je pak znovu použita v $\text{אִלַּן וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל}$ (1 S 15,17), kde má Saulovi připomenout, jak se cítil malý, dříve než byl pomazán. Samuel tedy cíleně spojuje tyto dvě události – Saulovo vyvolení a Saulovo zavržení. Nadto pak text ještě pracuje i s pojmem malý. Zatímco Saulovo jednání v 1 S 13-15 ukazuje, že Saul se už rozhodně nepovažuje za „malého“, je v 1 S 16 popsán Saulův nástupce David jako „malý“ (srov. 1 S 16,11; 17,14). V českém textu tato paralela není úplně zřejmá, neboť slovo יָדָן se překládá jak ve významu „malý“, tak i dle kontextu jako „mladší“. Jelikož je tedy David srovnáván se svými bratry, nebrali překladatelé v potaz jeho výšku, jako spíše věk. Tato Saulova slova o vlastní malosti tedy můžeme interpretovat jako pokorný postoj, který Hospodin očekával od svých vyvolených a

který se pak u Saula postupem doby ztratil. V kontextu 1 S 9 však text tato slova o Saulově malosti nijak negativně nezabarvuje.

Poté Samuel hovoří se Saulem na střeše. Obsah jejich rozhovoru není uveden. Druhý den však časně zrána Samuel budí Saula, aby jej vyprovodil (1 S 9,26 viz narativ hifilu kořene שׁכַּח). I zde pak můžeme vidět zajímavou paralelu s časným Samuelovým vstáváním v 1 S 15,12, kde se objevuje stejné sloveso pouze v singuláru. Jakoby chtěl text říci, že brzy ráno byl Saul pomazán za vévodu a brzy ráno o pár kapitol a let později také o své vyvolení podruhé přijde. Samotné pomazání pak probíhá takto: „*Samuel vzal nádobku s olejem, vylil mu jej na hlavu, políbil ho a řekl: „Sám Hospodin tě pomazává za vévodu nad svým dědictvím“* (1 S 10,1). Starý zákon se zmiňuje o pomazávání posvátných objektů (srov. Lv 8,10–11, 30; Nu 7,1), áronovských kněží (Lv 8,30)²⁹ a v tomto případě pomazání krále při jeho uvedení do úřadu můžeme vidět jako prastarou tradici, kterou můžeme vysledovat i u okolních blízkovýchodních národů.³⁰

2.2.3. Saul mezi proroky

Po Saulově pomazání jej Samuel posílá do Gibeje Boží, kde po cestě má podle Samuelovy předpovědi potkat lidi, kteří mu pomohou, a ve kterých může Saul vidět naplnění vyřčeného proroctví: „*Až půjdeš dnes ode mne, zastihneš u Ráchelina hrobu na benjamínském území v Selsachu dva muže; oni ti řeknou: „Oslice, které jsi šel hledat, se našly. Tvůj otec již nedbá o to, co je s oslicemi, ale má obavy o vás. Říká: Co mám pro svého syna udělat?“*“ (1 S 10,2). V prvním setkání se dozvídá Saul potvrzenou informaci, že se oslice již našly a otec si dělá spíše starosti o něj. Hospodin také řeší pravděpodobný nedostatek zásob jídla u Saula druhou předpovědí: „*Odtud budeš postupovat dál, až přijdeš k božišti Táboru; tam tě zastihnou tři muži putující k Bohu do Bét-elu. Jeden ponese tři kůzlata, druhý ponese tři bochníky chleba a třetí ponese měch s vínem. Popřejí ti pokoj a*

²⁹ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 126.

³⁰ MORAN, W. L. (Ed. and Transl.) *The Amarna letters*. English-language ed. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1992. EA 51.

dají ti dva chleby a ty je od nich přijmeš“ (1 S 10,3-4). A ve třetím znamení se má Saul potkat se skupinou proroků, prorokovat a prožít změnu: „Potom vstoupíš na Boží pahorek, na kterém jsou pelištejská výsostná znamení. Až tam vejdeš do města, narazíš na hlouček proroků sestupujících z posvátného návrší; před nimi harfa, buben, píšťala a citara, a oni budou v prorockém vytržení. Vtom se tě zmocní duch Hospodinův a upadneš do prorockého vytržení s nimi a změníš se v jiného muže. Až se u tebe tato znamení dostaví, učiň, co se tvé ruce naskytne, neboť Bůh bude s tebou“ (1 S 10,5-7).

To vše se naplnilo v jeden den (srov. 1 S 10,9). Saul je uchvácen Duchem a prorokuje s ostatními z prorocké skupiny. Zdá se, že se to odehrává v jeho rodišti, neboť jsou přítomni lidé, kteří ho znali z dřívějšíka. Doposud totiž potkával samé cizí lidi a jediný, kdo jej znal z dřívějšíka, byl při hledání oslic jeho služebník: *„Všichni z lidu, kdo ho znali z dřívějšíka, když viděli, že prorokuje spolu s proroky, říkali jeden druhému: ‚Co se to s Kíšovým synem děje?‘ Což také Saul je mezi proroky?“ (1 S 10,11).* Velmi zajímavě zde zní právě vznesená otázka: *„Což je také Saul mezi proroky?“* Některé překlady zde předpokládají jisté extatické projevy při prorokování (CEP, B21 srov. 1 S 10,10) a překládají *„upadl do prorockého vytržení.“* Ovšem samotný kontext nic takového nenaznačuje. Slovo „prorokovat“ se zde objevuje v hitpaelu, což by bylo v tomto případě možno přeložit maximálně jako „intenzivně prorokovat“, ale není zde žádný jiný odkaz na jiné projevy doprovázející prorokování (jako např. u 1 S 18,10). Jelikož se sloveso „prorokovat“ ve Starém zákoně objevují v pozitivních i negativních konotacích, není vždy snadné zřetelně rozlišit, jak jej překládat. Zda je prorokování spojeno se zvláštními projevy, se obvykle určuje na základě nejbližšího kontextu. Podle mne je kontext 1 S 10,11 pozitivní a nenacházím tam žádný náznak, proč by se právě v tomto případě mělo prorokování považovat za něco nepatřičného. Podobný princip nacházíme např. také v příběhu Nu 11,25-29, kde je zmíněno 70 starších, kteří prorokují v souvislosti s tím, že na ně Hospodin vložil svého Ducha. Mladý Jozue žádá po Mojžíšovi, aby zabránil dvěma starším v prorokování, kteří sice byli na seznamu, ale nedostavili se ke Stánku, na což mu Mojžíš odpovídá: *„Ty kvůli mně*

žárlíš? Kéž by všechen Hospodinův lid byli proroci! Kéž by jim Hospodin dal svého ducha!“ (Nu 11,29). Tady máme velmi zřetelný odkaz na prorokování jako na něco pozitivního a žádoucího, i přesto, že se z izraelských starších nestali proroci natrvalo a nedochovalo se nám ani žádné poselství, které by od Boha dostali.

Právě při výkladu přísloví „Což také Saul je mezi proroky?“ si mnozí vykladači kladli otázku, proč toto úsloví vzniklo a jaký vlastně mělo význam. Prvním názorem bylo spíše negativní pojetí proroků a prorokování. McKane tvrdí, že „*smysl textu 1 S 10,11 tkví v tom, že Saul měl vážené a řádné rodinné vazby, a tak se neměl chovat jako otrhaný extatik.*“³¹ Podobný názor zastává i Hertzberg, podle kterého toto úsloví vyjadřuje údiv nad tím, jak se řádný muž zapletl se skupinou podivínů, kteří jsou kdoví odkud (srov. otázku „*Kdo je jejich otec?*“).³² Tyto názory vycházejí z přesvědčení, že proročtí žáci byli skupinou podivínů, na které se jejich tehdejší okolí dívalo přes prsty (srov. 2 Kr 9,11).

Mírně odlišný názor zastává například Sturdy, který se domnívá, že proroci se těšili dobré pověsti, ale Saul prorokem nebyl, a je zde proto hodnocen spíše negativně.³³ Já jsem přesvědčen, že prorokování bylo ve většině případů vnímáno pozitivně a v kontextu epizody z 1 S 10,11 nenacházím žádný negativní prvek, který by zdůvodňoval negativní vyznění. Prorok (Samuel) se v té době těšil vážnosti (což se dá vztáhnout i na jeho prorocké školy a žáky) a ani použití hudebních nástrojů u proroků jejich činnost nikterak nesnižovalo (srov. příklad Elíši v 2 Kr 3,15). Místo negativního hodnocení zde v tomto dotazu můžeme spíše slyšet podiv Saulových známých.

³¹ MCKANE, W. *I & II Samuel. Introduction and Commentary*. London: SCM Press, 1963. s. 122.

³² HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 86.

³³ STURDY, J. „The Original Meaning of ‚Is Saul Also among the Prophets?‘“ (1 Samuel X 11, 12; XIX 24). *Vetus Testamentum*. Vol. 20, Fasc. 2 (Apr., 1970). s. 211.

U Saula máme tuto událost zaznamenanou rovnou dvakrát (někteří zde vidí dublet³⁴) (1 S 10,10 a 1 S 19,23-24). Když k tomu vezmeme do úvahy strukturu textu, která nabádá, abychom postavy Saula a Samuele srovnávali, můžeme srovnávat i tento další společný prvek – prorockví. Svou roli zde hraje i vsuvka z 1 S 9,9, kde se čtenář dozvídá, že proroku se kdysi říkalo vidoucí. Tato zmínka je v této struktuře potřebná, aby čtenář věděl a připomněl si, že vidoucí je totéž co prorok, a že se Saul v určitém okamžiku začal chovat právě jako prorok. V textu 1 S 3,20 rozpozná celý Izrael, že Samuel je skutečně Hospodinův prorok (Hospodinem potvrzen – nif. ״נא) a v 1 S 10,11 si přihlížející možná kladou otázku, zda u Saula mají dojít ke stejnému názoru, jako u Samuela (zda vzít Saulovo chování jako potvrzení od Hospodina). Ovšem zatímco u proroka Samuela celý jeho život svědčí o poslušnosti vůči Hospodinu, druhý text o Saulovu prorokování (1 S 19) jasně demonstruje jeho vražedné úmysly a jeho vzpouru vůči Božímu rozhodnutí.

V tomto prvním případě se tedy Saulovi známí diví tomu, jak se projevuje přítomnost Hospodinova Ducha na Saulovi, a bez podezírání se ptají: Stal se Saul jedním z proroků? A v okamžiku jeho nové zkušenosti se očekává odpověď – ano. Vše je v tomto kontextu pozitivní a Saul prožívá proměňující duchovní zkušenost. To lidem ovšem nebrání si u druhého případu Saulova prorokování položit stejnou otázku, ovšem s odpovědí – „to snad ne“. Nejspíše také proto autor považuje za potřebné poukázat, že toto úsloví vzniklo v pozitivní situaci, ale časem nabylo přesně opačného významu.

2.3. Veřejná volba za krále

2.3.1. Hospodinova promluva v Mispě o zavržení

Poté, co se sešel lid Samuelem svolaný do Misy, řekl prorok Izraelitům: „*Toto praví Hospodin, Bůh Izraele: Já jsem přivedl Izraele z Egypta; vysvobodil jsem vás z moci Egypta i z moci všech království, která vás utlačovala. Vy však dnes zavrhuje svého Boha, který vás*

³⁴ *Catholic Encyclopedia*. [online]. [cit. 24. ledna 2015]. Dostupné z <http://www.newadvent.org/cathen/08647b.htm> V části Doublets and contradictions se pak uvádí, že možná dubleta se týká pouze samotného původu přísloví „Je Saul mezi proroky?“, protože příběhy v jejichž kontextu je přísloví vyřčeno, se velmi liší.

zachraňoval ze všech vašich strastí a úzkostí. Říkáte mu: ‚Ustanov nad námi krále.‘ Tak se teď postavte před Hospodina podle svých kmenů a rodů“ (1 S 10,18-19). Je to zřetelně vyjádřený Hospodinův nesouhlas s počínáním svého lidu. Nejdříve zazní, co pro ně Hospodin udělal, od čeho všeho je zachránil a pak přichází důrazné napomenutí: „Vy však dnes zavrhuje svého Boha.“ Právě téma zavržení je na začátku první knihy Samuelovy podstatným tématem, které posléze znovu spojuje postavu Samuela a Saula. Zatímco Saulovo zavržení od Hospodina je velmi zřetelně vyjádřeno v kapitolách 13 a 15, zavržení Samuele od lidí vyplývá z jeho rozhovoru s Hospodinem: „Vždyť nezavrhli tebe, ale zavrhli mne, abych nad nimi nekraloval“ (1 S 8,7b). Lze z toho logicky vyvodit, že se Samuel cítil touhou lidu po králi zavržen. A Hospodin i tuto touhu po králi interpretuje jako zavržení samotného Boha. Tato myšlenka je v Mispě veřejně zopakována a znovu můžeme vidět dvojí pohled na krále. Na jedné straně je Saul Samuelův vhodný nástupce, prorok a vévoda, na straně druhé je jeho nový úřad výrazem zavržení Hospodina.

A určitý paradox můžeme vidět i z čtenářského pohledu, když se věnujeme lidu. Věrný Hospodinův služebník Samuel je zavržen lidem, protože je už starý a starším lidu se zdá, že už to nezvládne. Oproti tomu Hospodin překvapivě pro lid zavrhne „mladého“ Saula, protože ignoruje Hospodinova nařízení (1 S 15,23.26). Oba tyto příklady poukazují na častou neschopnost člověka správně posoudit, kdo je schopen vést Izrael a kdo ne. Tato myšlenka pak nabírá gradaci v 1 S 16,7: „Hospodin však Samuelovi řekl: ‚Nehleď na jeho vzhled ani na jeho vysokou postavu, neboť já jsem ho zamítl. Nejde o to, nač se dívá člověk. Člověk se dívá na to, co má před očima, Hospodin však hledí na srdce.‘“ Nakonec tedy ani sám prorok není schopen bez Božích instrukcí pořádně vidět, kdo bude ten vhodný. Samuelovi se jeví jako ideální adept na krále Davidův nejstarší bratr Eliáb, ale Hospodin o něm hovoří jako o zavrženém. Nejde zde očividně o odsouzení samotného Eliába, ale spíše o zamítnutí Samuelových představ odvíjejících se od prvního pohledu na člověka.

2.3.2. Problém názoru lidu

V tomto příběhu můžeme vidět, že lid touží po králi, protože Samuel podle nich brzy skončí. Představitelé lidu chtějí a prosazují volbu krále. Nechtějí ovšem převzít za své rozhodnutí odpovědnost a žádají Samuela, aby krále nad nimi ustanovil on (srov. 1 S 8,5). Nejen že nečekají žádné těžkosti při zřizování nové formy vlády, ale mají rovněž očekávání, že král bude před nimi vycházet a bojovat jejich boje, což se ne vždy splnilo (1 S 8,20 srov. s 1 S 17,8-11).

Právě zrak hraje velikou roli v případě výběru. Při vylosování Saula v Mispě, je lid nadšen jeho majestátným vzhledem: *„Když se postavil doprostřed lidu, převyšoval od ramen vzhůru všecken lid. Samuel řekl všemu lidu: ‚Hled’te, koho vyvolil Hospodin, není mu rovného ve všem lidu!’ A všecken lid spustil pokřik: ‚Ať žije král!’“* (1 S 10,23-24). To naznačuje, že Hospodin vybíral i podle představ lidu. Vzhledem k tomu, že lidé, kteří Saulovi nefandili, jsou v textu označeni ve v. 27 jako ničemníci (hebr. בְּנֵי בְלִיַּעַל), lze předpokládat, že je Saul v 1 S 10 biblickým podáním představen jako nadmíru schopný kandidát na krále. Kdybychom názor ničemníků vzali z perspektivy Saulova pozdějšího zavržení, mohli bychom dojít k názoru, že tito lidé viděli dál, než ostatní. To ovšem text nenaznačuje. Zdůrazňuje naopak, že se mýlí lid, když posuzuje krále podle vzhledu, ale ničemníci se mýlí ještě více, protože zpochybňují Boží volbu.

A zde může čtenář také znovu uslyšet opakování myšlenky o tom, jak je lidský zrak a hodnocení zavádějící. Označení „dcera Beliála“ a „synové Beliála“ totiž nacházíme už na začátku příběhu Samuelovi. Élí tam napomíná Chanu, jakoby to byla „dcera Beliála“ a ona mezitím vylévala před Hospodinem hořkost svého srdce (srov. 1 S 1,16). Na rozdíl od toho jeho synové jsou v textu zřetelně označeni jako „synové Beliála“, ale Élí pro ně nemá příliš burcuující poselství (1 S 2,12.23-25). I kněz Élí měl velký problém s rozlišováním pohnutek. Proto tyto Samuelovy, Saulovy a potažmo i Davidy příběhy jsou o omezenosti lidských poznávacích a rozlišovacích schopností.

Nejen čtenář, ale i lid v příbězích je stále znovu překvapován, k jakým zvrátům může u lidí docházet, pokud se odkloní od Hospodina.

2.3.3. Amónovci a aklamace Saula za krále v Gilgálu

Krátce po Saulově pomazání se hraniční město Jábeš v Gileádu dostává do nebezpečí. LXX navíc dodává oproti MT, který žádný časový údaj neposkytuje, že se následující událost odehrála už po jednom měsíci.³⁵ To je zajímavý poznatek zejména pro diskusi, zda na sebe časově navazují texty 1 S 10,8 a 1 S 13,8 (viz část 3.2.2.) K městu přitáhl Náchaš Amónský a obyvatelé Jábeše se očividně dostávají do nezáviděníhodného postavení. Nejspíše proto nabízejí Náchašovi smlouvu a projevují ochotu mu sloužit. Ten však vzkázal drsnou odpověď: „*Uzavřu ji s vámi tím způsobem, že každému z vás vylopnu pravé oko. Tak uvedu pohanu na celý Izrael*“ (1 S 11,2). Pro možné dokreslení situace je také zajímavý pozdní dodatek z kumránských svitků, kde se píše, že Náchaš vypichoval oči na východ od Jordánu už kdekomu, jen sedm tisíc mužů uprchlo do Jábeše a proti tomuto městu pak Náchaš bojoval.³⁶ Kupodivu se obyvatelům Jábeše podařilo vyjednat sedmidenní lhůtu k hledání spojenců, kteří by se jich zastali a Náchaš s tím souhlasil.

Když se poslové z Jábeše dostali až do Gibeje Saulovy a oznámili, co jejich městu hrozí, celý lid se dal do pláče.³⁷ Saul se tuto novinu dozvídá, až když jde s dobyt看kem z pole. I tato epizoda naznačuje možnost, že se po prvním pomazání a volbě v Mispě jeho postavení až tak radikálně nezměnilo, ale že zůstal doma a živil se stále jako zemědělec.³⁸ Je pak tedy otázkou, jak s těmito prostými začátky sjednotit zprávu z 1 S

³⁵ LXX: καὶ ἐγενήθη ὡς μετὰ μῆνα (1 Sam 11:1).

³⁶ HUGO, P. and SCHENKER, A. *Archaeology of the Books of Samuel : The Entangling of the Textual and Literary History*. Supplements to Vetus Testamentum. Leiden ; Boston: Brill, 2010. s 79-80.

³⁷ EDELMAN, D. V. *King Saul in the Historiography of Judah*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1991. s. 63. (Téma společného pláče je zde nejednoznačné. Buď jde o projev pokání, nebo také může jít o projev zoufalství nad tím, že zavrhli Hospodina a obávají se trestu.)

³⁸ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 136. (Zmínka o Saulově zemědělské činnosti může prý být jedním z dalších negativních hodnocení Saula. Na začátku je Saul představen jako ne příliš schopný pastýř, kterému se ztratily oslice a nyní je vykreslen jako zemědělec, což jej spojuje s Kainem (Gn 4,2).

10,25, kde je zmíněno, že se Saulem šli udatní muži, jejichž srdcí se Bůh dotkl. Kde ovšem jsou tito udatní muži v tomto příběhu, nám text žel neříká.

Text dává dále důraz na to, že když Saul uslyšel tato slova, „*zmocnil se ho duch Boží. Vzplanul nesmírným hněvem*“ (1 S 11,6). Hospodinův Duch tedy Saula podnítil k činu. Řekl: „*Takhle dopadne dobytek toho, kdo nejde se Saulem a Samuelem!*“ *Na lid padla hrůza z Hospodina a vytáhli jako jeden muž*“ (1 S 11,7). Byť Saul používá výhrůžku, aby motivoval Izraelce k boji, biblické podání zřetelně upřesňuje, že strach padl na lid z Hospodina. Duch tedy nepoužil jen Saula, ale působil i na samotný lid. Tímto je zde představena ideální situace duchovního vedení, kdy se lidé nechají Hospodinem řídit.

Saul tedy kráčí v čele vojska a vede lid do bitvy. Vítězství nad obávanými Amónci je popsáno velmi lakonicky: „*Nazítří Saul rozestavil lid do tří oddílů a za jitřní hlídky vtrhli doprostřed ležení a pobíjeli Amóna až do denního žáru; ti, kteří zůstali, se rozprchli, ani dva z nich nezůstali pospolu*“ (1 S 11,11).

Po porážce Amónovců se lid obrací na Samuela se žádostí, že mají být usmrceni muži, kteří podřývali Saulovu autoritu po jeho vybrání v Mispě. Kupodivu Saul neponechává rozhodnutí na Samuelovi, ale vkládá se do tohoto hovoru s cílem zachovat tyto lidi na živu. Může to být náznak toho, že přebírá soudcovské pravomoci a naznačuje, že by se lid měl obracet na něj. Nebo jak naznačují jiní, může zde jít o negativní epizodu, kdy Saul omilostňuje ty, kteří nezpochybovali pouze jeho autoritu, ale především autoritu Boží.³⁹ Jiní vnímají tento akt pozitivně, neboť Saul přičítá vítězství Hospodinu a odmítá brát toto vítězství jako potvrzení svých schopností.⁴⁰ Tato část textu jakoby navazovala na pohrdavé poznámky v 1 S 10,27. Hertzberg se tedy např. domnívá, že tyto dva texty by měly být vedle sebe a epizoda

³⁹ „*Urážka krále byla pokládána téměř za urážku Boží; Saul tedy neměl právo mlčet, vždyť urážka se týkala vposledu Boha.*“ viz CEP 1 S 10,27 (poznámka pod čarou †).

⁴⁰ EDELMAN, D. V. *King Saul in the Historiography of Judah*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1991. s. 65.

o vítězství nad Amónci byla poměrně nešikovně vložena mezi ně.⁴¹ Struktura 1 S 9-16 však ukazuje, že i toto vítězství v ní má jasné místo (viz část 6.2.2.).

Samuel náhle vyzývá lid, aby šli do Gilgálu a obnovili tam království. To je samo o sobě docela zvláštní, pokud bychom vzali do úvahy význam slova „obnovit“ jako zříditi něco, co už přestalo fungovat. Spíše se zde jedná o nové potvrzení, opakování původního ustanovení (srov. použití tohoto slova v Job 10,17). Vykладаči si na tomto místě často lámali hlavu, proč vlastně bylo potřeba obnovovat království a jaká situace si toto opakování nejspíše vyžádala.⁴² Chalupa například usuzuje na základě etymologického významu místa Gilgál „neustálé valení z jedné strany na druhou“, že „název místa obnovy království... naznačuje, že království jako instituce se – obrazně řečeno – valilo dějinami, vítané i odmítané, zastaralé i obnovované.“⁴³ Určitou logiku tohoto zvláštního uspořádání se pokouší vystihnout struktura textu 1 S 9-16 (viz část 6.2.2.).

2.4. Shrnutí

Příběhy o Saulově pomazání a začátkách jeho kralování se odvíjejí podobně jako počátky Samuela. Oba muži mají podobně strukturovaný rodokmen, oba byli Bohem vyvoleni a oba čeká zavržení (jednoho od Boha, druhého od lidí). Saulovy počátky jsou stejně jako Samuelovy popsány veskrze pozitivně. Být králem není jeho ambice, ale je k tomuto úřadu přiveden Hospodinem. Saul je pomazán a v souvislosti s tím prožije i zmocnění Duchem, kdy se z něj opět jako ze Samuela stává prorok.

⁴¹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 94.

⁴² JONES, H. G. „1 and 2 Samuel.“ In BARTON, J. (Ed.) and MUDDIMAN, J. (Ed.) *The Oxford Bible Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 1 S 10,27b-11,15 (Ten se domnívá, že zde jde o pokus sesouladit zprávu z Gilgálu se zprávou o vyvolení krále z Mispy) PAYNE, D. F. „1 and 2 Samuel.“ In CARSON, D. A. (Ed.) *New Bible Commentary*. 4th ed. Leicester: Inter-Varsity Press, 1994. 1 S 11,12-15 (Carson píše, že tato zpráva je nejspíše jedinou historickou zmínkou o vyhlášení krále, neboť bylo třeba vystoupit proti pochybovačům).

⁴³ CHALUPA, P. „Obnova království v 1 S 11,14-15“ In CHALUPA, P. (Ed.) and ZAJÍCOVÁ, L. (Ed.) *„Láska z čistého srdce, z dobrého svědomí a z upřímné víry“ (1 Tim 1,5) : studie věnované Ladislavu Tichému k 60. narozeninám* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 49.

Toto tajné pomazání je pak zvýrazněno a zveřejněno v Mispě při losování, kde opět Saul prokazuje kvality pokorného služebníka. Je zde rovněž znázorněn paradox mezi lidmi, kteří Saula posuzovali na základě pohledu na jeho postavu a lidmi, kteří k němu měli již dopředu předsudky.

Určitý vrchol v textu představuje bitva s krutými Amónovci, před kterou se Saula znovu zmocní Duch a na lid padne strach z Hospodina. Po tomto vítězství se Saul již řadí mezi „vysvoboditele Izraele“. Dá se říci, že kapitoly v 1 S 9-11 představují nejen začátek království, ale jsou rovněž popisem Saulova duchovního růstu a jeho ochoty nechat se Hospodinem použít. Tvoří tak přirozený protiklad k 1 S 13-15.

3. Saulovo první zavržení (1 S 13)

Jelikož v předchozí kapitole máme Samuelovu promluvu při příležitosti obnovení království a znamení Hospodinovy nelibosti nad skutečností, že si vybrali krále, zdálo by se, že se jedná o události, které bychom datovali na samotný začátek Saulova kralování. Jsou však i náznaky, že se tyto věci odehrály mnohem později.⁴⁴

Mnoho lidí si klade otázku, proč v Saulově příběhu předchází jeho dvojí zavržení (kap. 13 a 15) celé řadě příběhů, kde později stále jako král vystupuje společně s Davidem. Na tuto i na další případné otázky bych chtěl hledat odpověď strukturální analýzou dochovaného biblického textu (tj. především za pomoci MT, s občasným přihlédnutím k překladu LXX hlavně v případech porušeného či nesrozumitelného MT).

3.1. Časové údaje o Saulovi

Třináctá kapitola je popisem náhlé krize a pelištejské ofenzívy. Začíná obvyklou formulí používanou u popisu doby kralování králů (srov. 2 S 2,10; 2 S 5,4; 1 Kr 14,21). Je to vůbec první použití této formule, kde se s ní čtenář v biblickém kánonu setká:

בַּיּוֹם הַהוּא שָׂאֵל בְּמַלְכוֹ וּשְׁתֵּי שָׁנִים מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל

Určitý problém v ní však představuje nepřítomnost podstatných číselných údajů. Různé české a zahraniční překlady se s tímto „nedostatkem“ vypořádaly různě. CEP se snaží o zachování kontextu takto: „Uplynul rok Saulova kralování. Když kraloval nad Izraelem druhý rok...“ (1 S 13,1). B21 nabízí interpretaci: „Saul se stal králem ve třiceti letech. Když kraloval nad Izraelem druhým rokem...“ CSP stejně jako NIV rozšiřuje možnosti takto: „Saulovi bylo třicet let, když se stal králem, a kraloval nad Izraelem čtyřicet dva let.“ Přehozené desítky najdeme v NASB: „Saulovi bylo čtyřicet let, když začal

⁴⁴ KREUZER, S. „Saul - not always – at war.“ In EHRLICH, C. S. (Ed.) and WHITE, M. C. (Ed.) *Saul in Story and Tradition*. Forschungen zum Alten Testament. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006. s. 53.

kralovat a vládl třicet dva let nad Izraelem.“ NEB předkládá čtenáři toto: *Saulovi bylo padesát let, když se stal králem a vládl nad Izraelem dvacet dva let.*“ Překlad EIN nechal místa pro číslovky volná: *„Saul měl ... roky, když se stal králem a vládl nad Izraelem dva ... roky.“*

Jak je vidět různé verze Biblí nám ukazují velkou šíři nejrůznějších variant, ať už zůstaly věrné MT, nebo čerpaly z jiných zdrojů. Je tedy potřeba se podívat, odkud použité údaje pocházejí. Některé se očividně inspirovaly v dílech židovského historika Josefa Flávia, který dobu Saulova vládnutí rozděluje na 18 let, po které měl kralovat za Samuelova života a po jeho smrti ještě dalších 22 let.⁴⁵ Stejnou informaci o délce panování, která nejspíš pocházela z široce uznávané židovské tradice, zmiňují i Skutky apoštolů (Sk 13,21): *„Pak chtěli krále, a Bůh jim dal Saula, syna Kíšova, z pokolení Benjamínova, který jim vládl čtyřicet let.“* Údaj Josefa Flávia však není sám o sobě zcela jednoznačný, protože na jiném místě uvádí součet let, ve kterých vládl král Saul, na dvacet.⁴⁶ K tomu se už např. více blíží odhadovaná délka Saulovy vlády od překladatelů CEP, kteří v chronologickém přehledu uvádějí cca 25 let.

Zatímco u NASB není vysvětlivka, proč se překladatelé rozhodli k doplnění zrovna těchto konkrétních údajů, u NIV se dovídáme, že se přiklonili k pozdnímu lukiánskému rukopisu LXX^L (viz také kritický aparát – rukopis Rome, Vat. Gr. 330⁴⁷), kde je uvedeno, že Saul začal kralovat v třiceti letech a doba jeho kralování je pak odvozena ze Sk 13,21.

Překladatelé, kteří upřednostnili u Saula vyšší věk při intronizaci (40 a 50 let) se povětšinou odvolávají na skutečnost, že jeho syn Jónatan už tehdy velel tisícovce mužů, a když Saul zemřel, měl už vnuka (2 S 4, 4).⁴⁸ I kdyby Saul počal svého syna

⁴⁵ JOSEPHUS, F. and WHISTON, W. (Trans.) *The Works of Josephus : Complete and Unabridged*. New updated. Vol. 6. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1996. s. 378. (viz Ant. 6, 14.9).

⁴⁶ JOSEPHUS, F. and WHISTON, W. (Trans.) *The Works of Josephus : Complete and Unabridged*. New updated. Vol. 10. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1996. s. 143. (viz Ant. 10, 8.4).

⁴⁷ BROOKE, E. A. (Ed.) and MCLEAN (Ed.), N. and THACKERAY S. H. (Ed.) *The Old Testament in Greek*. Vol. 2. London: Cambridge University Press, 1927. s. 37.

⁴⁸ JORDAN B. J. The Problem of Saul's Reign. In *Biblical Chronology*. Vol. 10., No. 8. Aug. 1998.

v 15 letech, bylo by mu v té době čtrnáct let. Proto je tento přístup upřednostňující vyšší věk poměrně logický.

Tuto otázku po chybějících časových údajích nám nepomůže rozklíčovat ani drtivá většina řeckých rukopisů LXX, protože tento první verš ve svých zněních naprosto vypustily. Když nahlédneme do MT, zjistíme, že text je sice srozumitelný, ale jeho výpověď se jeví jako nelogická: בַּגִּזְוֹן שָׁאוּל בְּמַלְכוּתוֹ וּשְׁתֵּי שָׁנִים מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל. MT vychází hlavně z Codexu Leningradensis z počátku 11. století a z Aleppského codexu z 10. století. Stejný problém s textem ovšem řešil i Babylónský talmud dokončený v 8. století n. l. Cituje první verš ve stejném znění jako MT a dodává diskusi mezi rabínem Hunou a rabínem Nachmanem ben Izák. První vykládal text jako znak toho, že Saul ani neokusil hříchu, zatímco rabi Nachman naznačil přesný opak: Saul měl být jako jednoleté dítě, které je špinavé a pokálené.⁴⁹ I v této diskusi je patrné, jak u pozdějších vykladačů totožný text vyvolával velmi rozdílné reakce. Talmud je však Saulovi více nakloněn, protože rabi Nachman byl později děsivým viděním přinucen se Saulovým kostem omluvit. V této linii pokračuje i targúm Jonathan: „*kbr šn' dlyt byh hwbyn š'wl kd mlk.*“ „*Král Saul byl jako jednoleté dítě bez hříchu, když se stal králem.*“⁵⁰

Pokud bychom podobně jako biblický překlad EIN předpokládali, že se jedná o vynechávky, bylo by možné usuzovat na to, že deuteronomistický redaktor buď neměl tato čísla k dispozici, nebo (pokud je měl) byla později ztracena.⁵¹ Tsumura se domnívá, že pokud jde o číslovku dvě, nezdá se příliš pravděpodobné, že by Saul kraloval tak krátce s ohledem na události popsané v 1 S 9-31. Přesto překládá: „*V určitém roce věku se Saul stal králem a vládl nad Izraelem zrovna dva roky.*“⁵² Jiní pochybují o tom, že jde o pouhé neúmyslné vynechání číslovek. Vidí v tom cílený

⁴⁹ *The Babylonian Talmud: Yoma*. [online]. [cit. 12. dubna 2014]. Dostupné z <http://juchre.org/talmud/yoma/yoma1.htm#22b>.

⁵⁰ MCCARTER, P. K. *I Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 222.

⁵¹ *Ibid.* s. 222-223.

⁵² TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 330-331.

náznak, že Saulova vláda nebude příliš šťastná a že text čtenáře připravuje na Saulovo následné zavržení.⁵³

Když budeme vycházet z textu MT, zjistíme, že moderní překladatelé byli ve snaze doplnit prázdná místa v textu velmi kreativní. Většina výkladů a interpretací tohoto textu obsažených v různých překladech Starého zákona se dají z časového umístění zařadit do dvou skupin. První z nich se snaží chronologicky sesouladit první verš 1 S 13 s předchozím kontextem za předpokladu, že se jedná o počátek Saulovy vlády a ukazuje, že Saulovo selhání nastalo velmi brzy.⁵⁴ Druhé pojetí namísto předchozího kontextu upřednostnilo samotný obsah 1 S 13-15 a domnívá se, že se jedná o pokročilá léta Saulova panování a nikoli o začátek jeho vlády. Jednalo by se o v hebrejské literatuře známý útvar, kdy je závěr přesunut na počátek, aby čtenář hned od začátku znal základní důvody, proč se některé věci v průběhu odvíjely tak, jak se odvíjely (srov. např. Ž 73).

Z židovských komentářů a targúmů vychází například také Bhayro, který se snaží dokázat, že výraz בְּגִוֹשָׁנָה je výrazem, který v hebrejštině označuje šílence.⁵⁵ Tato konstrukce se mi však nejeví vzhledem ke kontextu životná. Pokud upustíme od nesnadné rekonstrukce údajně porušeného hebrejského textu a ponecháme jej v původním stavu, můžeme vzít v úvahu i další pokus o určitou interpretaci: Použitím konkordance v Bibleworksu jsem našel neobvyklou paralelu. Hebrejský text zde začíná slovy: בְּגִוֹשָׁנָה שָׂאוּל a v doslovném překladu to zní „Saul syn roku,“ což je běžný idiom v hebrejštině pro určení věku. Z logiky věci je ovšem zřejmé, že Saul nemohl být kojencem, když se stal králem. Pokusil jsem se hledat v tomto textu jistý smysl, který mohl vést pozdější opisovače k tomu, že jej ponechali v tomto stavu. Když jsem hledal ve vyhledávači Bibleworksu 9.0 tuto frázi בְּגִוֹשָׁנָה i s linea maqqēf,

⁵³ JOBLING, D. *1 Samuel*. Berit Olam: Studies in Hebrew Narrative and Poetry. Collegeville, Minn.: The Liturgical Press, 1998. s. 79.

⁵⁴ KÖNIG, E. „Number.“ In HASTINGS, J. (Ed.) *A Dictionary of the Bible : Dealing with its Language, Literature and Contents Including the Biblical Theology*. Vol. 3. Edinburgh: T. & T. Clark, 1900. s. 562.

⁵⁵ BHAYRO, S. „The Madness of King Saul.“ *Archiv für Orientforschung*. Bd. 50, (2003/2004). s. 285-292.

objevil se ve výsledku pouze jediný verš z Ex 12,5: „Budete mít beránka bez vady, ročního samce.“ Text se týká ustanovení hodu beránka (kozla), který má být bez vady (dokonalý). Je to minimálně zajímavá asociace, protože tuto kombinaci slov אֵילָנִים a אֵילָנִים v Bibli nacházíme téměř vždy jako výrazy týkající se výhradně obětních zvířat (celkem 30 společných výskytů). Příběh prvního Saulova zavržení začíná tím, že je Saul označen za „jednorozčného“ a tentýž příběh končí v 1 S 14,41 tím, že Saul není „dokonalý, bezúhonný“ (viz část 4.3.5.) Pokud vezmeme do úvahy i tuto možnost, mohl by text v tomto znění poukazovat na původně „bezúhonný“ (spíše však v Hospodinových očích pozitivní) stav krále, který však byl později Hospodinem zavržen. Odkaz na jednorozčného beránka by mohl být připomenutím, že až doposud byl Saul vnímán výhradně pozitivně, což povede čtenáře k tomu, aby si položil otázku, co se muselo stát, že se z dobrého (bezúhonného) krále stane někdo zavrženíhodný. Jaké jednání a projevy musely u Saula nastat, že přišel o své vyvolení? Na tyto otázky právě komplexně v biblickém textu odpovídá 13 a 15 kapitola, kdy Saul poruší (běžným pozorovatelům ne vždy zřetelné) principy a vývoj Saulova konání se mění na negativní, což je pak zřetelné jak Saulovu okoli, tak i čtenářům.

3.2. Saul v boji s Pelištejci

3.2.1. První náznaky chybných rozhodnutí

Hned v druhém verši 1 S 13 se ukazuje, do jaké míry byla Saulova bojová situace kritická: „...vybral si z Izraele tři tisíce mužů; dva tisíce jich bylo se Saulem v Mikmásu v Bételském pohoří, tisíc jich bylo s Jónatanem v Gibeji Benjamínově; zbytek lidu rozpustil, každého k jeho stanům.“ Saul a jeho syn Jónatan disponovali celkem třemi tisíci muži, kteří byli rozděleni v Mikmásu⁵⁶ a Gibeji. Z textu vyplývá, že bojeschopného obyvatelstva bylo mnohem více, ale Saul je neprozřetelně rozpustil ke svým stanům.

⁵⁶ Toto místo se v současnosti jmenuje Mukhmas a nachází se cca 11 kilometrů od Jeruzaléma a 5-6 km jižně od Beitinu, starověkého Bethelu. Viz TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 335.

Zdá se, že neplánoval žádný významný útok a neočekával situaci, která by mohla vyžadovat vyšší vojenskou pohotovost. Dozvídáme se také, že Jónatan se svými muži pobýval v Gibeji, kde měla být původně pelištejská posádka, kterou (snad Saul? - srov. 1 S 10,5) odtamtud vypudil a ukončil tak jejich nadvládu nad tímto územím kmene Benjamín. Podařilo se mu rovněž zabrat tamější pelištejskou pevnost, která měla kasematové hradby s rohovými věžemi a původně sloužila jako administrativní a vojenské centrum.⁵⁷

Kupodivu je Saulův syn Jónatan aktivnější než jeho otec. Se svou armádou porazil výsostné znamení v Gebě, jiné překlady zmiňují, že šlo spíše o pobití okupační posádky (CSP), případně zabití místodržitele⁵⁸. V každém případě se jednalo o provokační akci, která musela zákonitě ze strany Pelištejců vyvolat ráznou odpověď. Překvapit nás může trochu Saulovo prohlášení, kterým si tento počin v Gebě přisvojuje: „*Pelištejci o tom uslyšeli, proto dal Saul troubit na polnici po celé zemi. Řekl: ‚Ať to Hebrejové slyší!‘ Tak uslyšel celý Izrael: ‚Saul porazil výsostné znamení pelištejské‘*“ (1 S 13,3-4). Je nápadné, že se v tomto jediném verši vyskytuje sloveso „slyšet“ rovnou třikrát. Saul povolává ke slyšení této zvěsti Hebreje, zatímco Pelištejci již slyšeli o akci v Gebě a je logické očekávat jejich protiúder. To, co obě tyto znesvářené strany slyšely, mělo adresáty výzvy vyprovokovat k akci.

Jenže text naznačuje, že Saul není ten, kdo má situaci pevně ve svých rukou. Vítězný Jónatanův výpad mohl být předčasným zábleskem naděje před Saulovou drtivou porážkou. Jeho početně skromná armáda se při zaslechnutí množství nepřátel rozbíhá do všech stran. Ve srovnání s třiceti tisíci vozů, šesti tisíci jezdců a s nespočtem vojáků (v. 4), je Saulova branná síla naprosto mizivá. Až příliš to připomíná příběh Gideóna z knihy Soudců, který s třemi sty muži porazil sto dvacet tisíc Midjanců (Sd 8,10). Zde ovšem není tak málo bojovníků na Saulově straně proto,

⁵⁷ MAZAR B. „The Philistines and the Rise of Israel and Tyre.” In MAZAR, B. (Ed.), AHITUV, S. (Ed.) and LEVINE, B. A. (Ed.) *The Early Biblical Period: Historical Studies*. Jerusalem: Israel Exploration Society, 1986. s. 74.

⁵⁸ MCCARTER, P. K. *1 Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 182.

že by je Hospodin poslal pryč, ale protože je sám Saul rozpustil domů a navíc dostali strach. Obavy obyvatelstva jsou dokresleny výčtem všech skrýší, kam zalezli – jeskyně, rozsedliny, skalní strže a jámy (hroby). A kritičnost nastalé situace dokresluje ještě slovní hříčka עֲבָרִים וְעֲבָרֵי (1 S 13,7), kde je nezvykle použito slovo Hebrejové a sloveso se stejným kořenem „přecházet.“ Toto sloveso se velmi často ve Starém zákoně opakuje, když se hovoří o tom, že Izraelci přejdou Jordán a vejdou do zaslíbené země. Jenže v tomto případě ze své země utíkají!⁵⁹

Zde je zřetelně vidět rozdíl mezi dvěma hlavními postavami tohoto příběhu. Jónatanova víra v Hospodinův zásah je charakterizována vyjádřením: „*Vždyť Hospodinu nemůže nic zabránit, aby zachránil ať skrze mnoho nebo skrze málo*“ (1 S 14,6), to znamená, že člověk může v Boží síle zvítězit i proti velké přesile. Na straně druhé máme Saula, který se strachuje, když vidí, jak málo mužů mu zbývá. Obraz situace je dokreslen ještě několika zajímavými porovnáními, která text nabízí: Vyčísluje převahu pelištejského vojska, které má mimo pěchoty i jízdu. Pelištejců je jako písku na mořském břehu (1 S 13,5), kdežto Saul má pouhých šest set mužů (1 S 14,2). Pelištejci mají i lepší zbraně – disponují bojovými vozy, zatímco Izraelci jsou ozbrojeni pouze dřevěnými či kamennými zbraněmi, protože monopol na zpracování kovů si udrželi Pelištejci (srov. 1 S 13,21-22). Před rozhodující bitvou se tři pelištejské oddíly záškodníků rozjíždějí drancovat celou zemi, zatímco pohyb Saulových sil se omezuje na území kmene Benjamín a Izraelci se schovávají, kde je to jen možné. Právě tato ohrožující situace vytváří pozadí pro nečekané vítězství a konfrontaci mezi Saulem a Samuelem.⁶⁰

3.2.2. Sedm dní čekání v Gilgálu

Text v 1 S 13,7 uvádí, že „*Saul byl ještě v Gilgálu*“, což není úplně jasné, jak se tam dostal, protože o pět veršů dříve se píše, že byl v Mikmásu. Navíc použité hebrejské

⁵⁹ POLZIN, R. *Samuel and the Deuteronomist : 1 Samuel*. Indiana Studies in Biblical Literature. Bloomington: Indiana University Press, 1993. s. 127.

⁶⁰ BAR-EFRAT, S. *Das erste Buch Samuel : ein narratologisch-philologischer Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007. s. 189.

příslovce עַדְיוּ „ještě“ naznačuje, že tam byl delší dobu. Může to být určitá spojnice s 1 S 11-12, kde se hovoří o slavnosti a Samuelově promluvě v Gilgálu, nebo to může být popis následku Saulova ústupu z Mikmásu před blížícími se Pelištejci. Jelikož je z dalšího kontextu zřejmé, že Pelištejci Mikmás jako strategický bod obsadili (1 S 13,5), zdá se, že to byl Samuelův příkaz, na který se Saul stáhl do Gilgálu (srov. 1 S 13,8). Saul nakonec se svými muži čekal v Gilgálu sedm dní do chvíle, kterou Samuel určil, což mu nejspíše zachránilo život.⁶¹

Z pokračování textu se dá předpokládat, že se při čekání jedná o nějaké nařízení, na jehož porušení se Samuel odvolává. To, co už zdaleka není tak jisté, je skutečnost, zda toto ujednání nacházíme již v 1 S 10,8. Na první pohled se sice jeví, že jde o Samuelův příkaz, aby Saul čekal sedm dní, pak bude Samuel obětovat a řekne mu, co má dělat. Celá řada komentátorů tento názor přijímá a tyto dva texty spojuje ve smyslu původní domluvy a jejího pozdějšího nedodržení (Keil⁶², Bar-efrat⁶³, Klein⁶⁴). Pokud však text čteme dál, narážíme na příběhy a události, které už tento dojem nepodporují (Baldwin⁶⁵, Jobling⁶⁶).

I kdybychom usoudili, že časový údaj sedm dní (10,8) je spojen až s pobytem v Gilgálu (nezapočítali bychom do tohoto období Saulovu zkušenost s proroky, jeho návrat domů, shromáždění v Mispě a boj s Amónci), přesto se už v 1 S 11,15 dostáváme k tomu, že Saul i Samuel jsou v Gilgálu společně a slaví tam před Hospodinem hody oběti pokojné. Pro který pobyt v Gilgálu je tedy tento příkaz

⁶¹ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 149.

⁶² KEIL, C. F. and DELITZSCH, F. *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 2. Peabody, MA: Hendrickson, 2002. s. 451.

⁶³ BAR-EFRAT, S. *Das erste Buch Samuel : ein narratologisch-philologischer Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007. s. 189.

⁶⁴ KLEIN, R. W. *1 Samuel*. Word Biblical Commentary. Dallas, Texas: Word Books, 1983. s. 126.

⁶⁵ BALDWIN, G. J. *1 and 2 Samuel : An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1988. s. 112.

⁶⁶ JOBLING, D. *1 Samuel*. Berit Olam: Studies in Hebrew Narrative and Poetry. Collegeville, Minn.: The Liturgical Press, 1998. s. 77.

určen? Nebo si Samuel při každé příležitosti vyhrazoval sedm dní čekání?⁶⁷ Pokud navíc vezmeme vážně číslovku 2 z doby panování Saula (1 S 13,1), bylo by s podivem, že by Samuelův příkaz o sedmi dnech čekání v Gilgálu měl být vykonán až po nejméně dvou letech, i když k tomuto pojetí se přiklání například Laney.⁶⁸

Kloním se tedy k závěru, že výzva k čekání z 1 S 10,8 se netýká stejného pobytu v Gilgálu, jaký popisuje 1 S 13. Proč ale nacházíme v Samuelově knize tyto dvě zmínky, které k sobě tak nápadně patří, ale zároveň jejich návaznost kontext vylučuje? Na tuto otázku se pokusím odpovědět později v části o struktuře těchto zmíněných oddílů.

3.2.3. Konflikt mezi Samuelem a Saulem

Po uvedení do dramatické situace nás text informuje, že král Saul je v Gilgálu a následuje ho třesoucí se lid. Zdá se, že každým okamžikem mohou Pelištejci zaútočit a smést jeho nepatrnou armádu. Na každého jeho bojovníka vychází i při mírném odhadu (600 mužů proti 3 000 vozům) celých 5 bojových vozů, vůbec v to nepočítaje pelištejskou pěchotu. Saul i v tomto napětí čeká 7 dní na určený čas. Prorok Samuel však nepřišel. Trpělivost ztrácí i vojáci a lid od Saula utíká. Z původních 2 000 mužů jich zbývá jen 600. Proto Saul žádá, aby mu přinesli oběť zápalnou a pokojnou a on je obětoval. Do tohoto okamžiku udržuje text čtenáře v dojmu, že jde o každou minutu, že Samuelovo zpoždění je velké a škody plynoucí z jeho nepřítomnosti budou značné a Saul se snaží, jak se zdá, kompenzovat problémy plynoucí z prorokovy nedochvilnosti.

Sousloví „určený čas“, které nacházíme v tomto příběhu hned dvakrát (1 S 13,8.11) má zajímavé konotace. Použité hebrejské slovo מועד „určený čas“ se dá také překládat jako „úmluva“⁶⁹. Pokud upřednostníme tento druhý význam, znamenalo

⁶⁷ BALDWIN, G. J. *1 and 2 Samuel: An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1988. s. 112.

⁶⁸ LANEY, J. C. *First and Second Samuel*. Chicago: Moody Press, 1982. s. 47.

⁶⁹ PÍPAL, B. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 2. dopl. vydání. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1974. s. 68.

by to, že se ve v. 11 jedná o Saulovu výčitku vůči Samuelovi, že nedodržel své slovo, úmluvu.

Tento dojem ovšem trvá jen malý okamžik, protože Samuelova slova v 1 S 13,10-11 vedou čtenáře k jinému závěru: „*Sotva skončil obětování zápalné oběti, přišel Samuel. Saul mu vyšel vstříc a pozdravil ho. Samuel se ho otázel: ‚Cos to udělal?‘ Saul odvětil: ‚Když jsem viděl, že se lid ode mne rozprchává, neboť tys k určenému dni nepřicházel, a že se Pelištejci shromáždili v Mikmásu, řekl jsem si: Pelištejci teď sejdou proti mně do Gilgálu a já jsem si nenaklonil Hospodina. A tak jsem se opovážil zápalnou oběť obětovat sám‘“ (1 S 13,10-12). Najednou se ze Samuelových slov zdá, že to byl naopak Saul, kdo nejspíše nečekal dostatečně dlouho. Samuel přišel v okamžiku, kdy bylo obětování u konce. Z toho, co Samuel říká, plyne, že by prorok stihl obětovat v určený čas. Zajímavý pohled na výraz „určený čas“ nabízí text Abk 2,3: „*Vidění už ukazuje k určitému času (לְמוֹעֵד), míří neomylně k cíli; prodlévá-li vyčkej, neboť přijde zcela jistě, zadržet se nedá.*“*

V myšlení moderního člověka je určeným časem logicky míněn přesný časový údaj, který musí být dodržen. Zde se však předpokládá zpoždění (prodleva) společně se slovy, že „zadržet se nedá“, což znamená, že navzdory zpoždění zmíněné vidění nastane stejně v pravý okamžik. Tyto dvě věci dohromady pro nás znějí velmi paradoxně, protože když zaznamenáme prodlevu, zdá se nám, že věci se nemohou uskutečnit v domluvený čas. Domnívám se, že jistý aspekt tohoto chápání „určitého času“ můžeme pozorovat i ve výše zmíněném konfliktu mezi Saulem a Samuelem.

Saul si však očividně nebyl vědom nějakého vážného pochybení. Kráčí vstříc proroku a žehná mu. Většina překladů zde má výraz, že Saul Samuela pozdravil. To ale není úplně přesné, protože pozdrav se jinde vyjadřoval obvykle nikoli žehnáním, ale přáním pokoje (srov. Sd 18,15; Rut 2,4). V biblické kultuře ovšem platilo, že při žehnání dával požehnání výše postavený člověku níže postavenému (Gn 47,10; Žd 7,7), což by sice mohl být případ krále žehnajícího proroku, ale kontext nás upozorňuje, že společensky významnější byl Samuel. Podobný model můžeme vidět např. v 2 Kr 10,15, kde pomazaný král Jehú po převzetí moci žehná svému příteli a

ukazuje mu svou přízeň. Tento náznak by neměl být opominut už i proto, že se objevuje při druhém Saulově zavržení po porážce Amálekovců: Když Samuel přišel k Saulovi, ten ho pozdravil: „*Bud' požehnán od Hospodina*“ (1 S 15,13). Bergen v tomto případě vidí jistou ironii, že zatímco Saul žehná Samuelovi, snáší se na jeho hlavu vlastním přičiněním kletba.⁷⁰

Místo pozdravu musí Saul čelit přímé otázce: „*Cos to udělal?*“ Ze Saulovy odpovědi je hned patrné, že ví, že něco neudělal dobře. Udává celkem čtyři velmi logické důvody na svou obhajobu: 1. utíkal od něj lid, 2. Samuel se na svém příchodu opozdil, 3. byl v bezprostředním ohrožení od Pelištejců a 4. musel si naklonit Hospodina. Saul zde poukazuje na to, že to neudělal z nějakého rozmaru: „*A tak mi nezbývalo* (hit. אפך), *než abych zápalnou oběť obětoval sám*“ (1 S 13,12 CEP1984). Jiné překlady říkají: „*Přemohl jsem se*“ (KJV), „*cítil jsem se povinován*“ (NIV), „*odvážil jsem se*“ (ELB), přičemž všechny vycházejí z významů, které uvádějí hebrejské slovníky. To vše jakoby Saula ukazovalo v pozitivním světle, kdy musí sebrat odvalu a udělat nepopulární rozhodnutí.⁷¹ Všechny okolnosti jakoby mluvily v jeho prospěch. Alespoň tak to Saul posléze prezentuje.

Ne tak to ovšem vnímá prorok Samuel a adresuje králi zdrcující kritiku: „*Počínal sis jako pomatenec. Nedbals příkazu, který ti dal Hospodin, tvůj Bůh. Tak by byl Hospodin upevnil tvé království nad Izraelem navěky. Ted' však tvé království neobstojí. Hospodin si vyhledal muže podle svého srdce. Jemu Hospodin přikáže, aby byl vévodou nad jeho lidem, protože ty jsi nedbal toho, co ti Hospodin přikázal*“ (1 S 13,13-14). Stejná výtku jako Saulovi byla později určena i králi Ásovi za to, že nespolehal na Hospodina a uplatil Ben-Hadada (srov. 2 Pa 16,9). Je to druhý výskyt tohoto kořene ve Starém zákoně סכל po Gn 31,28. V 1 S 26,21 dokonce sám Saul označí své jednání za bláznivé. U tohoto bláznivého jednání nejde o malé poznání či nedostatek rozumových funkcí, ale jde o

⁷⁰ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 150. (poznámka č. 59).

⁷¹ STOEBE, H. J. *Das erste Buch Samuelis*. Kommentar zum Alten Testament Bd. 8,1. Gütersloh: G. Mohn, 1973. s. 251.

jednání v protikladu k Boží vůli (srov. Jr 4,22). To koresponduje také s důvodem, který Samuel uvádí - Saul nedbal příkazu, který mu Hospodin dal. Slovo מִצְוָה je odkazem na Boží přikázání, která jsou základem celého židovského náboženství. A čtveré opakování tohoto kořene צוה ve verších 13,13-14 má ukázat na důležitost toho, co Hospodin přikazuje.⁷²

Prorok dále zmiňuje dva následky, které dopadnou na Saula kvůli jeho neposlušnosti. Hospodinovým plánem bylo, aby Saulova dynastie byla trvalá, ale nyní neobstojí. Druhý následek se týká Saulova vyvolení. Hospodin si vybral někoho jiného. Vévodou nad Izraelem už nebude Saul, protože „nezachovával, co Hospodin přikázal“ (MT). Ten, kdo má Saula nahradit, je podle Hospodinova srdce – to v této souvislosti implikuje poslušnost u Saulova nástupce.

3.2.4. Interpretace Samuelova soudu

V těchto verších leží hlavní problém celého příběhu. Zatímco Samuelova slova jsou naprosto jasná, není zcela zřejmé, z jakých předpokladů vychází. Mnozí čtenáři i komentátoři jsou zaskočeni tvrdým odsudkem, na který nebyl připraven ani král Saul. Bylo jeho provinění opravdu tak závažné, že byl zavržen? Různí komentátoři se s tímto problémem vypořádali různě a zde bych jim rád poskytl prostor, aby bylo možné si vyslechnout jejich argumenty

3.3. Vybrané rozšířené moderní přístupy

Někteří moderní komentátoři došli k různým závěrům, komu je potřeba v příběhu z 1 S 13 dát zapravdu na základě toho, co jednotlivé postavy říkají a dělají. Například Brueggemann sice připouští, že Saul nebyl oprávněn obětovat oběti, ale pozastavuje se nad Samuelovou tvrdostí, obviňováním a nechotou naslouchat, přestože Saulova obrana a vysvětlování zřejmých a vážných důvodů snad nemohla být ani uctivější.⁷³ Když Samuel hovoří o tom, že Saul nedbal Hospodinova příkazu, klade si

⁷² MCCARTER, P. K. *I Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 228.

⁷³ BRUEGGEMANN, W. *First and Second Samuel*. Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1990. s. 99.

Brueggemann otázku, o jaké příkázání šlo. Zdá se mu, že jediné příkázání, které bylo přestoupeno, zní: „*Nebudeš snižovat Samuelovu autoritu.*“ Komentátor podezírá Samuela, že hraje brutální hru se Saulovou vírou, s jeho kariérou i s jeho zdravým rozumem, neboť Saul vlastně nikdy neměl šanci – vyprávění už dávno rozdalo karty ve prospěch Davida.⁷⁴

Podle Gunna je Saul ve skutečnosti postavou v tragédii, jejíž scénář si nevybral. „*Už od okamžiku svého pomazání, je jeho budoucnost namířena proti němu (ve formě osudně nejednoznačného příkazu z 10,8) a od svého ustanovení krále v 11. kapitole to vypadá, jakoby se jeho osud stal jeho aktivním nepřítelem, který kazí a překáží každému jeho pohybu.*“⁷⁵

Gunn vidí Boha a proroka jako ty, kteří ukazují pozoruhodnou připravenost najít na Saulovi chybu. Jestliže v textu nenacházíme dostatečné důvody pro Saulovo zavržení, vychází Saul jako pozitivní postava a negativní rysy je třeba hledat u těch, kteří nad ním vyřkli soud (Samuel, Hospodin). Gunn v závěru svého pojednání hovoří o tom, že Bůh má i „temnou stránku“ a Saul je tím, kdo právě tuto temnou stránku ve svém životě zažije. „*Bůh může vylít své požehnání na Izrael, na Davida a dokonce i na Saula; ale může být také nepředvídatelně děsivý, žárlivý na své postavení, náchylný k hněvu a netrpělivý z komplikací plynoucích z lidské motivace a jednání.*“⁷⁶

Podobně i Henry Smith ve svém komentáři z konce 19. století uvedl, že nikde v kapitole není vysloveně udáno, čím se Saul provinil a v textu je těžké najít něco, co by mohlo Samuela právem pohoršit. Odmítl, že by příčinou zavržení bylo samotné obětování ani netrpělivost, neboť podle textu čekal celých sedm dní.⁷⁷ Tento komentátor je jedním z prvních, který naznačoval, že se za Saulovým zavržením skrývají jiné důvody, než které nabízí text. Nešel ovšem do hlubších aplikací této myšlenky jako pozdější komentátoři.

⁷⁴ Ibid. s. 100-101.

⁷⁵ GUNN, D. M. *The Fate of King Saul : An Interpretation of a Biblical Story*. Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series. Sheffield: JSOT Press, 1989. s. 115.

⁷⁶ Ibid. s. 131.

⁷⁷ SMITH, H. P. *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel*. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures. New York: C. Scribner's sons, 1899. s. 97.

Tato pojednání vycházejí z logického pochopení biblického textu 1 S 13, že při Saulově oběti došlo k něčemu, co je pro čtenáře těžko srozumitelné. K tomuto dojmu ještě přispívá to, že se král Saul obvinění přesvědčivě brání a čtenář si musí vybrat, kterou z doposud pozitivních postav upřednostní (Samuela potažmo Hospodina, nebo Saula). Obávám se však, že tento logický přístup nemusí být zároveň správný. Nevěnuje totiž dostatečnou pozornost širšímu kontextu, který dává jisté hranice domýšlení motivací a pohnutek. Text zde sice vyvolává u čtenáře otázku, ale zdá se, že mu postupně nabízí i odpověď, která však mnohdy zůstala bez povšimnutí.

3.4. Čím se Saul provinil?

Problém s přesným identifikováním Saulova přestupku má i James Smith, ale domnívá se, že šlo především o poslušnost vůči Hospodinu. Přiklání se však k tomu, že bláznivým jednáním byla označena neuvážená oběť.⁷⁸ Hastings zdůrazňuje, že se jedná o velmi obtížný úkol, kdy má Saul čekat a přitom věděl, že jediné co by jej zachránilo, by byl rychlý prudký protiútok. Samuel však na něj nastražil tuto past, když svůj příchod opožďoval až na samotný konec sedmidenní lhůty. Z následných svévolných Saulových činů však usuzuje, že to nebyl jediný takový čin, ale že byl jedním z mnoha, kdy odolával Božímu duchu a jeho srdce nebylo s Hospodinem.⁷⁹ Ani Wilberforce nezastával názor, že by se Saul provinil tím, že by si přivlastnil kněžské pravomoci. Samuel také nebyl kněz, nýbrž prorok. Saulovým proviněním tedy podle něj byla neposlušnost, ale už blíže nespecifikuje, v čem vlastně spočívala.⁸⁰

Vannoy se domnívá, že hlavní otázkou v 1 S 13 není to, co Saul udělal, ale jak to souviselo s vnitřními motivy jeho srdce.⁸¹ Budde hovoří o nedostatečném

⁷⁸ SMITH, J. E. *1 & 2 Samuel*. The College Press NIV Commentary Old Testament Series. Joplin, Mo.: College Press, 2000. s. 178.

⁷⁹ HASTINGS, J. *The Greater Men and Women of the Bible : Ruth-Naaman*. Edinburgh: T. & T. Clark, 1914. s. 72.

⁸⁰ WILBERFORCE, S. *Heroes of Hebrew History*. London: W.H. Allen, 1890. s. 218.

⁸¹ VANNOY, J. R. *Cornerstone Biblical Commentary : 1-2 Samuel*. Vol. 4a. Carol Stream, Ill.: Tyndale House Publishers, 2009. s. 122.

teologickém zdůvodnění, které je nápadné a jako důvod Saulova zavržení vidí skutečnost, že si lidé jinak nedovedli vysvětlit, že i přes Boží vyvolení Saul neměl žádného nástupce a svůj trůn musel předat Davidovi. Proto bylo údajně nutné zařadit do textu i Saulovo zavržení.⁸²

3.4.1. Klasické pojetí

Židovský vykladač Radak (David Kimchi) ve svém komentáři (1 S 13,9) uvádí, že Saul měl počkat ne do rána sedmého dne, ale až do noci.⁸³ S ním souzní i Robinson, který dodává, že Saul se unáhlil a Samuel přišel včas.⁸⁴

Poole to převádí do teologické roviny: „*Lidé jsou velmi nekompetentními soudci Božích soudů, protože toho vidí jen velmi málo z Božího majestátu dotčeného Boha, nebo z odporne podstaty přitěžující okolnosti deliktu... člověk nevidí nic jiného než Saulův vnější čin, který se zdá malý, ale Bůh viděl s jak zlou myslí a srdcem to učinil, s jakou vzpurností proti světlu svého vlastního svědomí...*“⁸⁵ Keddie varuje, že člověk může snadno začít posuzovat vinu inspirovaného, neomylného a bezchybného Božího slova, když nabude dojmu, že Boží přístup je chybný.⁸⁶ Keil dotahuje náznaky v příběhu do jasného závěru a tvrdí, že šlo o „*akt vzpoury proti Hospodinově autoritě a oznámený trest nebyl v žádném případě příliš přísný.*“⁸⁷ Saul podle něj totiž jasně ukázal, že by mohl vést válku s nepřáteli i bez Boží rady a jeho pomoci. Podle Gordona je konflikt mezi Saulem a Samuelem jasnou otázkou poslušnosti, ve které Saul selhal.⁸⁸

⁸² BUDDE, K. *Die Bücher Samuel*. Kurzer Hand-Kommentar zum Alten Testament. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1902. s. 85-86.

⁸³ GUNN, D. M. *The Fate of King Saul : An Interpretation of a Biblical Story*. Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series. Sheffield: JSOT Press, 1989. s. 35.

⁸⁴ ROBINSON, T. *Scripture Characters, or, a Practical Improvement of the Principal Histories in the Old and New Testament*. London: Scott, Webster, and Geary, 1841. s. 393.

⁸⁵ POOLE, M. *A Commentary on the Holy Bible*. London: Banner of Truth Trust, 1969. s. 544.

⁸⁶ KEDDIE, G. J. *Dawn of a Kingdom*. Welwyn Commentary Series. Darlington, England: Evangelical Press, 1988. s. 125-126.

⁸⁷ KEIL, C. F. and DELITZSCH, F. *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 2. Peabody, MA: Hendrickson, 2002. s. 451.

⁸⁸ GORDON, R. P. *I & II Samuel : A Commentary*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1998. s. 55.

Když bych shrnul názory komentátorů, máme zde několik skupin, které nabízí své pojetí, oč vlastně šlo v tomto konfliktu mezi Saulem a Samuelem. Všichni se vzácně shodují na tom, že samotný text není dost určitý v popisu toho, čím se Saul provinil. To je poměrně závažný poznatek, protože u jiných odsudků, se kterými se v 1. Samuelově setkáváme, byl autor velmi konkrétní (Élí a jeho synové, Samuelovi synové). Proč zrovna u zavržení prvního a navíc vyvoleného krále máme tak nedostatečně popsány logické argumenty, které vedly k jeho odvolání?

3.4.2. Moderní pojetí

Právě absence těchto pádných důvodů vedla jisté komentátory k rozhodnutí, že se v rámci biblického kontextu obrazně nevydají na tomto rozcestí ani doprava, ani doleva, ale půjdou cestou necestou, kam se doposud ostatní neodvážili, byť to znamená, že se z proroka Samuela stane mrzutý mstivý stařec, který ničí potencionální opozici a z Hospodina se stává nerozhodné božstvo, které však rozhodně postihuje jakoukoli odchylku od absolutní poslušnosti. Upřednostnili dle mého názoru výpovědní hodnotu konkrétního textu před širším tematickým kontextem. A jak říká Borgman, neměli dostatek trpělivosti pohlížet na samotný příběh holisticky s jeho vlastními pojmy a propojenými schémata.⁸⁹ Na opačném konci spektra máme převážně konzervativní komentátory, kteří se vydávají neochvějně doprava a bez většího přihlídnutí k nejednoznačnému textu pouze konstatují, že co Bůh činí, správné jest a své argumenty podpořili morálním apelem. Tito vykladači se podle mne dopustili druhého extrému, když nedovolili tomuto vyprávění, aby čtenáře dostatečně vyprovokovalo tím, že vyvolává otázky, na které na první pohled neexistuje snadná odpověď. Obraznou cestou nalevo se vydali ti badatelé, kteří balancují mezi teologickým obrazem celé Bible a zároveň si jsou vědomi skutečnosti, jak problematicky samotná 13. kapitola v 1. Samuelově vyznívá. Snaží se tyto dva pohledy harmonizovat, ne však násilně ani svévolně. Přestože je to velmi nelehké rozhodnutí, jeví se mi, že právě tudy mohla vést cesta ke správné

⁸⁹ BORGMAN, P. *David, Saul, and God : Rediscovering an Ancient Story*. Oxford: Oxford University Press, 2008. s. 13.

interpretaci textu. Provokující texty, mezi které 1 S 13 bezesporu patří, mohou mít svůj smysl a vést čtenáře k tomu, aby do svého uvažování zařadil i širší kontext, který může přinést nečekané odpovědi. Tomu může napomoci i odpověď na otázku, zda byla důvodem Saulova zavržení vsutku jeho neuvážená oběť.

3.5. Byl král Saul oprávněn obětovat?

Jedním z možných provinění bylo to, že se král Saul odhodlal obětovat oběť zápalnou a pokojnou. Když ho totiž Samuel napomínal, řekl: „*Cos to udělal?*“ A zdá se, že jediné, co Saul „udělal,“ bylo to, že přinesl oběť. Jak už jsem se výše zmínil, počítá s touto variantou celá řada komentátorů. Překlad NASB například tuto perikopu nazval: „*Saul si osobuje kněžský úřad*“. RSV udává nadpis „*Saulova nezákonná oběť*“. Robinson poukazuje na to, že Saul nebyl vysvěceným knězem a neměl právo obětovat.⁹⁰ Podle Clarka si Saul přivlastnil ke královským pravomocem i pravomoci kněžské a prorocké, které měly podle izraelské ústavy vždy zůstat odděleny.⁹¹ Poněkud netradiční vysvětlení nabízí Spencer, že Saul sice obětoval, ale rukou kněze Achijáše, který byl s ním (1 S 14,3).⁹²

Proti tomu však stojí texty, které poukazují na to, že králové běžně obětovali. Už v 1 S 14 se dočteme, že Saul postavil svůj první oltář a předpokládá se, že na něm obětoval.⁹³ I když se setkáme v Bibli s případem krále Uzijáše, který je raněn malomocenstvím, protože se opovážil pálit kadidlo (což příslušelo pouze kněžím - srov. 2 Pa 26,18), jiné texty poukazují na fakt, že král David i Šalomoun obětovali, přestože nebyli kněžími. V 2 S 6,18 je napsáno: „*Když David dokončil obětování zápalných a pokojných obětí, požehnal lidu ve jménu Hospodina zástupů.*“ To znamená, že

⁹⁰ ROBINSON, G. *Let Us Be Like The Nations : A Commentary on the Books of 1 and 2 Samuel*. International Theological Commentary. Grand Rapids, Mich: Wm. B. Eerdmans, 1993. s. 75.

⁹¹ CLARKE, A. *Clarke's Commentary: First Samuel*. electronic ed. Logos Library System; Clarke's Commentaries. Albany, OR: Ages Software, 1999. 1 Sam 13:8.

⁹² SPENCE-JONES, H. D. M. *The Pulpit Commentary: 1 Samuel*. Bellingham, WA Logos Research Systems, 2004. s. 228.

⁹³ KLEIN, R. W. *1 Samuel*. Word Biblical Commentary. Dallas, Texas: Word Books, 1983. s. 127.

obětoval stejné typy obětí jako Saul (srov. 2 S 24,25; 1 Kr 3,3) a nesklidil za to žádnou kritiku.⁹⁴

Zdá se tedy, že samotné obětování zápalných a pokojných obětí nebylo důvodem, proč Saul přišel o své královské pověření. Někteří komentátoři k tomu podotýkají, že možná nešlo o samotnou oběť, ale o její spojení se svatou válkou. Ve starém Izraeli údajně nemohl král vykonávat rituály spojené se svatou válkou tehdy, pokud nebyl přítomen prorok.⁹⁵ To, že by už v 1 S 13 šlo o svatou válku, podporuje například Rothova studie, která srovnávala čtveré použití kořene כּחל v nifalu (s významem „zachovat se jako pomatenec“ srov. 1 S 13,13; 2 S 24,10 = 1 Pa 21,8; 2 Pa 16,9) a v té dovedil, že vždy šlo o prohřešky „pomazaných od Hospodina“ v konfliktních situacích, kdy vojenské nebo politické úvahy stály proti určitým prorockým konceptům spojeným se svatou válkou.⁹⁶

Dalším možným důvodem k Saulovu přísnému pokárání mohla být jím zmiňovaná motivace k urychlenému obětování – *nenaklonil jsem si Hospodina*. Podobně strukturovaný hebrejský výraz וּפָנִי יְהוָה לֹא חָלִיתִּי nacházíme předtím pouze v Ex 32,11, kde Mojžíš prosí Boha o shovívavost pro izraelský národ, který se zpronevěřil tím, že si zhotovil pod Sínajem zlatého býčka. I když se nám v Bibli dochovaly příklady, kdy tuto prosbu (udobření) tlumočili proroci (srov. Ex 32,11; 1 Kr 13,6), jsou i případy, kdy Hospodin vyslyšel samotného krále bez prorockého prostředníka (srov. 2 Kr 13,4; 2 Pa 33,12).

Hebrejské slovo חָלַח se slovníkovým významem v pielu „chlácholit“, „usmířit“⁹⁷ překládá BKR jako „modlil se“, LXX má „úspěšně volal“ a CSP zde překládá „udobřil

⁹⁴ GORDON, R. P. *I & II Samuel: A Commentary*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1998. s. 55.

⁹⁵ YOUNGBLOOD, Ronald F.: „1, 2 Samuel.“ In GAEBELEIN, F. E. (Ed.): *The Expositor's Bible Commentary, Volume 3: Deuteronomy, Joshua, Judges, Ruth, 1 & 2 Samuel*. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1992. s. 656.

⁹⁶ ROTH, W. M. W.: „A Study of the Classical Hebrew Verb *škl*.“ *Vetus Testamentum* 18, 1 [1968]. s. 74.

⁹⁷ PÍPAL, B. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 2. dopl. vydání. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1974. s. 50.

si.“ Zatímco pojmy „modlit se“ a „úspěšně volat“ sice mohou být intenzivní, výrazy „naklonit si“ a „udobřit si“ už naznačují určitou snahu o manipulaci. Podobně to překládá např. doslovně Klein – „*dostat Boha do příjemné nálady*“⁹⁸. Samotný výsledek Saulova snažení však vyšel jako velmi tristní, neboť se mu podařil přesný opak toho, oč usiloval. Text tedy může v tomto případě naznačovat Saulovu snahu s Bohem manipulovat, jak to bylo zvykem v pohanských kultech, a vyhlášený trest by byl pochopitelnější.

3.6. Shrnutí

I když první verš 13. kapitoly 1. Samuelovy vykazuje možné vynechání, na základě své metodologie bych však upřednostnil méně srozumitelný text před vynecháním textu (LXX), nebo před jeho doplňováním (moderní překlady). V případě, že dvojitý výskyt výrazu וְיִשְׁׁרָה není v Písmu náhodný, by tato souvislost mohla indikovat jak pozitivní charakteristiku obětního zvířete, tak i Saula (viz výraz „dokonalý, bezúhonný“ v 1 S 14,41 na konci téhož příběhu).

Navrhuji zde k úvaze možné řešení, že text 13. kapitoly záměrně vede čtenáře k otázkám, co že vlastně král Saul udělal špatně, že si vysloužil to, aby byl zbaven své funkce vévody Izraele. A komentátoři správně poukazují na skutečnost, že jeho konkrétní přestupek drží text ve skrytu. Není to ani samotná oběť jako údajné přisvojení si kněžských pravomocí, protože i králové běžně obětovali a není to ani nedodržení lhůty sedmi dnů, protože samotný text říká, že Saul čekal sedm dnů. To je samozřejmě matoucí, pokud očekáváme uvedení jasného důvodu. Ale není kupříkladu možné, že text má za úkol nechat čtenáře hledat to, co najít nemůže? Jak už jsem naznačil, každý důvod údajného Saulova selhání v 1 S 13 se ukazuje jako velmi problematický a Písmo jej zpochybňuje. Řešením podle mě není ani přehození účinkujících postav ze strany kladné na zápornou a naopak. To nám nedovolí širší kontext a není to ani příliš praktické řešení, protože nám nastolí mnohem vážnější

⁹⁸ KLEIN, R. W. *1 Samuel*. Word Biblical Commentary. Dallas, Texas: Word Books, 1983. s. 126.

otázky, než je Saulovo pochybení. Co když nám však chce text říci, že pochybení tu bezesporu bylo, ale zamlčuje jaké? Já osobně tuto variantu upřednostňuji a budu ji rozvíjet v pojednání o struktuře kapitol 1 S 9-16 v kapitole 6 této práce.

4. Ne Saul, ale Jónatan jako vysvoboditel (1 S 14)

4.1. Začátek bitvy

V 1 S 14 kapitole přechází text do další fáze samotného vyprávění.⁹⁹ „*Jednoho dne vyzval Jónatan, syn Saulův, mládence, svého zbrojnoše: ‚Pojď, pronikneme k postavení Pelištejců tamhle naproti‘*“ (1 S 14,1). Z tohoto verše je zřejmé, že obraz časové tísně, který se v 1 S 13 jevil tak markantní, najednou zmizel. Na konci 13. kapitoly se ukazuje, že záškodníci sice plení zemi, ale nezdá se, že by se rozhodli rozdrtit Saulovu nepatrnou armádu. Pouze mu zablokují průsmyk Mikmás, aby tudy nemohl uniknout a aby touto cestou nemohly přijít na pomoc případné posily. V 1 S 14,1 nenacházíme určení času, které by vyjadřovalo blízkost (ráno, nazítří, brzy), ale označení pro jeden náhodný den (jeden z mnoha srov. 1 S 1,4; 2 Kr 4,8.11.18; Job 1,6.13; 2,1). Vyplývá z toho, že Saul i jeho vojáci čekali a neplánovali nějakou akci proti Pelištejcům. Po netrpělivém Saulově jednání přichází v textu zvolnění a Saul je v nečinnosti. Text ani nedává žádný náznak, že by Samuel poskytl Saulovi ohledně dalšího postupu plánované instrukce (jak se někteří domnívají s ohledem na 1 S 10,8). V tomto bodě se opakuje to, co jsme už viděli v úvodu 1 S 13. Zatímco je Saul pasivní, jeho syn Jónatan přebírá iniciativu a koná.

Jak už jsem naznačil v minulé kapitole, i zde se budeme potkávat s problematickým rozlišováním označením měst – Gibeá, Geba, nebo pahorek. V 1 S 13,16 se dozvídáme, že Saul s Jónatanem a s muži, kteří mu zůstali, sestoupili do... A zde se komentáře značně rozcházejí. Znění MT „Gibeá“ se drží biblické překlady B21, CEP, KJV, NET, NIV, ELB, ovšem jiné překlady upřednostňují Gebu (CSP, RSV). LXX zase nerozlišuje mezi dvěma názvy, ale jako název uvádí pouze Gibeu a Gebu překládá toto jméno prostým slovem „pahorek“. To vyvolává určité otázky ohledně vzdálenosti. Když Jónatan zmiňuje, že přejdou k Pelištejcům tam naproti, je méně

⁹⁹ BAR-EFRAT, S. *Das erste Buch Samuel : ein narratologisch-philologischer Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007. s. 199.

pravděpodobné, že by se vydal až z Gibeje. Geba je opravdu naproti Mikmásu ve vzdálenosti cca 4 km, odpovídala by svou polohou a nezdá se také moc pravděpodobné, že by bylo z Gibeje do Mikmásu vidět (vzdálenost činí cca 7 km), navíc když jsou mezi těmito uvedenými místy dva horské hřebeny.¹⁰⁰ Domnívám se tedy, že se pravděpodobně skutečně jedná o Gebu, jak překládá také například Hertzberg.¹⁰¹

Saul na tomto místě seděl pod granátovníkem (1 S 14,2) a některé komentáře zmiňují, že seděl na mlatu (Tsumura¹⁰², McCarter¹⁰³ srov. BUB), jiné, že se jednalo o Migrón. Kromě šesti set mužů je zde zmíněn i kněz Achiáš, jako potomek elíovského rodu: „*Achijáš, syn Achitúba, bratra Íkábóda, syna Pinchasa, syna Élího, Hospodinova kněze v Šílu, nosil efód*“ (1 S 14,3). Zmínka o jeho původu, která směřuje až k Élímu naznačuje, že nemusí jít o nutně pozitivní obraz (srov. 1 S 3,14) a uvedení jména Ikabód je poměrně zřetelnou odvolávkou na událost spojenou s jeho narozením (srov. 1 S 4,3-4. 21). Zdá se, že po neúspěchu v Gilgálu si Saul opatřil kněze, který mu má bezprostředně zprostředkovávat kontakt s Hospodinem a nahradit tak Samuela. Kněz totiž nosil efód, který mohl být jak kněžským oděvem, tak i celokovovým předmětem uctívání (srov. Sd 8,26-27; 17,5).¹⁰⁴ Pomocí něj se ve starém Izraeli doptávalo na Hospodinovu vůli (srov. 1 S 23,9-10; 30,7-8) a jeví se, že jeho součástí mohly být i kameny urím a tumím¹⁰⁵, které pak v souvislosti s losováním v 1 S 14,41 zmiňuje LXX a podobně B21, NET a NIV.

¹⁰⁰ NICHOL, F. D. (Ed.) and ANDREASEN, M. L. (Ed.) *The Seventh-Day Adventist Bible Commentary : The Holy Bible With Exegetical and Expository Comment*. Rev. ed. Vol. 2. Washington: Review and Herald Pub. Association, 1978. s. 515-516.

¹⁰¹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 108.

¹⁰² TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 356.

¹⁰³ MCCARTER, P. K. *I Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 232.

¹⁰⁴ „Ephod.“ In MOUNCE, W. D. (Ed.) *Mounce's Complete Expository Dictionary of Old & New Testament Words*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 2006. s. 216.

¹⁰⁵ „Urim and Thummim.“ In MYERS, A. C. (Ed.) *The Eerdmans Bible Dictionary*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1987. s. 1032.

4.2. Strukturování textu

4.2.1. Struktura s opakováním a polaritami v 1 S 14

Verše z 1 S 14,1-5 zaznamenávají rozhovor mezi Jónatanem a jeho zbrojnošem při plánování akce na přepadení pelištejské hlídky. Tyto verše obsahují důležité informace k příběhu i detailní topografický popis v zajímavé struktuře. Samotná struktura je tvořena na začátku i na konci Jónatanovou výzvou ke společné diverzní akci:

„Jednoho dne vyzval Jónatan, syn Saulův, mládence, svého zbrojnoše: ‚Pojď, pronikneme k postavení Pelištejců tamhle naproti.‘

Svému otci to však neoznámil.

*Saul se usadil na úpatí pahorku pod granátovníkem v Migrónu. Lidu s ním bylo na šest set mužů. Achijáš, syn Achitúba, bratra Íkábóda, syna Pinchasa, syna Élího, Hospodinova kněze v Šílu, **nosil efód.***

Lid ovšem nevěděl, že Jónatan odešel.

V průsmyku, kterým se Jónatan snažil proniknout nad postavení Pelištejců,

byl skalní útes z jedné strany

i skalní útes z druhé strany;

jeden se jmenoval Bóses

a druhý Sené.

Jeden útes byl jako piliř

na severu naproti Mikmásu,

druhý na jihu naproti Gebě.

Jónatan tedy vyzval mládence, svého zbrojnoše: ‚Pojď, pronikneme k postavení těch neobřezanců.‘“ (grafické zvýraznění pochází od autora práce)

Obě zmínky o tom, že Jónatan neoznámil svůj odchod ani otci ani lidu, jsou v hebrejském textu součástí předchozích vět, které jakoby s tímto dovětkem moc

tematicky nesouvisely. Obzvláště nápadné je opakován této věty v jiné obměně v 1 S 14,3, - „lid ovšem nevěděl, že Jonatán odešel“. Samotný popis průsmyku a okolních skalnatých útvarů dotvořuje strukturální osnovu textu (útesy z jedné a druhé strany, dvě jména, dvě světové strany). Nápadným opakujícím se prvkem je určitý synonymický paralelismus mezi „Pelištejci“ a „neobřezanci“ a také kontrast mezi dvojicemi, který v textu zaznívá. Na jedné straně stojí Jonatan a jeho druh nosící zbroj (יְשֻׁבִּי אֶשְׁרֵי) a pak Saul s knězem nosícím efód (אֶשְׁרֵי אֶפֶד). Vysoké míry strukturovanosti u geografických znaků kolem Michmásu, si povšiml také Fokkelman.¹⁰⁶

Tento symetrický a dualizovaný úvod pak dá nádherně vyniknout teologickému poselství v 1 S 14,6 vyjádřenému Jónatanem: „*Snad pro nás Hospodin něco udělá. Vždyť Hospodinu nemůže nic zabránit, aby zachránil ať skrze mnoho nebo skrze málo.*“ Právě slovo „snad“ ukazuje na jeho důvěru v Hospodinovo vedení, na ochotu nechat se vést a zároveň přiznání, že jeho úsudek není tím, co nejvíc rozhoduje.¹⁰⁷

4.2.2. Literární struktura 1 S 13-14

Vycházím zde z předpokladu, že pokud je text celistvý, mohl by mít jasné návazné body s kontextem i vzájemnou provázanost uvnitř celého vyprávění. Inspirací mi zde byl Fokkelmanův přístup, který poukazuje na literární kvalitu i strukturu celého vyprávění. Zde načrtává jednu souhrnnější strukturu textu 1 S 13-14.¹⁰⁸

¹⁰⁶ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 47-48.

¹⁰⁷ BRUEGGEMANN, W. *First and Second Samuel*. Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1990. s. 103.

¹⁰⁸ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 61.

„A Pelištejci přitáhli na východ od Bét-ávenu.	13,5
B Izraelci se dostali do tísně (<i>šar</i>)	6a
C Izraelci se schovávají v jeskyních a průrvách	6c
D Hebrejové uprchli přes Jordán (<i>‘ābrû</i>)	7a
E Saulova armáda se třese (<i>hrđ</i>)	7c
Vrchol sestupné struktury:	
<i>Saulova malá víra, střet se Samuelem</i>	
Hlavní téma vzestupné struktury:	
<i>Odvážný Jónatan s vírou ničí nepřátelskou hlídku</i>	
E´ Pelištejci se chvějí (<i>hrđ</i>)	14,15
<i>herdať ʿēlōhîm → hāmôn → məhûmā^h gəđôlā^h</i>	17-20
D´ Hebrejové přebíhají k Saulovi (<i>sābəbû</i>)	21
C´ Izraelité ve skrýších se zapojují do bitvy	22
B´ Hospodin vysvobozuje Izrael (<i>yša ʿ</i>)	23a
A´ Bitva přechází přes Bét-áven (západně!)	23b“

4.3. Jónatan jako protiklad Saula

4.3.1. Jónatan přebírá iniciativu místo Saula

Svůj plán, který Jónatan představuje zbrojnoši je aktivní ale také velmi riskantní. Pokud bychom vycházeli pouze z běžné bojové strategie, bylo by Jónatanovo počítání velmi neuvážené: „Jonatan mu na to řekl: ‚Podívej se, pronikneme k těm mužům a ukážeme se jim. Jestli nám řeknou: ‚Zastavte se, dokud k vám nedorazíme!‘ zůstaneme na místě a nebudeme k nim šplhat““ (1 S 14,8-9 B21).

Na jedné straně chce proniknout k pelištejské hlídce, na straně druhé nevyužije okamžiku překvapení a hned se jí dá objevit. Pak s hlídkou pohovoří, a pokud se hlídka rozhodne je zatknout a poručí jim, aby zůstali dole, zůstanou v klidu stát do

jejich příchodu. To by přece nikdo soudný neudělal. Jestliže by potřebovali komunikovat kvůli Hospodinově odpovědi s pelištejskou hlídkou, mohou se jí ukázat, ale čekat, až stráž sejde ze skaliska je zatknout, rozhodně nevypadá na dobrý nápad. Vždyť by tím Jónatan zhoršil už tak Saulovu zoufalou situaci. Pelištejci by zajali králova syna a navíc velitele celé třetiny naznačené armády (1 S 13,2). Z tohoto pohledu Jónatanovo rozhodnutí příliš strategicky nevypadá. Jistou možností zde nabízí LXX, která překládá „*zastavte se, dokud vám neřekneme*“.¹⁰⁹ Je možné, že zde došlo k záměně hebrejského kořene נגנ za נגן. To by mohlo odkazovat rovněž na to, že Mikmás byl kontrolní bod, kde hlídka zajišťovala, aby lidé procházející průsmykem náhodou nešli posílit Saulovu armádu. Pokud ovšem mířili přesně opačným směrem, mohli se zbrojnošem předstírat, že jsou na útěku před pelištejskou invazí.

Dějiny ovšem netvoří teoretické úsudky, co by se stalo kdyby, ale nastalé události. Podle vyprávění Hospodin přistoupil na Jónatanův návrh a pelištejští vojáci je spatřili a volali na ně: „*Pojďte k nám nahoru, něco vám povíme!*“ Tu řekl Jónatan svému zbrojnoši: „*Vzhůru za mnou! Hospodin je vydal Izraeli do rukou!*“ (1 S 14,12). Při pohledu na prudké stěny průsmyku (viz obr. č. 1), je zřejmé, že pelištejští vojáci byli přesvědčeni, že se k nim nikdo tudy nedostane. Proto také výzva, aby vystoupili nahoru, může být jistou nadsázkou společně s výhrůžným dodatkem: נְגִידֵי עַם אֶתְכֶם, což se dá do češtiny doslovně přeložit „domluvíme vám“ či ustáleným souslovím „dáme vám za vyučenou“ (srov. paralelismus v Př 1,23 popř. Josefa Flávia¹¹⁰). To samo o sobě mělo Jónatana a zbrojnoše odradit od setkání s hlídkou a dát najevo hrozbu, které se vystavují, pokud si troufnou přijít blíž. Naopak pro ně to bylo Boží znamení, aby vyšplhali nahoru a zaútočili.

Obr. 1: Průsmyk v Mikmáse – pohled z Geby. Na obrázku je vidět sráz, který musel Jónatan se svým zbrojnošem zdolat.

¹⁰⁹ Srov. ἕως ἄν ἀπαγγείλωμεν ὑμῖν (1 S 14,9).

¹¹⁰ JOSEPHUS, F. and WHISTON, W. (Trans.) *The Works of Josephus : Complete and Unabridged*. New updated. Vol. 6. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1996. s. 111. (viz Ant. 6, 6.2).

Jónatan se zbrojnošem zdolali příkré stěny a podařilo se jim proniknout k pelištejské hlídce. Tam pobili kolem 20 mužů. MT pak šířeji v tomtéž verši identifikuje místo střetu: *כְּבַחֲצֵי מַעֲנָה צְמַד שָׂדֶה*, což CEP překládá: „*na polovičním honu pole*.“ Právě malý, poměrně rovný prostor, který se na onom skalisku nachází, by mohl odpovídat rozměru tábořiště pelištejské hlídky. Hospodinův zásah pak dokonal zmatek a vřavu v nepřátelském vojsku. Je zde patrné, že smrt hlídky o 20 mužích nemohla reálně ohrozit třístatisícové vojsko. Ale právě panika a zmatek, které způsobil Hospodin, rozložily pelištejské vojsko do té míry, že se vojáci začali pobíjet mezi sebou.

4.3.2. Saul a schrána

Text dále přeměrovává pozornost od Jónatana k Saulovi, na něhož se pak až do konce kapitoly zaměřuje: „*I Saulova hlídka v Gibeji Benjamínově viděla, jak hlučící dav zmateně pobíhá sem a tam. Saul rozkázal lidu, který byl s ním: ‚Dejte nastoupit! Zjistěte, kdo od nás odešel.‘ Nastoupili a zjistilo se, že tu není Jónatan a jeho zbrojnoš. Saul poručil Achijášovi: ‚Přines Boží schránu!‘ Boží schrána byla totiž toho času mezi Izraelci*“ (1 S 14,16-18). Poté, co hlídka nahlásila zmatený pohyb v nepřátelském vojsku, pokouší se Saul zjistit, zda někdo opustil tábor a Pelištejce napadl. Konečně zde text také vysvětluje přítomnost kněze Achijáše, který nejspíše doprovází truhlu smlouvy. Je možné, že Saul vnímal válku proti Pelištejcům jako svatou válku, do které bere truhlu smlouvy.

To je ovšem poněkud problematické především při vzpomínce na začátek první knihy Samuelovy: „Když se lid sešel v táboře, řekli izraelští starší: ‚Proč nás Hospodin dnes před Pelištejci porazil? Vezměme si ze Šíla schránu Hospodinovy smlouvy, ať přijde mezi nás a zachrání nás ze spárů našich nepřátel.‘ Lid tedy poslal do Šíla a přinesli odtud schránu smlouvy Hospodina zástupů, trůnícího na cherubech. Se schránou Boží smlouvy tam byli oba synové Élího, Chofní a Pinchas“ (1 S 4,3-4). S tím souhlasí i Magennis: „Saul sedí, doprovází ho zdiskreditovaný elíovský kněz a když je potřeba přejít k činům, opět se uchýlí k rituálu, a znovu málem zmešká svou příležitost.“¹¹¹ Izrael je znovu v úzkých a je možné, že se Saul uchýlil k tomuto kroku, aby povzbudil morálku mužstva a zajistil si Hospodinovu přízeň (srov. 1 S 13,12).

V Saulově příkazu knězi se však v LXX setkáváme se zajímavou variantou. Namísto „archy“ překládá „efód.“ Na první pohled se to zdá logičtější, neboť doptávání se na Hospodinovu vůli se mnohem častěji používal efód než archa (srov. náznak výjimky v Sd 20,27-28). Ke znění LXX se svými komentáři v tomto případě přikláněli i středověcí vykladači jako Raši a Kimchi.¹¹² Barnes argumentuje např. tím, že zatímco sloveso „přinést“ nebylo nikdy použito ve spojení s archou, pravidelně se používalo ve spojení s efódem (23,9; 30,7).¹¹³

Tyto názory ovšem přehlížejí několik důležitých poznatků. Předně se v textu nikde nevyskytuje jediný náznak, že by se Saul chtěl Hospodina doptávat. Tento názor, který zastává mnoho komentátorů, vychází z prostého spojení archy (efódu) se Saulovým příkazem knězi, aby stáhl svou ruku zpět a přerušil tak své kultické konání.¹¹⁴ Jedná se ovšem o domněnku, kterou vykladači vložili do textu pod

¹¹¹ MAGENNIS, F. *First and Second Samuel*. The New Collegeville Bible Commentary Old Testament. Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 2012. s. 43.

¹¹² BAR-EFRAT, S. *Das erste Buch Samuel : ein narratologisch-philologischer Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007. s. 203.

¹¹³ BARNES, A. (Ed.); COOK, F. C. (Ed.); FULLER M. J. (Ed.) *Notes on the Old Testament: I Samuel to Esther*. electronic ed. London: John Murray, 1879. s. 34.

¹¹⁴ LANGE, J. P. and SCHAFF, P. *A Commentary on the Holy Scriptures*. Bellingham, WA Logos Research Systems, Inc., 2008. s. 194.

dojmem překladu LXX. Jak také správně dovozuje Bergen, nikde v Písmu není použit výraz „efód Boží“ jako je tomu běžně u archy.¹¹⁵

Pokud ovšem vezmeme do úvahy text MT, kde efód není zmíněn, nemá vykladač důvod spojovat přinesení archy a vztažení rukou do jednoho aktu dotazování se Hospodina. Znění MT upřednostňují v tomto případě také Jobling¹¹⁶ či Miscall¹¹⁷. Domnívám se, že to, co Saul přerušil, není dotazování se Hospodina, ale obřad, který měl kněz před započítím svaté války vykonat, který je popsán v Dt 20,1-4, a který přesně vystihuje Saulovu situaci: „*Když vytáhneš do boje proti svým nepřátelům a spatříš koně a vozbu, lid početnější, než jsi sám, nebudeš se jich bát, neboť Hospodin, tvůj Bůh, který tě přivedl z egyptské země, je s tebou. Než podstoupíte boj, přistoupí kněz a promluví k lidu. Řekne jim: ‚Slyš, Izraeli! Dnes podstupujete boj proti svým nepřátelům. Neklesejte na mysli, nebojte se, nebud'te ustrašení, nemějte z nich hrůzu. Vždyť Hospodin, váš Bůh, jde s vámi, aby za vás bojoval s vašimi nepřáteli a zachránil vás.‘*“ Po knězi měli promluvit ještě správcové lidu a poslat domů ty, kteří nejsou způsobilí k boji. Je tedy pravděpodobnější, že Saul přerušil tento obřad, který měl vojáky instruovat, že za ně bojuje Hospodin a dodat jim odvalu.

4.3.3. Hospodinovo vítězství a Saulova přísaha

Další popis poukazuje na zvrát v doposud zoufalé situaci: „*Saul a všechen lid, který byl s ním, se svolali pokřikem a přišli až k té bitvě. A hle, tam řádil meč jednoho proti druhému, nesmírná hrůza. Také Hebrejové z okolí, kteří předtím byli s Pelištejci a s nimi přitáhli do tábora, přidali se k Izraeli, který byl se Saulem a Jónatanem. Rovněž všichni izraelští muži, kteří se skrývali v pohoří Efrajimském, jakmile uslyšeli, že se Pelištejci dali na útěk, pustili se v té bitvě za nimi*“ (1 S 14,20-22). Fokkelman zde hovoří o třech Hospodinem

¹¹⁵ BERGEN, R. D. 1, 2 *Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 157.

¹¹⁶ JOBLING, D. 'Saul's Fall and Jonathan's Rise: Tradition and Redaction in 1 Sam 14:1-46', *Journal of Biblical Literature* 95 (1976). s. 369.

¹¹⁷ MISCALL, P. D. *1 Samuel : A Literary Reading*. Bloomington: Indiana University Press, 1986. s. 92.

vyděšených skupinách.¹¹⁸ Hospodinův zásah nejen že rozvrátil nepřátelské vojsko, ale podnítil dokonce i Hebreje, kteří zřejmě byli pelištejskými spojenci, aby se postavili proti nim a kromě Saulova malého vojska se do boje proti Pelištejcům postavili i původně zstrašení bojovníci v úkrytech. Přestože vyprávění pokračuje dál, o osudu bitvy je rozhodnuto již zde: „*Tak Hospodin zachránil v onen den Izraele*“ (1 S 14,23). Tento text odkazuje na záchranu zaslíbenou v ustanovení o svaté válce v Dt 20. Také infinitiv *וַיִּשְׁתַּחֲוֶה* se vyskytuje poprvé v Dt 20,4, dále pak u záchranu prováděné soudci (Sd 10,1.13;13,5) a pak až u Jónatanova projevu víry (1 S 14,6).

Pelištejci byli tedy poraženi a jsou na útěku. V druhé části 1 S 14 se však začíná rozvíjet pokračování příběhu a vyostruje se rozdíl mezi Saulem a Jónatanem na pozadí pronásledování Pelištejců. „*Bitva se přehnala přes Bét-áven. Když se izraelští muži onoho dne zase sešli, Saul zaklínal lid slovy: ‚Bud’ proklet muž, který by do večera, dokud se nepomstím svým nepřátelům, pojedl nějaký pokrm.‘ Proto nikdo z lidu žádný pokrm neokusil*“ (1 S 14,23b-24). Na první pohled je zvláštní, že se Saul rozhodl k náboženskému úkonu (půstu) těsně před pronásledováním prchajících nepřátel, když běžná praxe náboženské úkony předepisovala před bitvou, ale nikoli při ní. CEP zde sice ve verši 24 překládá „*se sešli*,” ovšem v tomto je zcela osamocen,¹¹⁹ neboť drtivá většina biblických vydání zde překládá, že byli „*vyčerpání*“ či „*zdeptaní*.“ Zmíněné hebrejské slovo v nifalu *שגג*, není výrazem pouhé únavy a vyčerpání, ale důsledkem útlaku. Kromě toho, že toto slovo odkazuje na egyptské otroctví (srov. Ex 3,7; 5,6), je použito i na začátku vyprávění v 1 S 13,6, kde početní převaha nepřátel přivedla Izraelce do tísně. Jelikož Hospodin Izraelce zachránil od Pelištejců, text logicky poukazuje na Saula, který se v tomto okamžiku stává utlačovatelem a tyranem. Jeho přísaha je pouhým rádobou náboženským aktem. Saulův počin hodnotí negativně i LXX, když v 1 S 14,24 uvádí poznámku figurou etymologickou, která se v

¹¹⁸ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 61.

¹¹⁹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 109.

MT nevyskytuje: καὶ Σαουλ ἠγνόησεν ἄγνοιαν μεγάλην („a Saul se dopustil velké nevědomosti“ – vlastní překlad).

Už když čtenář čte znění Saulovy přísahy, jsou zde patrné prvky jisté sebestřednosti. Saul zde víceméně ignoruje, že jde o svatou válku a Hospodinův boj, ale zaměřuje pozornost na sebe: „Já se pomstím svým nepřátelům.“ S tím spojená hrozba prokletí mohla v čtenáři vyvolávat ozvuk s dvanácti kletbami pronesenými Mojžíšem (Dt 27,15-26). S prokletím obecně se v Písmu setkáváme poměrně hojně. Ovšem fráze שִׁרְרוּר הָאִשִּׁישׁ má celkem šest výskytů (Dt 27,15; Joz 6,26; 1 S 14,24.28; Jer 11,3; 20,15). Když ji však doplníme ještě předcházejícím slovesem לָאָמַר שִׁרְרוּר הָאִשִּׁישׁ, existují v tomto tvaru pouze tři výskyty. Dvakrát v 1 S 14,24.28 a třetí výskyt je v Joz 6,26, kde se hovoří o pádu Jericha a kletbě pro toho, kdo by jej vystavěl. V této části textu se jeví, že jde pouze o náhodný prvek, ale později si ukážeme, že tím text podporuje určitou myšlenku (viz 1 S 14,29).

Můžeme zde zvažovat, proč se Saul rozhodl lid zatížit touto těžkou přísahou. Lze se domnívat, že jde o jakousi kompenzaci původního nedostatečného úsudku při oběti (1 S 13,13) a při přerušení kněžského obřadu (1 S 14,19). Jakoby Saul chtěl lidu v okamžiku jistého vítězství demonstrovat svou hlubokou zbožnost a touto vážnou přísahou je motivovat k maximálnímu nasazení. Samotný text však navzdory zbožným gestům odhaluje sporné pohnutky a nesporné negativní následky.

Vyprávění následně poukazuje na možnosti, které Hospodin Izraelitům poskytl, ale které kvůli přísaze nemohli využít: *„Celá země chodívala hledat plástve; med býval na povrchu pole. Když lid přišel na plástve, přetékalý medem. Nikdo však nepozdvihl ruku k ústům. Lid se bál té přísahy. Ale Jónatan neslyšel, že jeho otec zavázal lid přísahou. Napřáhl hůl, kterou měl v ruce, ponořil její konec do plástve medu a rukou si ji podal k ústům. Hned se mu rozjasnily oči“* (1 S 14,25-27). Některé překlady zde píší: *„vstoupili do lesa“* (B21, CSP, NET), zatímco CEP se přiklání k překladu *„chodívali hledat plástve.“* Zdá se mi pravděpodobnější, že zde jde právě o plástve než o les, byť se to zcela nevylučuje.

Většina hebrejských slovníků uvádí u slova עֵר vedle významu „les“ také druhou variantu „plástev“¹²⁰ (včely obvykle umisťují plástve do dutin stromů).

Při pronásledování se tedy vojáci nemuseli zdržovat a mohli se posilnit medem, kterého jak se zdá, bylo k dispozici dostatek. Kvůli přísaze se však nikdo neodvážil něco sníst. Jónatan však o otcově přísaze neslyšel a namočil konec své hole do medu a ochutnal. Vypravěč neopomněl zdůraznit, že se mu hned rozjasnily oči. To souhlasí s tím, co řekl muž, který zpozoroval, jak Jónatan ochutnal med a zhodnotil to slovy: *„Tvůj otec zavázal lid těžkou přísahou: Bud' proklet muž, který by dnes pojedl nějaký pokrm. Proto je lid zemdlen.“* Jónatan odpověděl: *„Můj otec přivede do zkázy celou zemi. Jen pohleďte, jak se mi rozjasnily oči, sotva jsem ochutnal trochu toho medu. Což teprve, kdyby se dnes mohl lid pořádně najíst z kořisti svých nepřátel, kterou našel! Proto teď není možný další úder proti Pelištejcům“* (1 S 14,28-30). Používá k upřesnění přísahy figuru etymologickou השָׁבֵעַ הַשְּׁבִיעַ, což pak někteří překládají jako „velká“ či „těžká“ přísaha. Voják poblíž Jónatana zopakuje přísahu a jeho hodnocení v žádném případě není lichotivé: *„Lid je zemdlen.“* Přestože se Saul snažil lid motivovat, je výsledkem jeho úsilí přesný opak. A celý lid to vidí, ale bojí se. Příběh pomalu rozvíjí zápletku, ve které se postupně vyjadřují Jónatan i lid jako svědci Saulova konání. A v obou případech je toto svědectví v Saulův neprospěch. Text dovršuje i kontrast tím, že Jónatanovi se po ochutnání medu rozjasnily oči, zatímco lid, který uposlechl Saula je zemdlen.

4.3.4. Následky neuvážené Saulovy přísahy

Velmi silná je i Jónatanova odpověď, která už je určena širšímu okruhu posluchačů. Prohlásí, že jeho otec přivede do zkázy celou zemi. Právě slovo עֵר je použito v souvislosti s klatbou při dobytí Jericha a následně v případě Akána (Joz 6,18; 7,25). To je velmi zajímavá spojitost, pokud vezmeme v úvahu také podobnost Saulovy přísahy. Vinou neuvážené přísahy se ze Saula stává někdo jako Akán, který svým

¹²⁰ PÍPAL, B. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 2. dopl. vydání. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1974. s. 69.

počináním ohrožuje zdar svaté války. Zde je jeho jednání naznačeno a v 1 S 15 se projeví zcela otevřeně jasným porušením klatby.

Vyprávění pokračuje líčením hned tří negativních následků, které Saulova pošetilá přísaha vyvolala:

1. Lid byl zemdlen a nebylo možné znovu udeřit proti Pelištejcům.
2. Když přišel večer, vyhladovělý lid jedl maso s krví a porušil tak příkázání.
3. Saulova přísaha stála málem život Jónatana.

Pronásledování Pelištejců není možné dokončit. Je zajímavé, že Jónatan už v tomto okamžiku ví, co Saul zjistí až na konci kapitoly (1 S 14,46). Králova zbytečná přísaha zmařila naději na naprosté zničení pelištejských ozbrojených sil. Ve svém konečném důsledku nejen že tato přísaha bojovníky nemotivovala, ale navíc znemožnila Bohem danou příležitost k likvidaci pelištejského vojska.

Dále vyprávění poukazuje na logický důsledek velkého vyčerpání a vyhladovění Izraelců: „*Onoho dne pobíjeli Pelištejce od Mikmásu až k Ajalónu a lid byl velmi zemdlen. Lid se tedy vrhl na kořist, brali brav i skot i býčky a poráželi je na zemi. Lid jedl maso s krví. Saulovi oznámili: ‚Hle, lid hřeší proti Hospodinu, když jí s krví.‘ On vzkřikl: ‚Zachovali jste se věrolomně‘*“ (1 S 14,31-33). Mírné rozpaky budí text: *וַיִּכְלֵ הָעָם עַל-הַדָּם* (1 S 14,32), což by mohlo znamenat, že dobytek byl poskvrněn krví, která vytékala na zem. Této skutečnosti si byli vědomi moderní i středověcí vykladači a vypořádali se s ní po svém. Hertzberg má za to, že nejde o konzumaci samotné krve, ale že krev nebyla správně obětována Bohu: „*Není to proto, že by lidé jedli maso ‚s‘ krví – byla by tam předložka b a ne al, srov. Gn 9,4, ale připravovali maso ‚na‘ krví. Krev, jak uvidíme později, neodešla na místo, kde náleží Hospodinu.*“¹²¹ Babylónský talmud vnímá i další okolnost: „*Dalším význam je, že nebudete jíst nic s krví, tj. nebudete jíst maso (obětí) dokud se krev*

¹²¹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 115-116.

nachází v kropence.“¹²² Dokud krev nebyla správným způsobem vylita, nemělo být maso konzumováno. Ovšem výraz „na krvi“ se však překládá na jiných místech jako „s krvi“ (srov. Lv 19,26), takže Hertzbergovo pojetí není příliš přesvědčivé.

Zákaz Tóry požívat maso s krví zde byl pravděpodobně porušen. Zajímavá je i Saulova reakce na informaci, že lid hřeší proti Hospodinu. CEP zde používá poměrně starý výraz – „zachovat se věrolomně,“ což se dá také přeložit „podvedli jste,“ či „zradili jste.“ Je zde zřejmé, že Saul si nepřipouští jakoukoli vinu za tuto situaci, protože hovoří v druhé osobě plurálu a lze zvažovat, zda slova o zradě jsou vztažena k Hospodinu, nebo k jeho osobě a přísaze, kterou se pozdě snažil navodit atmosféru svaté války.

Saul tuto krizovou situaci řešil takto: „*‘Okamžitě ke mně přiveďte veliký kámen.’ Dále Saul rozkázal: ‚Rozejděte se mezi lid s výzvou, ať každý ke mně přivede svého býka nebo svou ovci. Tady je porazíte a sníte, abyste nehřešili proti Hospodinu tím, že byste jedli maso s krví.’ Všichni z lidu, každý přivedl té noci svého býka a poráželi je tam. A Saul vybudoval Hospodinu oltář. Byl to první oltář, který Hospodinu vybudoval“ (1 S 14,33b-35). Saulovo opatření přivalit velký kámen, však sice možná vyřešilo problém důkladného odkrvení zabíjených zvířat (srov. McCarter¹²³ oproti názoru Hegera¹²⁴), ale v žádném případě nepomohlo k urychlenému nasycení hladových lidí. Pokud s ukořistěnými zvířaty museli stát ve frontě u jednoho velkého Saulova kamene, nevyhnutelně došlo k dlouhému čekání a zdržení. Ukazuje se, že jedno nesprávné rozhodnutí o přísaze na sebe nakonec nabalilo celou řadu dalších problémů a nesnází. Zmínku o prvním*

¹²² EPSTEIN, I. (Ed.) and SHACHTER, J. (Ed.) and FREEDMAN, H. (Ed.) *Babylonian Talmud: Tractate Sanhedrin*. [online]. [cit. 15. května 2014]. Dostupné z http://www.come-and-hear.com/sanhedrin/sanhedrin_63.html#63a_18.

¹²³ MCCARTER, P. K. *II Samuel : A New Translation with Introduction, Notes, and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2007. s. 249.

¹²⁴ HEGER, P. *The Three Biblical Altar Laws : Developments in the Sacrificial Cult in Practice and Theology : Political and Economic Background*. Berlin: W. de Gruyter, 1999. s. 79.

Saulově oltáři spojují mnozí se zmíněným velkým kamenem (srov. Nowack¹²⁵ či Bruce¹²⁶). Mauchline zde však správně poznamenává, že v době budování oltáře a porážení zvířat byl se Saulem kněz Achijáš.¹²⁷ Tímto nám text dává náznak, že hlavním problémem Saulova selhání v 1 S 13 nebylo uzurpování si kněžských práv.

4.3.5. Stoupající pochyby o Saulových činech

Saul se snaží pokračovat ve stíhání a pobíjení uprchlých Pelištejců, ale text se začíná odvíjet jiným směrem. Saul rozhodl: „*V noci vyrazíme za Pelištejci. Až do jitřního úsvitu budeme moci mezi nimi loupit. Ani jednoho z nich neušetříme.*“ Odvětili: „*Udělej vše, co pokládáš za správné.*“ Ale kněz podotkl: „*Přistupme sem k Bohu.*“ Saul se doptával Boha: „*Mám vyrazit dolů za Pelištejci? Vydáš je Izraeli do rukou?*“ Ale on mu onoho dne neodpověděl“ (1 S 14,36-37). Čtenáři je jasné, že pronásledování nepřátel a jejich kompletní zničení by bylo nejlepším řešením. Saulovo řešení by tedy znělo velmi logicky, pokud by však text trvale nezdůrazňoval, že vojáci jsou velmi vyčerpaní – museli v boji překonat vzdálenost mezi Mikmásem a Ajalónem, což činí cca 30 km.¹²⁸ Neobvyklé je také to, že krále k doptávání se Hospodina musí vyzývat kněz¹²⁹ – očekávalo by se, že tomu bude spíše naopak. Jakoby tím text naznačoval, že nejen vojáci a Jónatan mají pochyby o zdaru dalšího pronásledování Pelištejců (1 S 14,30), ale i kněz doufá v Hospodinovo zamítavé stanovisko, aby nedošlo k ještě něčemu horšímu.

Sice se zdá, že lid plně souhlasí se Saulovým rozhodnutím, ale nemyslím si, že bychom tento text měli chápat jako pozitivní přitakání. Kontext nás upozorňuje, že se může jednat o ironii, protože pronásledování Pelištejců brání vyčerpaní izraelského

¹²⁵ NOWACK, W. *Richter, Ruth u. Bücher Samuelis / übersetzt und erklärk von W. Nowack.* Handkommentar zum Alten Testament : Die historischen Bücher. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1902. s. 67.

¹²⁶ PORTER E. L. „1 and 2 Samuel.“ In BRUCE, F. F. (Ed.) *New International Bible Commentary.* Rev. ed. Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1979. s. 364.

¹²⁷ MAUCLINE, J. *1 and 2 Samuel.* New Century Bible. London: Oliphants, 1971. s. 119.

¹²⁸ HENTSCHEL, G. *Saul : Schuld, Reue und Tragik eines Gesalbten.* Biblische Gestalten. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. s. 78.

¹²⁹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary.* 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 116.

vojska. Tuto „souhlasnou“ odpověď *הַטֹּב בְּעֵינֵי דָּ עֲשֵׂה* máme v Písmu zaznamenanou celkem třikrát, dvakrát z toho v Saulově příběhu (14,36.40), ale v třetím výskytu (2 Kr 10,4-5) je zřetelné, že jde o odpověď na nátlak a jasné vydírání vyvolávající velký strach. Závěr vyprávění pracuje také s myšlenkou, že lid se sice Saula bojí a neochotně souhlasí, ale nakonec je donucen se proti němu verbálně postavit. Nejdříve odpovídá: „*Udělej vše, co pokládáš za správné*“ (1 S 14,36). Později už vynechávají slůvko „vše“: „*udělej, co pokládáš za správné*“ (1 S 14,40) a nakonec „*bud' toho dalek,*“ což lze přeložit i jako „*ať tě to ani nenapadne*“ (1 S 14,45). Vzrůstající nevoli lidu k Saulovým činům nejspíše zaregistrovali i překladatelé LXX, protože do textu (1 S 14,42), kdy král Saul chce nechat mezi sebou samým a svým synem rozhodnout losem, vložili vsuvku: „*To by se nemělo dělat. Saul však prosadil svou...*“

Na výzvu kněze Achiáše se tedy Saul nechal doptávat Hospodina, ale ten mu onoho dne neodpověděl. Saul tedy po vzoru Jozueho rozjel vyšetřování, aby zjistil, kdo je zodpovědný za hřích, kvůli kterému Hospodin mlčí: „*Proto Saul poručil: ‚Přistupte sem, všichni vůdcové lidu! Vyzvěďte a zjistěte, jaký hřích byl dnes spáchán. Jakože je živ Hospodin, zachránce Izraele, i kdyby šlo o mého syna Jónatana, musí zemřít!‘ Ale ze všeho lidu mu nikdo neodpověděl. Poručil tedy celému Izraeli: ‚Vy budete na jedné straně a já se svým synem Jónatanem na straně druhé.‘ Lid Saulovi odvětil: ‚Udělej, co pokládáš za správné‘“ (1 S 14,38-40). Na textu je zvláštní už samotné vyšetřování. Vždyť v předchozím oddílu Saul obvinil své vojsko ze zrady, protože jedli maso s krví. Už to by přece mohlo dostačovat k Hospodinově nelibosti. Saulova slova však naznačují, že nejde o kolektivní hřích, ale o pátrání po jednotlivci. A aby bylo od začátku jasné, že nikdo nebude ušetřen, zavazuje se Saul další přísahou. Někteří komentátoři už zde vidí napětí mezi Saulem a Jónatanem. Ziegler zde vidí Saulovu snahu odvrátit pozornost od Jónatanova vítězství,¹³⁰ další komentátoři berou tyto verše jako*

¹³⁰ ZIEGLER, Y. *Promises to Keep : The Oath in Biblical Narrative*. Supplements to the Vetus Testamentum. Leiden: Brill, 2008. s. 112.

potvrzení domněnky, že Saul usiluje o Jónatanův život (srov. Long¹³¹ a Fokkelman¹³²). Hertzberg naopak tuto pasáž vnímá jako výraz Saulovy mimořádné zbožnosti.¹³³ Podobně vnímá White Saula na pozadí srovnání 1 S 1-14 jako toho, kdo je ochoten Hospodinu dokonce obětovat vlastního syna, zatímco Élího synové (Saulův protiklad) nebyli ochotni ani správně provádět běžné oběti.¹³⁴

Lid však v tomto Saulově počínání nechce moc spolupracovat a mlčí. Jde zde o paralelu, kdy nejdříve mlčí Hospodin a pak mlčí i lid a to vzbuzuje Saulův hněv. Viníka se nepodařilo najít, má být tedy označen losem. Je také velkou otázkou, proč Saul nepostupuje u losování podle kmenů čeledí (srov. Joz 7,14-15), ale staví na jednu stranu sebe a svého syna a na stranu druhou celý lid. Z čtenářova pohledu to může vypadat jako určitý odstup od lidu, který se před chvílí podle něj zachoval věrolomně a jakoby se snažil posílit svou autoritu tím, že na svou stranu vzal sice svého syna, ale zároveň člověka, kterému Hospodin toho dne poskytl velké vítězství (srov. 1 S 13,4).

Situace se však vyvíjí zcela překvapivě: Saul řekl Hospodinu: „*Bože Izraele, ukaž, kdo není bezúhonný.*“ *Losem byl postižen Jónatan a Saul, kdežto lid z toho vyvázl. Saul znovu poručil: „Vrhňte los mezi mnou a svým synem Jónatanem.“ Tu byl označen Jónatan*“ (1 S 14,41-42). Pro Saula to musel být poměrně šok, když zjistil, že je označen on a jeho syn, není to ovšem překvapení pro čtenáře. Poslední dvě kapitoly poukazyvaly na Saulovo jednání, které autor podroboval vážné kritice. Aby to nebylo příliš jednoduché, máme zde poměrně odlišné verze, kdy se MT a LXX velmi liší. Části badatelů se zdá, že původnější verzi má LXX, která je mnohem srozumitelnější,

¹³¹ LONG, V. P. *The Reign and Rejection of King Saul : a Case for Literary and Theological Coherence*. Atlanta, Ga.: Scholars Press, 1989. s. 124-125.

¹³² FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 72.

¹³³ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 117.

¹³⁴ WHITE, C. M. „Saul and Jonatan in 1 Samuel 1 and 14.“ In EHRlich, C. S. (Ed.) and WHITE, M. C. (Ed.) *Saul in Story and Tradition*. Forschungen zum Alten Testament. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006. s. 136.

druhá část se kloní k MT (viz pravidlo textové kritiky, že obtížnější a méně srozumitelnější text bude nejspíše starší). LXX tedy uvádí ve v. 14,41 toto: „A řekl Saul, Pane Bože Izraele, proč dnes neodpovídáš svému služebníku? Jestliže je ve mně nebo v Jónatanovi nepravost Pane Bože Izraele, dej, prosím, jasný projev (urím) a jestliže bys takto hovořil k tvému lidu Izraeli, dej, prosím, svatost. A losem byl určen Jónatan a Saul a lid unikl.“ MT naproti tomu píše: „A řekl Saul Hospodinu: ‚Bože Izraele, הַבָּה תְּמִים‘“. Mnoho komentátorů je přesvědčeno, že se zde jedná o nesprávnou vokalizaci a mělo by zde být uvedeno namísto tvaru תְּמִים, slovo תְּמִים.¹³⁵ To by dávalo smysl ve spojení s překladem LXX. Ovšem ani tento postup není bez problémů. Je třeba podotknout, že LXX v tomto verši nedává jediný odkaz na tumím. Je tam sice použito slovo „jasný,“ které LXX často používá pro označení urím, ale druhý výraz „svatost“ se nikde jinde v Bibli za tumím nezaměňuje. Lze říci, že i když vykladači výraz „tumím“ v tomto textu očekávají, není vůbec jisté, zda tam má být. Někteří na podporu tohoto čtení zkoušeli hledat paralely např. v kumránských textech.¹³⁶ Přesto se domnívám, že je toto ztotožnění velmi spekulativní. Objevily se ovšem i názory, které nepovažovaly text MT za porušený a vykladači jej ponechali v tomto krátkém znění.¹³⁷ Jejich překlad pak zněl: „Ukaž jasně losem;“ (BKR, KJV) „dej pravdu.“¹³⁸

Dovolím si zde nabídnout svůj vlastní překlad Saulovy prosby inspirovaný CEP: „Bože Izraele, ukaž bezúhonného.“ Tomuto překladu se nebrání ani Spence-Jones.¹³⁹ Slovo תְּמִים je použito ve Starém zákoně (Gn 6,9; 17,1; 2 S 22,24) jako časté označení osob či obětních zvířat. Jediný problém zde vyvolává čeština, protože obvykle

¹³⁵ MCCARTER, P. K. *II Samuel : A New Translation with Introduction, Notes, and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2007. s. 247.

¹³⁶ NOORT, E. „Eine weitere Kurzbemerkung zu 1 Samuel XIV 41“ in *Vetus Testamentum*. Vol. 21, Fasc. 1 (Jan., 1971). s. 116.

¹³⁷ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 73.

¹³⁸ WELLHAUSEN, J. *Der Text der Bücher Samueles untersucht*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1871. s. 94.

¹³⁹ SPENCE-JONES, H. D. M. *The Pulpit Commentary: 1 Samuel*. Bellingham, WA Logos Research Systems, 2004. s. 256.

rozlišuje, jak překládat u osob a zvířat – u osob obvykle „bezúhonný“ a u obětních zvířat „dokonalý“ či „bez vady“. Nevidím tedy důvod, proč jej právě zde překládat jinak. Chápu sice např. CEP, proč dodává do textu zápornku „*kdo není bezúhonný*“, protože los měl označit viníka a nakonec se „viník“ Jónatan opravdu přiznal. Jsem však přesvědčen, že právě mnou přeložený výraz dodává textu překvapivý zvrat a neodporuje širšímu kontextu. Celá 1 S 14 totiž jasně ukazuje na to, že ten, kdo nevyvolal Hospodinův hněv je bezesporu Jónatan. Lid jedl maso s krví a Saul mařil Hospodinův plán záchrany, jak jen to šlo. Pokud Saul požádal, aby Hospodin určil bezúhonného, je poukaz na Jónatana naprosto správný. Odpadá tím také otázka po tom, jak to, že když se Hospodin hněval na Saula, obvinil losem Jónatana. Když Saul vyzval Jónatana, aby oznámil, co učinil, dozvěděli se všichni, že neporušil žádný Hospodinův příkaz, ale královskou přísahu, za kterou byl nejvíce zodpovědný právě jeho otec. Přestože se Saul přísahami snaží utvrdit vážnost Jónatanova provinění, nevinu a bezúhonnost jeho syna v tomto případě uznává i „vinný“ lid a staví se na jeho stranu. Jediným viníkem tak zůstává v textu osamocený Saul. Ten si svými přísahami ještě zhoršil svůj úděl.

Své rozhodnutí nekompromisně trestat stupňuje král slovy: „*Saul řekl: ‚Ať se mnou Bůh udělá, co chce! Jónatane, ty musíš zemřít!‘ Avšak lid se proti Saulovi ozval: ‚Jónatan že by měl zemřít? Vždyť připravil Izraeli takové veliké vysvobození! Bud’ toho dalek! Jakože je živ Hospodin, ani vlásek z hlavy mu nesmí spadnout na zem. S pomocí Boží jednal dnešního dne.‘ tak lid Jónatana vykoupil, že nezemřel*“ (1 S 14,44-45). Význam této přísahy spočívá v tom, že pokud ten, kdo ji vyřkne, ji nesplní, dává v sázku svůj vlastní život.¹⁴⁰ A Saul tedy touto přísahou riskoval svůj život. Ovšem odpověď lidu pro něj v žádném případě nebyla lichotivá. Lid mu v podstatě svým postojem a proti-přísahou řekl: „*Jónatanovi nesmí spadnout ani vlas z hlavy a jestli tebe Hospodin kvůli nesplněné přísaze zahubí, tak to přežijeme.*“ Zastáním se Jónatana naznačuje izraelský lid Saulovi, že je pro ně postradatelný. Zároveň svůj argument posilují o

¹⁴⁰ ZIEGLER, Y. *Promises to Keep : The Oath in Biblical Narrative*. Supplements to the Vetus Testamentum. Leiden: Brill, 2008. s. 93.

nezpochybnitelnou skutečnost, že přes Jónatana onoho dne Bůh umožnil vítězství a Bůh si tedy nepřeje jeho smrt.¹⁴¹ Uznávám, že můj překlad Saulovy prosby je poměrně provokativní, ale to je i celý tento příběh. Je celý plný ironie.¹⁴² Jónatan v tomto vyprávění přijde Saulovou vinou nejen o království, ale málem také o život. V 1 S 13 zavrhně Hospodin Saula a Samuel začíná toto Boží rozhodnutí chápat. V 1 S 14 je tato skutečnost zřejmá už i jeho vlastnímu synu a celému lidu. A následující kapitola plus Davidovy příběhy mají přesvědčit čtenáře o tom, kam se Saul duchovně i myšlenkově posunul.

4.3.6. Výsledný rozdíl mezi Saulem a Jónatanem

Když se zaměříme na strukturu 1 S 13-14, můžeme v ní rozpoznat záměr, který dává vyniknout rozdílům mezi Saulem a jeho synem. Zatímco Saulův syn Jónatan úspěšně komunikuje s Bohem, na Saulův pokus o dotaz Hospodin nedopovídá. Nejspíše to souvisí i se zřejmou neochotou získat Hospodinovy instrukce.¹⁴³ Saul je v tomto vyprávění popsán jako někdo, kdo je Hospodinovým jednáním zaskočen a není na něj naladěný.¹⁴⁴

I když se mnozí vykladači snaží Saula i na pozadí 1 S 14 vykreslit jako neuvěřitelně zbožného a zásadového muže,¹⁴⁵ přikláním se na základě textu k opačnému pojetí. Saul v tomto příběhu vystupuje ve vztahu k Božím věcem poměrně bezstarostně a zdá se, že se mu daří dělat věci přesně opačně, než by měl. Tsumura to vystihl hezky

¹⁴¹ TURRO, C. J. „1-2 Samuel.“ In MURPHY, R. E. (Ed.) *The Jerome Biblical Commentary*. Vol. 1. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1996. s. 170.

¹⁴² BAR-EFRAT, S. *Das erste Buch Samuel : ein narratologisch-philologischer Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007. s. 190-191.

¹⁴³ WHITLOCK, L. (Ed.) and WALTKE, K. B. (Ed.) *The Reformation study Bible: Bringing the Light of the Reformation to Scripture*. Nashville: T. Nelson, 1995. 1 Sam 14,10.

¹⁴⁴ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 157.

¹⁴⁵ Srov. Brueggeman s. 103 „Saul je člověk s dobrými úmysly, zbožný muž, který však ve srovnání s Jónatanem vystupuje jako ubohý a chabý.“ Gunn s. 69 „Pozitivní (přístup) v tom, že to co udělal bylo v zájmu lidu a obětoval svůj (rodinný) zájem...“ White, (*Saul in Story and Tradition*) s. 135 „Saul je správný člověk na svém místě kvůli svému bezúhonnému přístupu k oběti“ (1 S 14,31-35). Hertzberg s. 118 „Saul je zbožný muž. Ale je mužem podle Božího srdce?“ Jobling, (*Saul's Fall*) s. 368 „(Saul)... není až tak zlý, jako spíš bláznivý a frustrovaný. Jeho záměry jsou dobré, opravdu naprosto zbožné, ale provádí je způsobem, který je předem odsouzen k nezdaru, kdy mu okolnosti hází klacky pod nohy.“

slovy: „Saul je člověk, který se modlí, když má jednat, a který jedná, když se má modlit.“¹⁴⁶ Přestože se Saulovy činy zdají na první pohled zbožné, komentátoři na základě náznaků v textu rozpoznali tyto falešné prvky v Saulově náboženském prožívání: „Ve všem tom můžeme Saula vidět jednajícího jako zbožný král. Dotazuje se kněze Achijáše (14,18), nařizuje bojovníkům zachovat náboženský půst (14,24), stará se o „košer“ porážku zvířat (14,34), staví oltář Hospodinu (14,35) a modlí se k Hospodinu, aby dal svou odpověď pomocí urím a tumím v efodu (14,36-42). Ale můžeme rovněž dojít k závěru, že to vše byla manipulace a hra jen na oko. Jak se Boží Duch stále více vzdaluje od Saula, stává se Saul stále pobožnějším. Ale celé jeho náboženství je jen na pohled.“¹⁴⁷ Petersen označuje Saulovu přísahu o půstu za projev „nevědomosti a nejspíše i pověrčivosti.“¹⁴⁸ Fokkelman dodává, že celé Saulovo počínání je vázáno výlučně na jeho ego. Názorně také ukazuje, že Saulovy činy v 1 S 13-14 jsou „kontrastem mezi pravým a falešným náboženstvím a mezi hlubokým niterným přesvědčením a povrchními, prázdnými rituály.“¹⁴⁹

Střední cestu v tomto hodnocení si vybral Hentschel, který poukazuje na různé hodnocení rozdílných scén v 1 S 14: „Obraz krále v jednotlivých scénách je různorodý. Od jasného souhlasu (v. 32-35) přes pochopitelný soucit (v. 24-30,38-45) a podřízení se Hospodinu (v. 15-23) až ke zřetelné kritice (v. 36.37).“¹⁵⁰ Tyto rozdíly v podání jej pak vedou k logické otázce, zda je toto vyprávění opravdu jednotné. Pokud přijmeme jeho rozdělení vyprávění na pozitivní a negativní, musíme dojít k závěru, že jednotné není. Je třeba si však položit otázku, zda nejednotu textu vytváří skutečně samotný

¹⁴⁶ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 366.

¹⁴⁷ MAGENNIS, F. *First and Second Samuel*. The New Collegeville Bible Commentary Old Testament. Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 2012. s. 43.

¹⁴⁸ PETERSON, E. H. *First and Second Samuel*. Westminster Bible Companion. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1999. s. 82.

¹⁴⁹ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 79.

¹⁵⁰ HENTSCHEL, G. *Saul : Schuld, Reue und Tragik eines Gesalbten*. Biblische Gestalten. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. s. 84.

text, nebo naše vlastní interpretace textu. Na stejný problém totiž narážejí i zastánci pozitivního pohledu na Saula v 1 S 13-14.

Pokud by se podařilo překlenout tyto rozdíly a začlenit je do věrohodné struktury, mohly by být kapitoly 1 S 13-14 vnímány jako celistvé a kompaktní. Text totiž poukazuje na to, co vidí Bůh a co lidskému oku není zpočátku zřetelné. Saulovo jednání vypadá zbožně a on sám vyvíjí velké úsilí, aby tak bylo vnímáno (lidmi). Text však nikterak nezastírá, že v Božích očích je toto rádobý zbožné počínání hodnoceno jako svévolné. Pokud čtenář přijme tuto textem nabízenou linii, vyřeší se tím celá řada různých problémů a námitek. Pokud však upřednostníme Saula a budeme jej vnímat jako upřímného a zbožného tragického hrdinu, musíme automaticky udělat negativní postavy nejen z Boha a Samuela, ale i z Jónatana a celého Izraelského lidu, protože ti všichni rozpoznávají postupně v 1 S 13–14 bláznivost Saulova počínání. Tento moderní přístup dle mého mínění nebere dostatečně v úvahu celý kontext tohoto vyprávění.

4.5. Saulovy boje

Po smutném konstatování, že se pronásledování Pelištejců nepodařilo, pokračuje text výčtem Saulových bitev: *„Když se Saul chopil kralování nad Izraelem, bojoval proti všem svým okolním nepřátelům, proti Moábovi, Amónovcům a Edómu, proti králům Soby a proti Pelištejcům. Všude, kam se obrátil, dopouštěl se svévolností. Statečnost však prokázal, když pobil Amáleka a vysvobodil Izraele z rukou těch, kteří ho plenili“* (1 S 14,47-48). Textová kritika se zde věnovala především větě: *„Všude, kam se obrátil, dopouštěl se svévolností“* (עשר). To je správný překlad toho, co nám zanechal MT. Tato věta by mohla naznačovat negativní směr, kterým se Saul nezadržitelně vydal. Někteří komentátoři se ovšem podivují nad tím, proč tento odsudek nacházíme v textu, který by jinak svým obsahem byl pozitivním dokladem o tom, že Saul uspěl v boji proti nepřátelům Izraele. Vycházejí zde z LXX, která má namísto *„dopouštěl se svévolností“* výraz „σφζω“ - zachraňoval. Ten zní samozřejmě mnohem pozitivněji a v souvislosti s chválou Saulovy odvahy při vítězství nad Amálekovci, jakoby zapadal do kontextu lépe.

Nelze samozřejmě vyloučit i písařskou chybu, neboť se obě slova v hebrejštině liší pouze v jediné konzontě יְרִשִׁיעַ na rozdíl od יִוִּשִׁיעַ.¹⁵¹ Pokud ovšem přihlédneme k širšímu kontextu, zjistíme, že tato krátká zpráva o Saulových výpadech vůči nepřátelům je poměrně paradoxní. Jeho boje s Pelištejci a ostatními okolními národy jsou předznamenány tím, že kvůli němu nebylo možné Pelištejce v 1 S 14 pobít. Pelištejci sice prohráli bitvu, ale v klidu došli domů do svých měst. A navíc v závěru kapitoly čteme: „*Po všechny dny Saulovy se vedl tuhý boj proti Pelištejcům*“ (1 S 14,52). To v podstatě znamená, že i když se mu nad nimi dařilo vítězit, byli stálým zdrojem jeho problémů a Saul nakonec zemřel v bitvě s Pelištejci. Stejně tak velmi paradoxně zní zpráva o udatném boji s Amálekovci, když hned v následující kapitole se z tohoto „slavného vítězství“ stává Saulova největší prohra.

Z tohoto důvodu se domnívám, že kontextově sedí více překlad MT než LXX. I když jsou svědectví pro verzi „zachraňoval“ velmi stará, jsem přesvědčen, že text MT úmyslně čtenáře vede, aby se podivil nad paradoxy, které se v Saulově životě i panování udály a aby před sebou měl pozitivní i negativní hodnocení daných událostí.

4.6. Shrnutí

I ve čtrnácté kapitole můžeme vysledovat určitou strukturu, která pomáhá interpretovat popisované události. Místo toho, aby to byl Saul, kdo se nechá Hospodinem použit k vysvobození izraelského lidu, je to jeho syn Jónatan. Zde je vidět určitý paradox, se kterým 1. Samuelova pracuje. Zatímco pozitivně líčení vůdci (Samuel a Élí) mají nezdárné syny, nezdárný král Saul má výtečného a zbožného syna, kterému Hospodin dá vítězství nad Pelištejci. Text zde také dává otce a syna do jasného protikladu. Saul si na zbožnost hraje, Jónatan zbožný je. Hospodin

¹⁵¹ MCCARTER, P. K. *1 Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 254.

s Jónatanem komunikuje, ale Saulovi neodpovídá. Jónatan riskoval svůj život pro záchranu Izraelitů, Saul riskuje život svého syna, kvůli své neuvážené přísaze.

Tato kapitola je v podstatě drtivou kritikou Saulova počínání a jasným odhalením jeho předstírané zbožnosti. I samotný text pojednávající o losování naznačuje, že vylosován byl ten bezúhonný (Jónatan), nikoli přestupníci (Saul a lid). V textu se dá postřehnout výrazný paradox mezi Saulovým jednáním v 1 S 11, kdy ušetřil ty muže, kteří jím pohrdali s odůvodněním, že v den vítězství nikdo nezemře a na rozdíl od toho v 1 S 14 chce Saul kvůli své ješitnosti obětovat vlastního syna a následníka trůnu. A právě zde můžeme vidět myšlenku, že nejen Jónatan, ale dokonce i lid rozpoznává nerozumnost Saulova jednání.

I závěrečný výčet Saulových bojů se nese v duchu protikladně hodnotících zpráv. Střídají se zde Saulovy prohry s jeho vítězstvími, jak to dokládají i textové varianty. Pokud se přidržíme znění MT, text opakovaně vykresluje Saula v negativním světle, což je pravděpodobně příprava na druhé zavržení v 1 S 15.

5. Druhé zavržení (1 S 15)

5.1. Hospodinův rozkaz k vyhubení Amálekovců

Patnáctá kapitola jako druhá zpráva o Saulově zavržení začíná bez většího úvodu prostým Samuelovým proslovem k Saulovi: „*Mne Hospodin poslal, abych tě pomazal za krále nad jeho lidem, nad Izraelem. Nyní tedy uposlechni Hospodinova slova*“ (1 S 15,1a CSP). I když většina českých překladů volí jiný slovosled, CSP správně dal na první místo osobní zájmeno. Jakoby zde Samuel upozorňoval krále na důležitost své osoby, byť nezastírá, že pomazání Saula bylo z Hospodinova rozhodnutí. I druhá část verše se dá přeložit nejméně dvěma způsoby, neboť hebrejšтина na rozdíl od češtiny používá pro významy „slyšet“ či „poslechnout“ jedno sloveso *שמע*. V souvislosti s širším kontextem celé kapitoly 1 S 15 se domnívám, že je lepší variantou překladu použití slovesa „poslechnout“, neboť celý tento verš v sobě skrývá určitou obavu, že Saul neuposlechne. Možná i proto je zde Saulův úkol (na rozdíl od 1 S 13) popsán zcela přesně včetně podrobných výčtů, aby nedošlo k případnému nedorozumění:

„Toto praví Hospodin zástupů: Mám v patrnosti, co učinil Amálek Izraeli; položil se mu do cesty, když vystupoval z Egypta. Nyní jdi a pobij Amáleka; jako klaté zničíte vše, co mu patří. Nebudeš ho šetřit, ale usmrtíš muže i ženu, pachole i kojence, býka i ovci, velblouda i osla!“ (1 S 15,2-3)

Nejdříve je odkaz na dějinnou křivdu, kterou Amálekovci spáchali při odchodu Izraelitů z egyptského otroctví, kterou je potřeba odplatit. „*Proto až ti Hospodin, tvůj Bůh, dá odpočinutí ode všech tvých okolních nepřátel v zemi, kterou ti Hospodin, tvůj Bůh, dává do dědictví, abys ji obsadil, vymažeš památku Amálekovou zpod nebes. Nezapomeň!*“ (Dt 25,19). I zde si můžeme všimnout, že se jedná o rozkaz do daleké budoucnosti, který nemá být zapomenut. Jelikož je zřejmé, že s tímto rozkazem nepřišel král Saul, ale Hospodin, můžeme za tím vnímat určitou interpretaci doby, ve které se tato událost odehrávala. Podle zmíněného textu z Deuteronomia má být tento rozkaz vykonán, až

Hospodin dá svému lidu odpočinutí od všech okolních nepřátel. Saulova vítězství popsaná na konci 1 S 14 by mohla naznačovat zmíněnou dobu izraelské nadvlády, ovšem problém je s poslední větou, kde je zřejmé, že Saul po celou dobu své vlády vedl tuhý boj proti Pelištejcům (1 S 14,52).

Rozkaz k pobití Amálekvců se podobá tomu, který dal Jozue před dobytím Jericha: *„Jenom se mějte na pozoru před tím, co je klaté, abyste nebyli vyhubeni jako klatí, kdybyste vzali něco klatého. Přivolali byste na izraelský tábor klatbu a uvrhli jej do zkázy“* (Joz 6,18). Nebylo dovoleno vzít nic z klatých věcí a nikomu v klatbě nesměla být udělena milost (srov. Lv 27,29). A znovu se objevuje příkaz, který zřejmě předpokládal, že vykonavatel nebude tyto skutečnosti chtít vzít v úvahu. *„Nebudeš ho šetřit,“* je jasný zákaz brání zajatců a kořisti.

Oproti zoufalé situaci v 1 S 13, kdy měl Saul před bitvou jen 600 vojáků, se jeho armáda nyní rozrostla až na 210 000 mužů. Zajímavá je také Saulova výzva Kénijcům, jejichž předkové byli Mojžíšovými příbuznými (srov. Sd 1,16), vyjádřená hned třemi slovesy v imperativu: *„Jděte, stáhněte se a odejděte od Amálekvců, ať vás nesmetu spolu s nimi. Vy jste prokázali milosrdenství všem synům Izraele, když táhli z Egypta“* (1 S 15,6 CSP). Jejich tehdy prokázané milosrdenství se jim vrací tímto včasným varováním, aby se stáhli do bezpečí, což také Kénijci udělali. Tato vsuvka zde není pouze kvůli své informační hodnotě, ale pomáhá utvořit jednu ze dvou částí vzájemně paradoxních výpovědí. Zatímco zde je ušetření Kénijců vnímáno jako kladný počín, pozdější zajetí a ušetření amáleckého krále je zločinem, neboť Saul se protíví Hospodinovu jasnému rozsudku.

5.2. Saulova neposlušnost

Bitva s Amálekovci je z pohledu Izraelců úspěšná a Saul je dokonce pochválen za prokázanou statečnost (srov. 1 S 14,48). Amálekovci byli drtivě poraženi a jejich zbytky pronásledovány až na hranice Egypta. Přesto toto vítězství brzy samotnému vítězi zhořkne. I když ve verši 3. jasně zaznělo: *„nebudeš ho šetřit,“* už ve v. 9. čteme: *וַיַּחַמֵּל שָׁאוּל וְיִהְיֶה עַל-אַגָּג* „a ušetřil Saul a lid Agaga“ (vlastní překlad). Text zde

poukazuje na flagrantní porušení Hospodinova rozkazu. Viníky jsou zde Saul a lid, kteří však představují určitou jednotu, byť je zde zohledněn král a jeho poddaní jako dvě různé jednotky. Můžeme to vnímat jako odkaz na Samuelovu promluvu, kde se vždy hovoří i o lidu i o králi, kteří však sdílejí stejný osud, určený jejich rozhodnutími (srov. 1 S 12,14,25). To je možná i odpovědí na otázku, proč je dále potrestán pouze Saul a nikoli už lid za porušení klatby. Pokud Saul zastupuje království a tím i potažmo celý Izrael, je pochopitelné, že rozsudek stačí sdělit jen jemu. Jeho další vláda navzdory Hospodinovu zavržení je zároveň trestem pro jeho lid. Když stejným principem budeme nahlížet na osobu amáleckého krále Agaga, pak v ní Saul bez ohledu na pobitý lid ušetřil toho, který reprezentoval lid jako celek. Ušetření Agaga je symbolickým ušetřením Amálekvců jako celku. Očividně zde nešlo o humanitární důvody. Zajatí králové byli ve starověku do jisté míry „ozdobou“ každého panovníka (srov. Sd 1,7; 2 Kr 25,27). Rovněž skutečnost, že si Saul vybuduje pomník na památku svého vítězství (1 S 15,12), může odkazovat na to, že se chtěl ušetřením Agaga pochlubit.¹⁵²

Fokkelman také poukazuje na kombinaci narativního qalu a hifilu ve verších 15,8-9, kde je znázorněno, že Saul činí přesný opak toho, co mu bylo přikázáno. Zatímco první řádek podtrhuje Saulovo porušení rozkazu, druhý řádek hovoří o tom, jak nedostatečně a s jakými výhradami vykonával klatbu nad Amálekovci:

„15,8: *wayyitpōš* ³ (a zajal) *Agaga*
a celý lid *heḥērîm ləpî-ḥāreb* (vyhubil jako klatý)
15,9: *wayyaḥmōl* (a ušetřil) *Agaga*
a vše podřadné a bezcenné *heḥērîmû* (zničili jako klaté)“¹⁵³

¹⁵² LONG, V. P. *The Reign and Rejection of King Saul : a Case for Literary and Theological Coherence*. Atlanta, Ga.: Scholars Press, 1989. s. 143.

¹⁵³ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. *Studia Semitica Neerlandica*. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 88.

Zajetím amáleckého krále tedy začíná v 1 S 14,9 výčet toho nejlepšího, co bylo Izraelcům líto zasvětit klatbě: „...a nejlepší kusy z bravu a skotu, z druhého vrhu, a ze skopců a vůbec ze všeho pěkného, a nechtěli je vyhubit jako klaté. Jako klaté zničili jen to, co bylo podřadné a bezcenné.“ Saula a lidu se zmocnila chamtivost a zničili jen podřadné a bezcenné kusy dobytka. To pěkné a nejlepší si i přes zřejmý Hospodinův zákaz ponechali. Je třeba si povšimnout, že to není charakteristika obvyklá u obětí, ale že tu jde o ekonomický kalkul.

Klatba totiž znamenala z lidské strany spíše odříkání, neboť dobyvatelé neměli z takové bitvy naprosto žádný zisk.¹⁵⁴ Král i vojáci se museli zříci jakékoli naděje na své obohacení, a kdo si něco z klatby ponechal, sám klatbě propadl.¹⁵⁵ Jediným účelem takové války bylo tedy bezvýhradné vykonání Hospodinova rozkazu.

V noci pak Hospodin promluvil k Samuelovi: „Lituji, že jsem ustanovil Saula králem, neboť se ode mne odvrátil a mými slovy se neřídí“ (1 S 15,11). Tato slova nejsou pouze vážnou obžalobou vůči Saulovi, ale sloveso „lituji“ na začátku odkazuje na vzpouru lidstva před potopou (srov. Gn 6,7).¹⁵⁶

Je to projev určitého zoufalství všemocného Boha nad lidmi, kteří svou svobodu používají nesprávným způsobem, což nutně povede k jejich zkáze. Samuelova kniha je hned druhým místem, kde se čtenář Starého zákona vedle Genesis (potopa) s tímto slovesem ve stejném tvaru společně se spojkou „že“ potká.

Zatímco však Hospodin „lituje,“ jeho prorok „zuří“ a „úpí“. „Tu vzplanul Samuel hněvem a po celou noc úpěl k Hospodinu.“ Sloveso חרה společně s předložkou לְ nacházíme u Kaina (Gn 4,5), Jákoba (Gn 31,36) i Mojžíše (Nu 16,15) a dalších. Velmi zajímavá je paralela s Davidem, který se „rozzlobil“, když Hospodin zabil Uzu (1 Pa

¹⁵⁴ REHM, M. *Die Bücher Samuel*. Die Heilige Schrift in deutscher Übersetzung, Echter-Bibel Das Alte Testament. Würzburg: Echter-Verlag, 1949. s. 37.

¹⁵⁵ PRUDKÝ, M. „Tzv. ‚svaté války‘ ve starověkém Orientu a ve zvěstování Bible.“ *Zpravodaj Společnosti křesťanů a Židů* (50, 2004/5764). s. 12.

¹⁵⁶ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 170.

13,11). U Jákoba i Mojžíše je jejich hněv zaměřen na jejich bližní, u Kaina i Davida můžeme vidět náznak toho, že jejich hněv je namířen proti Hospodinu, protože neočekávali jeho reakci. U Samuela se tedy musíme domýšlet, je-li jeho hněv namířen na Saula,¹⁵⁷ nebo na Hospodina¹⁵⁸. Pokud by se Samuel hněval na Saula, proč by celou noc úpěl k Hospodinu? Je-li Saul odpadlík, nebylo by pro celý národ nejlepší, pokud by ho vystřídal někdo jiný? Nebo je Samuelův hněv namířen na Hospodina, protože nerozumí jeho jednání?¹⁵⁹ To považuji za pravděpodobnější. Text totiž mlčí o tom, že by Hospodin Samuelovi už v noci řekl, jak se Saul provinil. Samuel si podle textu nejspíše vyslechl pouze Hospodinův rozsudek a až druhý den mohl na vlastní oči posoudit, zda je Hospodinův soud spravedlivý a opodstatněný.

5.3. Samuel konfrontuje Saula

Po probdělé noci se Samuel hned časně ráno vydá za Saulem: „*Za časného jitra šel Samuel vstříc Saulovi. Tu oznámili Samuelovi: „Saul přitáhl na Karmel a postavil si tam znamení své moci. Pak se obrátil, táhl dál a sestoupil do Gilgálu“*“ (1 S 15,12). Je to nejspíše připomenutí Saulova pomazání za krále, které se rovněž uskutečnilo brzy ráno (srov. 1 S 9,26). Samuel nejspíše očekává Saula v Gilgálu (což spojuje obě zprávy o Saulově zavržení). Dozvídá se, že Saul se vydal na Karmel. Nejedná se zde o pohoří známé z Elišových příběhů, ale o malé městečko v Judsku poblíž Maonu a Hebronu.¹⁶⁰ Tam se Saul rozhodl si postavit „ruku“ (pomník, srov. 2 S 18,18). Tato krátká poznámka odhaluje, oč vlastně Saulovi jde. Jeho akt není podmíněn poslušností Hospodinových nařízení, ale má mu zajistit slávu. Vykonává nejdříve to, co slouží jeho zájmům a až

¹⁵⁷ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 396.

¹⁵⁸ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 92.

¹⁵⁹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 126.

¹⁶⁰ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 397.

pak to, co má sloužit Bohu. Tento postoj pak odráží činy v celém jeho životě.¹⁶¹ Paradoxem zůstává, že Saul nechal sebe a své vítězství zvěčnit u Karmelu a netuší, že Samuelovy knihy ponесou tisíce let zprávu o stejné události, jen s výrazně odlišným vyzněním.

Saul v biblické zprávě srší optimismem z jeho slov je patrný pocit dobře vykonané práce: „*Když Samuel přišel k Saulovi, ten ho pozdravil: „Bud' požehnán od Hospodina. Řídil jsem se Hospodinovým slovem“*“ (1 S 15,13). Znovu stejně jako v 1 S 13 zde začíná Saulovo pokárání a zavržení tím, že jde hrdě vstříc Samuelovi a žehná mu. Král očividně pochopil Samuelovu výzvu na začátku 15. kapitoly, aby poslechl Hospodinovo slovo, a nyní se k tomu hlásí. Doslovně říká: „*Vyplnil jsem slovo Hospodinovo*“, a je tam použito stejné slovo jako v 1 S 15,11, kde ovšem Hospodin explicitně říká, že jeho slovo Saul nevyplnil. Jak je možné, že se Hospodinovo hodnocení tak liší od Saulova pohledu?

Samuel začíná svou rozpravu jasnou otázkou: „*A co to bečení ovcí, jež doléhá k mým uším, a to bučení dobytka, které slyším?*“ Saul vysvětloval: „*Přivedli je od Amáleka. Lid ušetřil nejlepší kusy z bravu a skotu, aby je obětoval Hospodinu, tvému Bohu. Ale zbytek jsme vyhubili jako klatý*“ (1 S 15,14-15). Hlas uloupené kořisti prozrazuje, že Saulova slova nejsou pravdivá. Saul se vše snažil zachránit tím, že svede vinu na lid a ospravedlní to zbožnými pohnutkami. Ovšem už v 1 S 14 bylo zřejmé, že Saul je schopen dělat rozhodnutí i navzdory nechuti lidu. Druhou částí věty také prozrazuje, že motivy jeho i lidu byly zisťné. Je sice pravda, že majitel mohl pronesením klatby věnovat svůj majetek kněžím (Lev 27,28), což se však v žádném případě nevztahovalo na kořist svaté války. Zdánlivě zbožné záměry prezentované Saulem při bližším pohledu ukazují na chamtivost, protože když budou lid a král obětovat dobytek, který měl být v klatbě zabit, ušetří svá vlastní stáda a vydělají na tom. Tuto myšlenku

¹⁶¹ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 171.

zdůrazňuje i dodatek, že to nejlepší ušetřili a poslechli Hospodina jen u toho, co bylo bezcenné a bezvýznamné.

Samuel Saula rázně přerušil a zmínil některé důležité skutečnosti: „*Přestaň! Musím ti oznámit, co ke mně této noci Hospodin promluvil.*“ Řekl mu: *„Mluv.“* Samuel pravil: *„Cožpak nejsi vůdcem izraelských kmenů, ačkoli sis dříve připadal nepatrný? Hospodin tě pomazal za krále nad Izraelem. Hospodin tě také poslal na cestu s rozkazem: Jdi a jako klaté vyhubíš ty amálecké hříšníky. Budeš proti nim bojovat, dokud je úplně nezničíš. Proč jsi Hospodina neuposlechl, ale vrhl se na kořist a dopustil se toho, co je v Hospodinových očích zlé?“* Saul vysvětloval Samuelovi: *„Vždyť jsem Hospodina uposlechl. Šel jsem cestou, na kterou mě Hospodin poslal. Přivedl jsem amáleckého krále Agaga a Amáleka jsem zničil jako klatého. Ale lid si vzal z kořisti, z bravu a skotu, to nejlepší z klatého, aby měl co obětovat v Gilgálu Hospodinu, tvému Bohu.“* (15,16-21). Samuel shrnuje události, jak se Saul stal králem. Vede tedy čtenáře k tomu, aby si vzpomněli na předchozí kapitoly. Saul byl i přes svůj ne příliš významný původ vybrán za krále a Hospodinem pomazán. I když byla poslušnost Hospodinu zřejmým předpokladem jeho úspěšného kralování, neuposlechl. Saul se této výtce brání a znovu opakuje, že Hospodina uposlechl. Text však vyznívá ironicky v tom, že čím více se hájí, tím více vychází na povrch, že se vlastně Hospodinovým nařízením vůbec neřídil. Nejen že vychází najevo, že lid ušetřil nejlepší dobytek, ale navíc sám král ušetřil to nejlepší z Amálekvců – jejich vlastního krále. Navíc je patrné, že se Saul Hospodinu vzdálil už podle vlastních slov, kdy Hospodina neoznačuje za svého Boha, ale říká Samuelovi – „*tvému Bohu.*“

5.4. Předpověď o Saulově nasměrování

Samuel pak pronesl poetickou říkanku, kde dává rovnítko mezi neposlušností a mezi nejhorší duchovní přečiny: *„Líbí se Hospodinu zápalné oběti a obětní hody víc než poslouchat Hospodina? Hle, poslouchat je lepší než obětní hod, pozorně rozvažovat je víc než tuk beranů. Vzдор je jako hříšné věštění a svéhlavost jako kouzla a ctění domácích*

bůžků. Protože jsi zavrhl Hospodinovo slovo, i on zavrhl tebe jako krále“ (1 S 15,22-23). Žádná oběť nemůže nahradit poslušnost a vzdorná neposlušnost vede k duchovní zkáze. Zní to jako věštba, která se později tragicky naplní v předvečer bitvy s Pelištejci, kdy král, který nechal ze země vymýtit všechny věštce a hadače, jde sám paradoxně žádat věštkyňu o radu. Dá se říci, že při pohledu na Saulův život vidíme posun od pozitivních začátků, přes znatelná klopýtnutí až k tragickému zlomu, kdy Saul překračuje nejen hranice, které mu vytyčil Bůh, ale i ty, se kterými se kdysi sám ztotožnil.

Teprve po těchto Samuelových slovech Saul dozná, že zhřešil. Ne ovšem bezvýhradně. Jeho omluva vyznívá tak, že jej vlastně donutil lid a on se jej bál. V textu nacházíme náznaky toho, že Saulovo vyznání hříchů není upřímné a opakování jeho vyznání vede čtenáře k pochopení skryté struktury. Saul dvakrát doznal, že zhřešil a dvakrát požádal Samuela, aby se s ním vrátil a společně se poklonili Hospodinu. Pak nám text popisuje, jak dvakrát Samuel odlišně reaguje na Saulovu prosbu.

Při prvním Saulově vyznání hříchu to vypadá, že se nejvíce prohřešil proti Samuelovi. Jej totiž nakonec žádá: *„Nyní však sejmi ze mne prosím můj hřích...“* což bychom mohli spíše přeložit *„odpušť, prosím, můj hřích,“* jakoby to byl hlavně Samuelův ne Hospodinův příkaz, jenž přestoupil. Že tato prosba nemusí být míněna zcela upřímně, může naznačovat velká podobnost s textem Ex 10,17, kde neoblomný faraon mluví naprosto stejně k Mojžíšovi: *„Sejmi prosím můj hřích...“* V hebrejštině jsou tato slova identická, jedinou výjimkou je nota accusativi a jsou to jediná dvě místa v Písmu, která mají tento konkrétní slovosled.

Saul sice přiznává svůj hřích, ale zároveň žádá o projevení podpory – společné klanění se Hospodinu. To v prvním okamžiku Samuel odmítne, a dodá, že Hospodin Saula zavrhl. Saul jej chce na odchodu zadržet a utrhne kus jeho pláště. A Samuel to doplní poetickým výrokem, že stejně tak od Saula Hospodin odtrhl

jeho království. Pak se tam najednou objeví výrok, který je mimořádně provokativní vzhledem k celé kapitole: „*Věčný Bůh Izraele neklame ani nebude litovat; není to přece člověk, aby litoval.*“ Této věty si komentátoři velmi dobře všímají, neboť jak o několik veršů před ní, tak i po ní se ještě v téže kapitole zmíní, že „*Hospodin litoval*“. Zajímavá je podobnost tohoto rčení s Nu 23,19, kde bylo na proroka Bileáma naléháno, aby místo žehnání Izrael proklel. Na jedné straně to může být zdůraznění, že Bůh rozhodně neplánuje své původní rozhodnutí přehodnotit, na straně druhé tato věta může být i jistou ochranou pro Samuela, neboť i kdyby chtěl, nemohl by Saulovi říci nic jiného, než co Hospodin chce (srov. 1 S 16,2). Jaký je literární význam této věty v daném kontextu, by nám mohla prozradit právě struktura.

Zkusme se nejprve podívat na aktéry, které v této struktuře máme: Je to král Saul, který nejdříve dvakrát tvrdí, že vykonal Hospodinovu vůli a pak dvakrát doznává, že zhřešil. Máme zde proroka Samuela, který jednou řekne, že se Saulem nevrátí a po pár větách se s ním vrátí a společně se klanějí Hospodinu. A nelze si nepovšimnout i „vedlejší“ postavy krále Agaga. Ten sice zprvu vypadá, že se stal pouhou obětí Samuelova rozhořčení, ale při bližším zkoumání se ukazuje, že jeho slova hrála významnou roli v závěru dialogu mezi prorokem a králem. Je zajímavé sledovat Saulův rozhovor se Samuelem, jak pomalu a jistě se tyto dva muži dostávají od tématu ušetřených zvířat k ušetřenému králi, aby se na vrcholu příběhu dostal ke slovu právě amálecký král Agag.

Saul i Samuel jsou oba popsáni jako ti, kteří mění své názory, byť před chvílí tvrdili opak. Saul nejdříve zdůrazňuje svou poslušnost, aby posléze přiznal pod tíhou argumentů svůj hřích. Samuel nejdříve odmítne jít se Saulem poklonit se Hospodinu, ale po druhé žádosti kupodivu svolí. A v centru jejich diskuse o tom, že Hospodin neklame a nelituje jako člověk, má Samulovo ujištění za úkol vytvořit určitý kontrast, který však nemá změnit starozákonní teologii, ale ujistit

čtenáře, že některá Boží rozhodnutí jsou nevratná – obvykle jako reakce na to, když se právě samotní lidé nevratně rozhodnou. Ze Saulových slov plyne určitá naděje v to, že stejně jako minule (1 S 13) vyzná Samuelem vytknuté provinění a nic moc se nestane. Jenže Hospodin kvalifikoval jeho přestoupení jako vzpouru a modloslužbu. A právě v tomto kontextu je mimořádně zajímavá zmínka o slovech zajatého amálekovského krále Agaga. Ten je sice poražen, ale s klidnou myslí jde vstříc Samuelovi, protože je přesvědčen o tom, že už mu smrt nehrozí. Oba, Saul i Agag si ve svém případě špatně vyložili Boží lítost, což je vedlo k domněnce, že se jim už nic nemůže stát. Text zde nádherným způsobem nechává gradovat Saulovu obhajobu vůči Samuelovým výtkám, aby se nakonec ukázalo, že Saul i Agag v tomto okamžiku zastávají stejný životní postoj. Nejdříve jsou oba postaveni do kontrastu - král Saul bojující ve svaté válce proti odvěkému nepříteli Hospodinova lidu, aby se nakonec v plném světle projevilo, že se v této situaci oba králové chovají stejně. Oba se rovněž ve svém postoji zklamali, neboť Hospodin jim už nedal novou šanci – Agag byl Samuelem popraven a hned v následující kapitole se o Saulovi píše, že Hospodinův Duch od něj odstoupil a děsil ho zlý duch od Hospodina (srov. 1 S 16,14).

Rozhovor mezi Saulem a Samuelem vytváří přirozenou strukturu v 1 S 15,13-33.¹⁶² Ve druhé polovině rozhovoru se struktura podle mně rozvíjí ještě více, jak ukazuje podrobnější tabulka z veršů 1 S 15,24-33:

¹⁶² FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. *Studia Semitica Neerlandica*. Assen: Van Gorcum, 1986. s. 101.

Saulův/Agagův postoj: Zhřešil jsem, ale vyvážnu z toho.	Samuelova slova:	Struktura:
<p>"Zhřešil jsem, neboť jsem přestoupil Hospodinův rozkaz i tvá slova. Báť jsem se lidu, proto jsem je uposlechl.</p> <p><u>Nyní však sejmi ze mne prosím můj hřích a vrať se se mnou; chci se poklonit Hospodinu.</u>"</p>	<p>"<u>Nevrátím se s tebou</u>. Zavrhl jsi Hospodinovo slovo, proto Hospodin zavrhl tebe, abys nebyl králem nad Izraelem."</p>	Slova
	<p>Když se Samuel obrátil k odchodu, uchopil Saul cíp jeho pláště a ten se odtrhl.</p>	Čin
	<p>Samuel mu řekl: "Dnes od tebe Hospodin odtrhl izraelské království a dal je tvému bližnímu, lepšímu, než jsi ty.</p> <p>Věčný Bůh Izraele neklame ani nebude litovat; není to přece člověk, aby litoval."</p>	Slova
<p>"Zhřešil jsem. <u>Nyní mi však prosím prokaž poctu před staršími mého lidu i před Izraelem a vrať se se mnou. Chci se poklonit Hospodinu, tvému Bohu.</u>"</p>	<p><u>Samuel se tedy vrátil a šel za Saulem</u>. A Saul se poklonil Hospodinu</p>	Čin
	<p>Pak Samuel poručil: "Přiveďte ke mně amáleckého krále Agaga!" Samuel řekl: "Jako tvůj meč zbavoval ženy dětí, tak ať je tvá matka bezdětná nad jiné ženy."</p>	Slova
<p>Agag šel k němu sebevědomě, neboť si řekl: "Zajisté je odvrácena hořkost smrti."</p>	<p>A Samuel rozsekal Agaga na kusy před Hospodinem v Gilgálu.</p>	Čin

Hospodinova lítost, kterou je vidět v centru struktury, se zde tedy netýká nedostatku předvídatosti, jak tomu bývá u lidí, kteří litují věci, o kterých netušili, že přijdou. Hospodin lituje, protože hřích ničí lidi, kteří mohli v poslušnosti Bohu vykonat mnoho dobrého pro sebe i pro druhé (mění se lidé a nikoli Bůh). Pokud však lidé překročí hranici, za kterou už ztratí jakoukoli sílu podřídít se Boží vůli, je tím

zpečetěn jejich neblahý osud a Bůh na tomto jejich svobodném, byť tragickém rozhodnutí nemůže nic změnit. Parunak zde předpokládá význam slov „nebude litovat“, že se jedná o to, kdy Bůh zamítne odvolat již vyhlášený trest určený lidem setrvávajícím ve vzpouře.¹⁶³ V tomto případě to je tedy lidská odpověď na Boží prohlášení, která určuje, jak se Bůh zachová.¹⁶⁴ Stejně jako nebyla schopna udělená milost změnit krále Agaga, tak ani doba po kterou dále žil král Saul a všechny podněty k pokání, které dostal, nestačily na to, aby ho odvrátily od tragického konce. Samuel tedy touto větou dává jasně najevo, že Bůh nevezme zpět toto své konkrétní rozhodnutí.¹⁶⁵ I když tato slova zní drsně, je příběh v 1 S 15 spíše příkladem, jak dlouho Hospodin čeká, než sáhne k nezvratnému řešení.

Hospodinova milost je ilustrována v tomto příběhu jak příběhem Amálekvců, tak i samotného Saula. Úhlavní nepřátelé Izraele Amálekovci mají být potrestáni až po dlouhé době, kdy Izrael vyšel z Egypta a byl jimi přepaden. Stejný obraz vidíme u Saula, který je „v začátcích“ zavržen a pak ještě podruhé, ale jako král stále zůstává i nadále po značnou dobu a jeho pozdější činy jsou svědectvím o neblahém nasměrování. Hloubavý čtenář tedy může pochopit, že Bůh dává i v těchto příbězích jejich protagonistům dostatek času, aby se ukázalo, kdo kam směřuje a zda náhodou ještě existuje naděje na pozitivní změnu.

5.5. Shrnutí

Přelom kapitol 14 a 15 v 1. Samuelově představuje vítěznou bitvu s Amálekovci, která je ovšem poznamenána neposlušností krále Saula. Zatímco ve 13. kapitole nebylo zcela zřetelné, proč je Saul zavržen, v tomto oddíle je velmi podrobně popsán úkol, Hospodinovy podmínky i tragické následky neposlušnosti. Text ukazuje, že se Saul stal podobný Akánovi, faraonovi či Agagovi a jeho výroky vedou čtenáře

¹⁶³ PARUNAK, Van Dyke H. „A Semantic Survey of NHM“ *Biblica*, Vol. 56, No. 4 (1975). s. 525.

¹⁶⁴ CHISHOLM, B. R. „Does God ‚Change His Mind‘?“ *Bibliotheca Sacra* 152 (October-December 1995) s. 399. (Chisholm zde rozlišuje mezi Hospodinovým výnosem, který se nemění a mezi Hospodinovou reakcí na lidské chování, která je naopak proměnlivá.)

¹⁶⁵ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 407.

k pochopení Saulových nesprávných pohnutek. Patnáctá kapitola 1. Samuelovy podrobně popisuje, že od prvního zavržení Saul neprošel nějakou pozitivní změnou, ale naopak se velmi posunul směrem ke vzpouře vůči Hospodinu, což se v této kapitole projevilo u naprosto jasných Hospodinových příkazů.

Rovněž se na tomto příběhu rozvíjí teologická úvaha o Hospodinově lítosti. Zatímco se na začátku v Samuelově vidění i na konci příběhu objevuje poznámka, že Hospodin litoval, že Saula ustanovil králem, je uprostřed zcela protichůdné tvrzení, že Hospodin nebude litovat. Toto neobvyklé srovnání Saula a Agaga z pohledu Boží milosti (lítosti) vede k závěru, že Bůh dává lidem dostatek času, aby se mohlo projevit jejich životní nasměrování. Tato časová prodleva může sloužit k jejich obrácení a v opačném případě (což zahrnuje i Saula) k tomu, aby i okolí pochopilo, jakým směrem se tento člověk vydal. Saulovo zavržení tedy není zakončeno exemplárním trestem, ale naopak poměrně dlouhou vládou, během které měl celý Izrael včetně Saulových nejbližších pochopit to, co Hospodin již věděl při prvním zavržení.

6. Struktura dvojitého vyprávění (1 S 9-16)

Komentátoři i běžní čtenáři si rychle povšimnou, že ve vyprávění o Saulovi se setkáváme s jistým zdvojeným vyprávěním. Žel neexistuje přesná definice, která by jasně vymezovala význam tohoto sousloví. Teologové se tímto jevem začali zaobírat na základě nápadně podobných, vedle sebe stojících příběhů v knize Genesis, které nazývali „variantami“, „dubletami“, „opakováním“ popř. duplikátními příběhy.¹⁶⁶ Každý z těchto názvů však představuje sám o sobě už jistou interpretaci zmíněného jevu. Rozhodl jsem se po vzoru Aulikki Nahkolaové používat zastřešující termín „zdvojené vyprávění“ (angl. double narrative). Přestože se badatelé na tento jev zaměřovali především u dokumentární hypotézy o Pentateuchu, ukázalo se, že se tento jev neomezuje pouze na něj. Už v 19. století někteří z badatelů poukazovali na to, že tato zdvojená vyprávění nacházíme například i v knihách Samuelových (Wellhausen¹⁶⁷ a další).

Kritika pramenů jich viděla v 1. Samuelově poměrně mnoho: Máme dvojí ustanovení Saula králem (někteří dokonce tvrdí, že trojí - 1 S 9,1–10,16; 10,17–27; 11,14–15) i jeho dvojí zavržení (1 S 13,8–14; 15,10–31). Pokračuje to ještě dál, kdy je dvakrát popsáno, jak se David dostal k Saulovu dvoru (1 S 16-17), dvojí Davidův útěk od dvora (1 S 19,12; 21,1), Jónatan dvakrát vyjadřuje své přesvědčení, že se David stane králem (1 S 20,12–17; 23,16–18), David dvakrát ušetřil Saulův život (1 S 24 - 26) a dvakrát hledal azyl u pelištejského krále Akíše (1 S 21,11–16; 27,2).¹⁶⁸ A nakonec máme rovněž dvojí zprávu o Saulově smrti (1 S 31; 2 S 1).

¹⁶⁶ NAHKOLA, A. *Double Narratives in the Old Testament : The Foundations of Method in Biblical Criticism*. New York: Walter de Gruyter, 2001. s. 162-163.

¹⁶⁷ WELLHAUSEN, J. *Die Composition des Hexateuchs und der historischen Bücher des alten Testaments*. 3. Auflage. Berlin: Georg Reimer Verlag, 1899. s. 241-243.

¹⁶⁸ VANNOY, J. R. *Cornerstone Biblical Commentary : 1-2 Samuel*. Vol. 4a. Carol Stream, Ill.: Tyndale House Publishers, 2009. s. 18.

6.1. Interpretace dvojích vyprávění

6.1.1. Kritický přístup

Většinou je tato skutečnost interpretována kritickými učenými jako pozůstatek různých ústních tradic,¹⁶⁹ které se pozdější redaktor pokusil sesouladit a uvedl je vedle sebe. Např. Wellhausen je nepovažuje za jednotné literární útvary jediného autora, ale spíše několik vrstev dokumentů sepsaných v různých fázích izraelských dějin, které později dal dohromady neznámý redaktor a je třeba je brát individuálně. Tato pokračující vyprávění „jsou protkána dvoji nebo trojí nití.“¹⁷⁰ Z toho dochází k závěru, že jednotné dílo jediného autora by tato dvoji vyprávění neobsahovala. Podobného názoru byl Noth, který „dublety“ vnímal jako jediné „vskutku užitečné“ kritérium nejednoty různých tradic a považoval je za rozumně nevysvětlitelné paralely narativních vláken v Pentateuchu.¹⁷¹

6.1.2. Holistický přístup

Badatelé, kteří si zvolili spíše holistický přístup, se k dokumentární hypotéze vyjadřovali spíše kriticky. Jedním z prvních, kdo se postavili proti Wellhausenově dokumentární hypotéze byl Cassuto. Ten navrhol, že „duplikace“ a „triplikace“ v pentateuchálním vyprávění jsou dvojího druhu. Když se „paralelní oddíly vztahují – nebo se alespoň tak jeví – celkově k jednomu tématu, které je v každém oddílu popsáno odlišnou formou a s variacemi v detailu,“ jedná se o „duplikaci,“ ovšem pokud se takový paralelní oddíl týká událostí, které „spolu nesouvisí, ale jsou si v základním motivu podobné a lze se tak domýšlet, že jde o rozdílné rozvinutí jediného vyprávění“, nazval tento jev „repeticí“.¹⁷² Oba tyto druhy považuje za použití „metody rekapitulace“, která je

¹⁶⁹ MANGANO, M. *College Press NIV Commentary Old Testament Introduction*. Joplin, Mo.: College Press Pub., 2005. s. 107.

¹⁷⁰ WELLHAUSEN, J. *Prolegomena zur Geschichte Israels*. 6. Aufl. De Gruyter Studienbuch. Berlin: de Gruyter, 2001. s. 293.

¹⁷¹ NOTH, M. *Überlieferungsgeschichte des Pentateuch*. 2. Aufl. Stuttgart,: W. Kohlhammer, 1948. s. 21-22.

¹⁷² CASSUTO, U. and ABRAHAMS, I. *The Documentary Hypothesis and the Composition of the Pentateuch: Eight lectures* Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University, 1961. s. 69.

v Tóře používána záměrně a odkazuje na „semitskou praxi používání paralelismů ke zdůraznění a k upozornění na důležitost myšlenky“.¹⁷³

Podobně i Alter vidí zdvojená vyprávění jako „složitě vzájemně propojenou jednotu“.¹⁷⁴ Text je podle něj „skutečné narativní kontinuum... souvisle se odvíjející příběh, ve kterém je význam dřívějších informací postupně a systematicky odhalován nebo obohacován dodáním dalších informací.“¹⁷⁵

Berlin poukazuje na skutečnost, že „opakování“ nemají pouze připomenout čtenáři informace, které by mohl zapomenout, ale nabízejí úhel pohledu očima jiné osoby.¹⁷⁶

Nejucelenější holistický přístup pak má Whybray, který považuje dvojí vyprávění za „záměrný literární prostředek“ a dochází k závěru, že „je třeba poskytnout místo také myšlence, že se jedná o literární vynalézavost jediného autora a ten mohl toto opakování zvolit úmyslně.“¹⁷⁷

Tímto holistickým přístupem se řeší i otázka, proč zdvojená vyprávění nejsou zcela totožná: „Navenek se může zdát, že příběhy si vzájemně odporují, ale pokud dává čtenář pozor, zjistí, že tyto příběhy mají odlišný úhel pohledu a vzájemně se doplňují.“¹⁷⁸

6.2. Struktury Saulových příběhů

6.2.1. Struktury vyprávění o Saulovi z pohledu komentátorů

Pojďme se tedy podívat, jak Saulovy zdvojené příběhy o jeho vyvolení i zavržení přitahovaly pozornost komentátorů a jaké struktury se z těchto zdvojených vyprávění podařilo odhalit. Diachronní i synchronní badatelé zde naznačili určité styčné body, které také interpretovali. Např. Stoebe, který kap. 8-15 vnímá jako

¹⁷³ CASSUTO, U. and ABRAHAMS, I. *The Documentary Hypothesis and the Composition of the Pentateuch: Eight lectures* Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University, 1961. s. 83.

¹⁷⁴ ALTER, R. *The Art of Biblical Narrative*. London: Allen & Unwin, 1981. s. 11.

¹⁷⁵ Ibid. s. 11.

¹⁷⁶ BERLIN, A. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Bible and Literature series. Sheffield: Almond Press, 1983. s. 74.

¹⁷⁷ WHYBRAY, R. N. *The Making of the Pentateuch : A Methodological Study*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1994. s. 76.

¹⁷⁸ *The Jewish Bible*. JPS Guide. Philadelphia: The Jewish Publication Society, 2008. s. 64.

„komplex tradic“, připouští, že 1 S 8-12 tvoří „kompoziční jednotu.“¹⁷⁹ K tomuto dělení se hlásí i další badatelé, kteří upřednostňují diachronní přístup. Oddělují obvykle kap. 8-11 (popř. 12) a kap. 13-15 jako produkty časově vzdálených různých tradic, které svědčí o protichůdných názorech na monarchii.¹⁸⁰ To má samozřejmě svou logiku, protože první oddíl je vůči Saulovi pozitivně nastaven, zatímco druhý jej ukazuje ve velmi kritickém světle. První část je věnována Saulově opakované volbě za krále, druhá část popisuje dvojí zavržení. To je dělení, které je v Saulových příbězích velmi zřetelné. Určitým problémem zde však zůstává 1 S 12, která tvoří zřetelný předěl mezi těmito dvěma částmi.

Synchronní badatelé, u kterých by se dala očekávat větší pozornost ke strukturovaným textům, se obvykle věnovali v 1 S 8-15 jednotlivým dubletům a nechali bez větší pozornosti fakt, že zde máme velmi nápadnou dvojici protichůdných dubletů.

Borgman se například věnuje Saulovu vyvolení a srovnává v přehledné tabulce podobnosti při třech pomazáních (1 S 9,1- 10,16; 10,17-27a; 10,27b-11,15) u nichž se vždy také říká něco o Saulově fyzickém vzhledu, o tom, jak obstál ve zkoušce vůdcovských schopností, o průběhu jeho pomazání a o formě Boží podpory.¹⁸¹

Fokkelman vedle toho nabízí strukturu, která zahrnuje širší rámec. Rozděluje obě knihy Samuelovy do 4 sekcí. Každá z nich má podle něj 3 až 5 aktů. Fokkelman si všímá souvislostí mezi Saulovým vyvolením a jeho zavržením a klade tyto příběhy vedle sebe jako pozitivní a negativní projevy božstva, které se později podobným způsobem projevují u Davida.¹⁸² Přestože však ukazuje na jejich podobnost, zařazuje Fokkelman Saulovo vyvolení do sekce 1, kterou charakterizují převratné změny od

¹⁷⁹ STOEBE, H. J. *Das erste Buch Samuelis*. Kommentar zum Alten Testament Bd. 8,1. Gütersloh: G. Mohn, 1973. s. 176.

¹⁸⁰ SMITH, H. P. *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel*. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures. New York: C. Scribner's sons, 1899. s. xviii.

¹⁸¹ BORGMAN, P. *David, Saul, and God : Rediscovering an Ancient Story*. Oxford: Oxford University Press, 2008. s. 34.

¹⁸² FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 4: Vow and Desire. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1993. s. 548.

Éliovců k Samuelovi (od soudců ke králům) a Saulovo zavržení začleňuje až do sekce 2, která se zaměřuje na Saulův pád a na Davidův vzestup.¹⁸³ Z toho vyplývá, že hlavním záměrem jeho struktury je najít paralely mezi Saulem a Davidem a nikoli spojující prvky mezi Saulovým vyvoláním a zavržením.

S dalším návrhem struktury přichází Jobling. Saulův příběh dělí na dvě části, kde je Saul v obou případech zastíněn osobnostmi, které jej převyšují (Samuel a David). Kapitoly 1-12 v 1. Samuelově považuje Jobling za prodlouženou knihu Soudců a kapitoly 13-31 vnímá jako knihu věčné smlouvy.¹⁸⁴ Saulovo zavržení (1 S 13-15) je pro něj pouhou preambulí následně se střídajících oddílů pojednávajících o Jónatanovi a o Saulovi s Davidem.¹⁸⁵ Právě ony příběhy o Jónatanovi podle něj tvoří určitou strukturu (1 S 13-23), do které Saulovo vyvolení (1 S 8-10) úplně nezapadá.

Další zajímavou strukturu našel v části 1 S 8-12 Bar-Efrat¹⁸⁶, kde třikrát po sobě následují Samuelovy výroky proti království (1 S 8,11-18 v Rámě; 10,18-19 v Mispě, 12,7-13 v Gilgálu) mezi nimiž jsou vložena dvě vyprávění o Saulovi (hledání oslic, osvobození Jábeše Gileádského). Vedle toho pak zároveň v centru této struktury demonstruje časovou souvislost s ustavením Saula za krále (hledání oslic → pomazání Saula; Samuelova řeč v Mispě → vylosování Saula; vítězství v Jábeši → intronizace Saula). I zde opět struktura končí 12. kapitolou a následnému Saulovu zavržení se již nevěnuje.

Zajímavou spojnicí mezi částí 1 S 8-12 a 13 našla Diana Edelman, která si všímá třech detailů z 1 S 10,8 (sedm dní, Gilgál, oběť zápalná a pokojná).¹⁸⁷ Tyto detaily vnímá

¹⁸³ FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 4: Vow and Desire. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1993. s. 542.

¹⁸⁴ JOBLING, D. *1 Samuel*. Berit Olam: Studies in Hebrew Narrative and Poetry. Collegeville, Minn.: The Liturgical Press, 1998. s. vii.

¹⁸⁵ JOBLING, D. *The Sense of Biblical Narrative: Structural Analyses in the Hebrew Bible*. Vol. 1. Sheffield: JSOT Press, 1986. s. 15.

¹⁸⁶ BAR-EFRAT, S. *Das erste Buch Samuel: ein narratologisch-philologischer Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007. s. 140.

¹⁸⁷ EDELMAN, V. D. *King Saul in the Historiography of Judah*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1991. s. 61-62.

jako body, které čtenáře vtahují do děje, kdy se čtenáři nejdříve zdá, že se tyto detaily naplnily v 1 S 11, ale o dvě kapitoly později čtenář zjistí, že patří až teprve do příběhu o Saulově prvním zavržení.¹⁸⁸ Není to tedy podle ní struktura, ale spíše literární prvek k udržení pozornosti. Její postřeh považuji za cenný, neboť mou strukturu Saulových zdvojených příběhů obohatil o opakující se prvek obětí (1 S 10,8; 13,8-9).

6.2.2. Vlastní návrh struktury

Při svém studiu a srovnání obou Saulových vyvolení i zavržení jsem došel k závěru, že zdvojené příběhy Saulova vyvolení a zavržení tvoří dohromady zajímavou strukturu, která má čtenáře vést k určitým závěrům. Tento svůj postřeh si dovoluji nabídnout vedle srovnání ostatních komentátorů k úvaze. V obou zdvojených příbězích je podle mne příliš mnoho styčných bodů na to, aby to mohla být náhoda. Jsem rovněž přesvědčen, že je zde kompoziční jednota nejen zpočátku Saulových příběhů, ale i dále. Zde v tabulce nabízím svůj pohled na strukturu textu (1 S 9-16).

¹⁸⁸ Ibid. s. 77-78.

Samuelovo vidění o Saulovi (1 S 9,15-16)		
Saul jako pozitivní postava	Přelom	Saul jako negativní postava
<u>První vyvolení</u> (1 S 10,1-8) vévoda, sedmidenní lhůta, oběť zápalná a pokojná – Gilgál (10,1.8)	Samuelova promluva (12. kap.) – vše záleží na tom, jak se král a lid do budoucna rozhodnou	<u>První zavržení</u> (1 S 13,4-14) sedmidenní lhůta, oběť zápalná a pokojná – Gilgál, vévoda (13,8.14)
Losem je z celého lidu vybrán král (10,19-21)		Losem je z celého lidu vybrán bezúhonný (14,41-42)
Saulovo vítězství nad Nachašem (11. kapitola) předznamenává: <u>druhé vyvolení</u> (11,14-15), strach Hospodinův 11,7		Saulovo vítězství nad Amálekovci (15. kapitola) předznamenává: <u>druhé zavržení</u> (15,16-29), „bál jsem se lidu“ 15,24
Samuelovo vidění o Davidovi (1 S 16,1-3)		

Začátek i konec této struktury jsou ohraničeny Samuelovým viděním. Obě prorokova vidění se týkají Hospodinova příkazu, že má jít pomazat Hospodinova vyvoleného. Následně jsem se pokusil najít paralely mezi dvěma zprávami o Saulově vyvolení a dalšími dvěma zprávami o jeho zavržení, ke svému překvapení jsem v těchto textech našel celou řadu totožných znaků.

6.2.2.1. První vyvolení x první zavržení (1 S 10 a 13)

První podobnost mezi těmito dvěma vyprávěními je téma vévody מַלְאָכָה. V 1. Samuelově toto označení najdeme celkem 4x. Nejdříve v 1 S 9,16, kde Hospodin Samuele dopředu upozorní, že druhý den k němu Saul přijde. Následně jde o texty (1 S 10,1 a 13,14), kde v prvním textu je Saul skutečně za vévodu pomazán a v textu druhém o toto pověření přijde s dovětkem, že Hospodin si vyhlédne někoho jiného. Čtvrtá zmínka je už mimo kontext Saula a týká se Davida v okamžiku, kdy mu Abígajil připomíná, co mu Hospodin slíbil (1 S 25,30). Z toho je patrné, že oba texty (1 S 10,1 a 13,14) sdílejí stejné téma a v rámci svého kontextu jej rozvíjejí.

Stejně tak zde hrají důležitou roli údaje „sedm dní“, „oběť zápalná a pokojná“ a „Gilgál“. Jak už jsem dříve poznamenal, nedomnívám se, že by v 1 S 13,8-9 měl Saul dodržet příkaz z 1 S 10,8. Z textu je totiž zřejmé, že se v 1 S 13 jedná o časově vzdálenější událost a komentátoři si správně kladou otázku, zda je možné interpretovat ji jako neuposlechnutí příkazu z 1 S 10,8. Domnívám se, že je zde třeba zvážit jinou možnost, než přímou návaznost, která se jeví z pohledu kontextu poměrně problematická. Tyto podobnosti mohou být literárním prostředkem, který čtenáři pomůže obě události spojit nikoli ve smyslu příkazu a jeho neuposlechnutí, ale jako náznak toho, že tyto dvě události je možné dát vedle sebe a srovnávat je.

6.2.2.2. Intermezzo – losování (1 S 10, 19-21 a 14,41-42)

Mezi popisem obou vyvolení a obou zavržení máme text, který bychom mohli nazvat jako pauzu či vsuvku. V obou případech se jedná o vrhání losu. Samotné slovo los není v textech zmíněno (srov. kurzívu ve většině moderních překladů), ale je zde použit kořen לָכַד v nifalu, který znamená „být vybrán losem.“ Toto slovo najdeme v knize 1. Samuelova pětkrát a to pouze v 1 S 10 a 14. V obou případech se nelosuje pouze mezi jednotlivci, ale mezi celým lidem. V jednom případě je vylosován Saul jako Hospodinův vyvolený, kterému není rovného a v druhém je to Jónatan, který má propadnout smrti. Zajímavé znění však má i MT: וַיִּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוָה וַיִּאמֶר וַיִּשְׁרָאֵל הָבָה תָּמִים (1 S 14,41), což je možné doslovně přeložit takto: *Saul řekl Hospodinu: „Bože Izraele ukaž bezúhonného.“* A los pak padl na Jónatana. Jakoby tento krátký úryvek obracel tuto krátkou epizodu naruby, ale v širším pojetí plně souzněl s kontextem Saulova zavržení. Uznávám, že nejbližší kontext nahrává mnohem podrobnějšímu překladu LXX (kdy se rozumí, že Jónatan je vinen a on sám se přizná), ale znění MT nám zde dává náznak, že z Božího hlediska je bezúhonný Jónatan, což lid ochotně dosvědčuje (1 S 14,45). A los je v obou případech určitým indikátorem budoucích událostí, kterým směrem bude text pokračovat. Po prvním vyvolení a vylosování přichází u Saula i druhé vyvolení – po prvním zavržení a nevylosování přichází druhé zavržení.

6.2.2.3. Druhé vyvolení x druhé zavržení (1 S 11 a 15)

Tato část pracuje s konotacemi vítězství nad nepřáteli. V obou případech vyvolení i zavržení předchází vítězná Saulova bitva nad úhlavními nepřáteli. V obou těchto konfliktech hraje strach zvláštní roli. Byť v hebrejštině není použit stejný kořen, máme u druhého vyvolení zmínku, že „*na lid padl strach před Hospodinem*“. To umožnilo vítězství a potvrzení Saulova vyvolení. V 1 S 15 můžeme tento proces vidět v mírně pozměněném pořadí. Saul porazil Amálekovce, ale *bál se lidu* a musel si vyslechnout výrok o svém druhém zavržení. V obou těchto kapitolách čtenář už na rozdíl od prvního vyvolení a zavržení zřetelně vidí důvody, proč došlo k druhému vyvolení a zavržení a konečně je může vyhodnotit. Je to cesta, kterou ho text vede od neznámého ke známému.

6.3. Předběžný závěr

Tato struktura naznačuje, že text má logickou stavbu, která společně s obsahem vyprávění má určitou vypovídací schopnost o záměru pisatele či redaktora. Jde zde, jak se zdá, o postupnou konstrukci a následnou dekonstrukci příběhu. Čtenář může vidět, jak se Saulovo vyvolení upevňovalo a záhy uvidí stejný postup ale opačným směrem, kdy se potvrzuje Saulovo selhání a zavržení. Paralely v textu naznačují, jak velmi podobně se může jevit cesta vyvolení i zavržení.

Tyto paralely mají tedy předně ukázat na jistou souvislost a spojitost a ne vždy na přesný průběh. Když vezmeme v úvahu tuto strukturu, zjistíme, že samotný text se nás nepokouší přesvědčit (např. v 1 S 13) pádnými argumenty (ty v textu hrají druhotnou roli), ale snaží se ukázat počátek království v souhrnné miniatuře, kde čtenář může pochopit právě to, co běžně není vidět.

Stejně jako u Saulova vyvolení zůstává čtenáři nezodpovězena otázka, proč si Hospodin Saula vybral a jaké mimořádné kvality na něm našel (pasáček oslic?), právě tak dochází k Saulovu prvnímu zavržení bez zřetelného důvodu. Literární struktura tohoto textu (1 S 9 a 13) spojuje jistou náhodnost jak Hospodinova výběru, tak i Hospodinova zavržení. Na základě této struktury nemá čtenář dojít k názoru, že

Hospodin krále vybral svévolně, a když jej omrzel, tak ho zavrhl. V obou případech má pochopit, že Hospodinův výběr není nahodilý, ale z lidského hlediska není možné jej realisticky zhodnotit. Člověku totiž chybí vhled do myšlení a pohnutek druhých, nemá dostatek informací k správnému posouzení Hospodinova jednání. Čtenář nezná důvody, které Hospodina při jeho činech vedly, ale může postupně sledovat, jak se věci vyvíjejí. Text ho v této struktuře vede od neviditelného k viditelnému (srov. Peterson 79, který zde hovoří o ne zcela viditelném světě víry a o „vnitřním světě“¹⁸⁹). Hospodin totiž reaguje už tam, kde lidé ještě nic zajímavého nevidí a teprve posléze pomalu začínají chápat, že Bůh viděl lépe než oni. Vidíme to názorně na tomto vyprávění v 1 S 9-16, kdy se po Hospodinově vyvolení z obyčejného a nevýrazného muže stane zachránce Izraele a po Hospodinově zavržení se z něj stává člověk nebezpečný a nevypočitatelný. Myšlenku struktury, že Bůh vidí víc, než vidíme my lidé, hned bezprostředně v následující kapitole ještě zdůrazní a zformuluje samotný biblický text při pomazání Davida (1 S 16,7): „Hospodin však Samuelovi řekl: ‚Nehleď na jeho vzhled ani na jeho vysokou postavu, neboť já jsem ho zamítl. Nejde o to, nač se dívá člověk. Člověk se dívá na to, co má před očima, Hospodin však hledí na srdce.‘“

Jako určitý přelom mezi pozitivní a negativní stránkou u této struktury pak slouží 1 S 12, kde Samuel promlouvá k lidu a představuje zástupu i králi dvě cesty, kterými se mohou vydat: „Jestliže se budete Hospodina bát, jemu sloužit a poslouchat ho, nebudete-li se vzpírat Hospodinovým rozkazům, obstojíte vy i král, který nad vámi kraluje; půjdete-li ovšem za Hospodinem, svým Bohem“ (1 S 12,14). „Jestliže však budete kupit zlo na zlo, budete smeteni jak vy, tak váš král“ (1 S 12,25). Text zřetelně zdůrazňuje, že král zde určitým způsobem zastupuje celý lid. Osudy Saula a lidu jsou vzájemně propojeny.¹⁹⁰ Z toho plyne, že literární struktura není zaměřena pouze na Saula, ale na jeho

¹⁸⁹ PETERSON, E. H. *First and Second Samuel*. Westminster Bible Companion. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1999. s. 79.

¹⁹⁰ GREEN, B. *How Are the Mighty Fallen? : A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*. London: Sheffield Academic Press, 2003. s. 179.

příkladu ukazuje stav celého Izraele v období začátku království. Saul tedy není tragickou postavou, kterou božstvo odsoudilo k neúspěchu, ale je ukázán, vlastně jako to nejlepší, co Boží lid může ze svého středu nabídnout. O to víc pak vyniká tragičnost tohoto příběhu, protože primárně nepopisuje selhání jednotlivce, ale dějinné selhání celého Božího lidu.

6.4. Exkurs k širší struktuře

Pokud bychom se pustili do širší struktury, náleží Saulovy příběhy do celkového příběhu celkem tří postav. Ty se rozvíjejí v obou knihách Samuelových (které jsou v židovské tradici vnímány jako jediná kniha) a vystupují v nich prorok Samuel a dva králové – Saul a David. Pokud nebudeme brát události popsané v těchto dvou biblických knihách jako souhrn náhodných po sobě chronologicky jdoucích dějů, ale především tematicky seřazenou literární jednotku, která má čtenáře vést odněkud někam, nelze si nevšimnout na začátku 1. Samuelovy, že se vše netočí kolem Samuela, jak by se mohlo zdát, ale kolem Hospodinovy truhly smlouvy. Samuel je ten, kdo spí ve svatostánku, kde byla Boží truhla (1 S 3,3). Navíc je zde poprvé v Písmu užito slovo **הֵיכָל** „chrám“, což muselo běžnému Izraelitovi evokovat svatostánek společně s běžným vybavením (stůl s chleby, svícen, kadidlový oltář, truhla atd.). Proč ale text připomíná čtenáři jakoby nadbytečně, že tam byla i truhla smlouvy? Protože text obou knih Samuelových si bere tematiku truhly smlouvy, jako něco, co je určitým testem jak Saula, tak také Davida. Samuel byl u truhly smlouvy „doma“, ne tak už oba králové.

Tato truhla, která byla symbolem Boží přítomnosti, pak měla pomoci na radu izraelských starších porazit Pelištejce. To ovšem skončilo tragickou porážkou Izraelitů a smrtí kněží, kteří truhlu nesli. V 1 S 5-6 je dále popsán osud truhly a Pelištejců, kteří si ji odnesli jako kořist a po dopadnuvších ranách ji i s dary vrátili.

V Pentateuchu (srov. Nu 10,33; 14,44) a v knize Jozue (viz Joz 6,4) vidíme, že to měl být Bůh, kdo v symbolu truhly měl Izraelity vést a ne lid, který se bude pokoušet s Bohem manipulovat dle svých přání. Když Izraelité i Pelištejci zjistili, že truhla

„může“ být nebezpečná (srov. 1 S 6,19), dali ji k Amínádabovi do Kirjat-jearímu, kde ležela dvacet let. Pak v 1 S 8 přichází k Samuelovi lid žádat o krále. Když nešlo manipulovat s Hospodinem, dochází lid k závěru, že to půjde snadněji s králem a na králův rozkaz se pak i truhla pohne, tam kam lid chce. To je zřetelně vidět v obou knihách Samuelových, kdy Saul i David berou truhlu s sebou, ale vždy je to spojeno s nějakou blamáží. Saul vezme truhlu smlouvy do boje s Pelištejci, ale kněz se pomalu nedostane ke slovu a díky neuvážené Saulově přísaze málem přijde o život Jónatan, nemluvě o tom, že bylo zmařeno pronásledování nepřátel (1 S 14). V případě Davida je při převozu truhly usmrcen Uza a David rychle upustil od svého záměru přestěhovat ji k sobě do Města Davidova (2 S 6,7-10).

Jistou podobnost můžeme odhalit i v 1 S 7. Tam činí lid pokání v Mispě a Samuel se tam stane soudcem (viz 1 S 7,6). Je to zajímavá paralela s losováním krále, které rovněž proběhlo v Mispě (viz 1 S 10,17-21) a jsou to jediné dvě události v 1. Samuelově, u kterých je jako místo konání zmíněna Míska. Někteří se dokonce domnívají, že události z 1 S 7 jsou tak podobné s událostmi z 1 S 13, že se údajně v obou případech jedná o stejnou událost v Gilgálu.¹⁹¹ Tato podobnost však není náhodná a nedomnívám se, že by byla neúmyslným výsledkem redaktorské práce. V 1 S 7 se totiž Samuel stal soudcem a v 1 S 8 překvapivě zestárl a má být na přání izraelských starších nahrazen ne svými zlotřilými syny, ale králem. To velmi připomíná strukturu o pár kapitol dále, kde je Saul vyvolen za krále (1 S 8-12) a záhy zavržen (1 S 13-15). Samuel svolá lid, obětuje a Hospodin zasáhne a porazí Pelištejce. Když se Saul snaží udělat přesně totéž – shromáždit lid (neúspěšně), obětovat (je mu oznámen trest), zvítězit (vítězství je dáno jeho synu), je názorně vidět, že když dva dělají totéž, není to totéž. Domnívám se, že Samuel je zde představen jako představitel Hospodinova vyvoleného, který má být vzorem poslušnosti vůči Bohu. Příběhy Saula, Davida a rovněž Samuelových synů jsou obrazem časté neposlušnosti,

¹⁹¹ ARNOLD, M. P. „Mizpah (Place).“ In FREEDMAN, D. N. (Ed.) *The Anchor Bible Dictionary*. Vol. 4. New York: Doubleday, 1992. s. 879.

která je v textu zvýrazněna ať na jejich vlastní minulé poslušnosti, nebo na poslušnosti lidí kolem nich.

6.5. Shrnutí

Dvojí vyprávění lze podle komentátorů interpretovat různě, v celostním pojetí ale má významnou roli. Jeví se mi, že v Saulových příbězích tvoří záměrný literární prostředek a nabízí pohled z jiné perspektivy. Dvojí vyvolení krále a dvojí zavržení krále vždy uprostřed s losováním jsou dvě zrcadlové struktury, které jsou navíc propojeny nápadnými detaily. První vyvolení i první zavržení hovoří o sedmi dnech, o vévodovi a o Gilgálu. U obou losování se rozhoduje mezi králem a lidem. Druhé vyvolení a druhé zavržení mají společný motiv strachu. Zmíněná struktura je zasazena do kontextu Samuelových vidění a její vrchol tvoří Samuelova promluva v 1 S 12. Tato struktura pomáhá čtenáři pochopit, proč v Saulově příběhu dochází ke zlomu a že změna Saulova chování nepramení z Hospodinova nevyzpytatelného jednání, ale má původ v Saulově svobodném rozhodování. Má to také souvislost s problematikou království, kdy si lidé vybrali, co považovali za dobré, ale Hospodin jim ukázal, že výsledky jejich rozhodnutí zdaleka nebudou tak pozitivní, jak původně předpokládali.

V exkursu ještě zmiňuji širší strukturu v 1. Samuelově, kde u třech hlavních postav hraje důležitou roli truhla smlouvy. O každé ze tří postav (Samuel, Saul a David) je zaznamenán příběh s truhlou smlouvy, kdy se ukazuje zřetelný rozdíl mezi prorokem, který u truhly bydlel a mezi králi, kteří s ní chtěli manipulovat. Saul je tedy srovnáván se Samuelem ve vyprávění o truhle smlouvy, ale rovněž i v příběhu o pelištejském vpádu (1 S 7 srov. s 1 S 13).

Tyto poměrně propojené struktury mohou být dokladem o tom, že text byl umně koncipován se záměrem představit čtenáři vnitřní uspořádání textu. Při jejich objevení může být čtenář nasměrován k hlavním myšlenkám textu a k jejich správné interpretaci.

7. Saul a David (1 S 16-28)

Když se podíváme na část 1. Samuelovy po 15. kapitole nacházíme, zde příběhy, které celá řada vykladačů považuje za součást Davidových příběhů. Paradoxně však David neusedá hned na trůn, i když je Saul Hospodinem zavržen. V těchto vyprávěních máme do detailu vykresleno určité napětí mezi možnou a budoucí dynastií. Přesto se domnívám, že by bylo předčasné vnímat Saulovu přítomnost v Davidových příbězích pouze jako negativní kulisu. Dovolil bych si naopak říci, že právě Davidovy příběhy jsou kulisou dokreslující situaci za panování krále Saula. Saulovi se sice v této části knihy skoro nic pořádně nedaří a David jej svými hrdinskými činy zastihuje, ale stále zůstává králem a v Davidových očích Hospodinovým pomazaným. Zajímavě to komentuje i Barbara Green: „Ačkoli se tradičně této části 1. Samuelovy říká 'historie Davidova vzestupu', můžeme na ni pohlížet jako na tajemství Saulova pádu...“¹⁹²

Pojďme se podívat na tyto texty ze Saulo-centrickeho pohledu, který nám může pomoci odhalit záměr celé knihy. Zlomová situace v Saulově životě je popsána v 1 S 16,13-14: „*Samuel tedy vzal roh s olejem a pomazal ho uprostřed jeho bratrů. A duch Hospodinův se Davida zmocňoval od onoho dne i nadále. Samuel pak hned nato odešel do Rámy. Duch Hospodinův odstoupil od Saula a přepadal ho zlý duch od Hospodina.*“ Po Saulově zavržení, se toto Hospodinovo rozhodnutí začalo projevat i tím, že duch Hospodinův spočinul na Davidovi a zmocňoval se jej i dál, zatímco Saula se zmocňoval zlý duch od Hospodina. Ze Starého zákona je znám názor, že Hospodin způsobuje dobré i zlé a posílá svého ducha pro jedny jako vedení správným směrem, pro druhé jako svod (srov. 1 Kr 21,21-23). Tento dojem doplňuje i přídomek v kap. 1 S 16,14 – „*zlý duch od Hospodina.*“ Toto označení tedy čtenáře nevede k tomu, aby

¹⁹² GREEN, B. *How Are the Mighty Fallen? : A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*. London: Sheffield Academic Press, 2003. s. 262.

předpokládal, že Hospodin Saula svým duchem ničil, ale je vyjádřením viditelného a patrného stavu, do kterého se Saul svou neposlušností a vzdorem vůči Hospodinu dostal (srov. Lk 16,13).

V 1 S 16-18 nacházíme další zdvojené vyprávění. V prvním případě je David povolán k Saulovu dvoru pro svou schopnost krásně hrát na loutnu a zahánět tak zlého ducha, v druhém případě přichází na dvůr díky tomu, že krále i lid zachránil před pelištejskou hrozbou, když zabil obra Goliáše. V obou případech si vysloužil úctu i lásku. Nejdříve si jej velmi zamiloval Saul a David se stal jeho zbrojnošem (1 S 16, 21-22). V druhém vyprávění je to Jónatan, kdo k Davidovi přilnul celou duší a zamiloval si ho jako sebe sama. Zde už je David určen jako velitel nad bojovníky, a to se líbilo všemu lidu i Saulovým služebníkům. Z tohoto pohledu by Davidovy vyhlídky vypadaly velmi pozitivně, ale už v 1 S 18 nacházíme kombinaci Saulovy „lásky“ kombinované se strachem a nebezpečnými intrikami. Začalo to nejspíše tím, že po vítězství nad Goliášem izraelské ženy Davidovi právem přiřkly hlavní zásluhy na porážce pelištejského vojska. Z pocitu závidosti začala pramenit Saulova nedůvěra (1 S 18,15). Zprvu se Saul pokusil Davida zbavit lstí. Nabídl mu svou dceru za sto pelištejských předkožek v domněnání, že Pelištejci Davida zabijí a ušetří mu tak starosti. Saul zde úmyslně posiloval dojem, že si Davida oblíbil a patří mezi lidi, kterým důvěřuje: *„A Saul svým služebníkům přikázal: ‚Namluote nenápadně Davidovi: Hle, král si tě oblíbil a všichni jeho služebníci tě milují. Nyní se můžeš stát královým zetěm‘“* (1 S 18,22). Z Davidovy odpovědi Saulovým služebníkům je patrné, že nijak otevřeně neusiloval o příbuzenství s králem (ani o moc s tím spojenou) a nepovažoval to za snadnou věc.

K Saulovu zděšení však nakonec David jeho podmínky splnil, a dokonce dvojnásobně. Biblický text zde nechává vyniknout ironii okamžiku: *„Tak se stal královým zetěm; Saul mu dal svou dceru Míkal za ženu. Saul viděl a poznal, že Hospodin je s Davidem, a jeho dcera Míkal ho milovala. I bál se Saul Davida ještě víc a byl po všechny dny Davidovým nepřítelem“* (1 S 18,27-29). Saul se stal nakonec obětí svých vlastních intrik.

Podářilo se mu nevědomě docílit toho, že se jeho vlastní dcera do Davida zamilovala, David se stal jeho zetěm a celému lidu se Davidovo jméno stalo velmi drahé (1 S 18,30). Tomu se říká kouzlo nechtěného. Text zde zdůraznil rovněž teologické poselství – Hospodin už není se Saulem, ale chrání a vede Davida.

Znovu se zde setkáváme se strukturou podobnou jako v 1 S 9-16. V obou příbězích se David dostává ke královskému dvoru. V obou případech získává přízeň, ale v druhém příběhu se už rozvíjí myšlenka, že navenek vyjadřovaná láska se náhle změnila v nenávisť a strach. Tyto negativní vlastnosti musel Saul po určitou dobu umně skrývat, protože ani jeho vlastní děti je nepostřehly hned. Text pak dále rozvíjí myšlenku o tom, jak se Saulův postoj sice změnil, ale jak jeho nejbližší okolí projevuje Davidovi přízeň (Jónatan, Míkal, velitelé vojska a lid, Samuel) a do protikladu k nim staví ty, kteří sice Saulovy rozkazy plní, ale jejich činy nejsou ospravedlnitelné (Dóeg Edómský, Zífejci, věštkyňe).

7.1. Příběhy Saulových „zrádců“

7.1.1. Jónatan (1 S 18-20;23)

Byl nejspíše prvorozeným synem krále Saula a počítalo se s ním jako s následníkem trůnu. Právě jeho příběh je začátkem čtyř příkladů, z nichž dva jsou pozitivní (zachraňují Davidovi život) a dva negativní (usilují o Davidův život a chtějí se zalíbit Saulovi).

Několikrát je napsáno, že si Jónatan Davida zamiloval. Je zajímavé, že text používá dvě synonyma - slovesa „milovat“ אהב a „oblíbit si“ אהב. U Jónatana se tato dvě slovesa vyskytují ve stejném pořadí jako u jeho otce Saula. Nejdříve si Davida zamiloval Saul (viz 1 S 16,21), pak díky tomu, že Saul Davidovi nedovolil vrátit se zpět domů a musel zůstat u dvora, si jej zamiloval Jónatan (1 S 18,1). Pak Saul chce pomocí svých služebníků Davida přesvědčit o tom, že si jej oblíbil (1 S 18,22) a Jónatan si Davida skutečně oblíbil (1 S 19,1). Jako určité potvrzení této Davidovy popularity je ještě zmínka o tom, že si jej zamilovala Míkal (1 S 18,20.28) a všichni v Izraeli a Judovi včetně králových služebníků (1 S 18,16.22). Toto střídání sloves

může vést pozorného čtenáře k závěru, že to byl Saulův příklad, který jeho potomci a lid následovali. Paradoxně je to právě král Saul, který dal Davidovi prostor ve svém vojsku, ve své rodině a ve své blízkosti.

Přestože někteří vykladači považují příběhy o Jónatanovi za určité ospravedlnění skutečnosti, že David později Saula na trůnu nahradil, ukazuje se jeho spjatost s otcem jako reálně ohrožující prvek. Po prvním usmíření mezi Saulem a Davidem, které Jónatan inicioval, zachránilo Davida to, že uskočil před Saulovým kopím a prozíravost jeho manželky. Ani po tomto incidentu nebyl ještě Jónatan přesvědčen, že by Davidovi hrozilo vážnější nebezpečí. Až teprve výbuch Saulova vzteku, když se od Jónatana dozvěděl, že mu dovolil odejít a skutečnost, že po svém synovi hodil kopí s úmyslem jej zabít, Jónatanovi otevírá oči a končí se svým úsilím usmířit otce s Davidem. Toto vyprávění totiž příliš nevypadá jako pouhá propaganda ve prospěch Davida, ale ukazuje na silnou rozpolcenost Jónatanových citů vůči Saulovi a Davidovi. Protože je oba miluje, snaží se je smířit, ale Davida to málem stálo život.

Zajímavým a z mého pohledu až rozporuplným způsobem odpovídá na otázku o Davidově touze dostat se na trůn např. Bergen, který Davida označuje za „pasivního konspirátora“ a říká, že to jsou právě Saulovy děti, které „zahajují a provádějí plány v Davidův prospěch při maření záměrů svého otce.“¹⁹³

„Příběhy veršů 1- 6 a 11-17 (kap. 19) začínají oba Saulovým pevným odhodláním zabít Davida. V prvním verši je toto rozhodnutí narušeno slovy „ale Jónatan.“ Ve verši 11 je toto rozhodnutí narušeno slovy „ale Míkal.“ Saulův bezprostřední problém spočívá v účinných zásazích jeho vlastních dětí jak syna, tak dcery, kteří kříží jeho plány.“¹⁹⁴

Proto se zdá, že víc než fandění Davidovi zde sehrála roli iracionálnost Saulových rozhodnutí, která vedla i ty, kteří Saula milovali k tomu, aby se mu vzepřeli.

¹⁹³ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 208.

¹⁹⁴ BRUEGGEMANN, W. *First and Second Samuel*. Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1990. s. 143.

7.1.2. Míkal (1 S 19,1-17)

Byla to Saulova mladší dcera, která se do Davida zamilovala, a Saul se rozhodl, že toho využije k jeho zneškodnění (1 S 18,20-21).¹⁹⁵ Na začátku 1 S 19 hovoří Saul otevřeně se svým synem Jónatanem a se svými služebníky o tom, že by měl být David usmrčen (v. 1). Text kupodivu nezmiňuje jediný pádný a reálný důvod, proč by měl David zemřít, což naznačuje, že Saul trpěl stihomamem. Jónatan však Davida varoval, aby se ukryl a posléze se mu podařilo svého otce přesvědčit, aby od svého úmyslu ustoupil a David mohl před Saulem stávat jako dřív. Jenže úspěchy v nastalé válce opět podnítily Saulovu nevraživost a ten se Davida pokusil zasáhnout kopím, když mu hrál na citaru. A i když David od Saula utekl, neprchal daleko, ale přespal ve svém domě. Nejspíše podcenil nebezpečí, které mu od Saula hrozilo. Saul poslal k Davidovu domu své posly, aby Davida hlídali a ráno jej zabili. To však Saulova dcera a Davidova manželka Míkal zjistila a svého manžela varovala. David možná Saulův skutek považoval za náhlý, neuvážený čin, když se pouze vzdálil od Saula a nepomýšlel o útěku tam, kde by jej Saul snadno nenašel. Jeho žena Míkal však byla v této mnohem prozíravější než její bratr Jónatan i David sám. Řekla: „*Jestliže se ti nepodaří zachránit se v noci, budeš zítra mrtev.*“ Pomohla mu utéci v noci oknem z domu a navíc také oklamala Saulovy posly, kteří přišli Davida zajmout. Když se lest nakonec prozradila, měla Míkal neprůstřelné alibi. Tvrdila, že jí David vyhrožoval: „*Puť mě, jinak tě usmrtím.*“ Tento její postoj v žádném případě nestaví Saula do pozitivního světla. Jeho vlastní dcera totiž pochopila, jak hluboká je jeho nenávist k Davidovi a navíc jako dcera neměla nejmenší důvod Davidovi pomáhat, pokud by věděla o tom, že by David jakkoli intrikoval proti jejímu otci a bratrovi. V této kapitole tak vyplouvá na povrch, jak Saul ztrácí své děti. Zůstává sám se svým démonem, když mu utekl objekt jeho nenávisti, ztratil díky této posedlosti syna a nyní i dceru.¹⁹⁶ Je zajímavé, že v 1. Samuelově se dozvídáme o Saulových dětech

¹⁹⁵ SCHEARING, Linda S.: „Michal (Person).“ In Freedman, D. N. (Ed.): *The Anchor Yale Bible Dictionary*. Vol. 4. New York: Doubleday, 1996. s. 812.

¹⁹⁶ BRUEGGEMANN, W. *First and Second Samuel*. Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1990. s. 144.

téměř výhradně v souvislosti s tím, jak pomáhají uniknout Davidovi před Saulovými nástrahami a jak mu projevují své přátelství a lásku. Bergen zde vidí zvýraznění tvrzení, že David neuchvátil trůn Saulovi, ale přední členové Saulovy vlastní rodiny Davida milovali a podporovali jej na jeho cestě k moci a dokonce hráli význačnou roli při jeho cestě vzhůru.¹⁹⁷

7.2. Příběhy Saulových „přátel“

7.2.1. Zífejci (1 S 23-24;26)

O obyvatelích města Zíf toho nevíme mnoho. Je známa poloha města, ve kterém bydleli a které se nalézalo v Judsku jihovýchodně od Hebronu v oblasti, do které spadala města Maon, Karmel a Juta (Joz 15,55).¹⁹⁸ V 1. Samuelově o nich máme dvě zmínky, které popisují jejich dvojí udání Davidova pobytu a nabídku ke spolupráci s králem Saulem na jeho dopadení (1 S 23,19-28 a 26,1-23). Možné a docela pravděpodobné je, že ze strany Zífejců existovalo i třetí udání (1Sa 24,2) poté, co se nepodařilo Davida zajmout při první stíhací akci, která byla narušena vpádem Pelištejců. David pak z pouště Maón utekl do Én-gedí. V okolí Én-gedí byla totiž rovněž poušť a pustina a je možné, že Zífejci se doslechli, kam z jejich oblasti David prchnul. Tato jejich usilovná snaha pomoci dopadnout Davida není nijak slovně hodnocena. Nevíme, zda byla na Davida vypsána nějaká odměna, či si obyvatelé Zífu od svých udání slibovali nějaké výhody. Pokud bychom připustili, že to byli členové Davidova kmene (Judejci), muselo to být pro Davida velké zklamání. Protože v okolí města Zíf žili rovněž Kálebovci (jako např. Nábal), kteří obývali také Davidovo rodiště Betlém, je možné, že se rozhádali se zbytkem kmene Juda, což by vysvětlovalo jejich ochotné udání Davida u Saula.¹⁹⁹

¹⁹⁷ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. 208.

¹⁹⁸ LANCE, H. D. „Ziph (Place).“ In Freedman, D. N. (Ed.): *The Anchor Yale Bible Dictionary*. Vol. 6. New York: Doubleday, 1992. s. 1104.

¹⁹⁹ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 234, poznámka 110.

Navíc by to mohl být odkaz, který ukazuje na to, jak kontrastně jinak se k Davidovi zachovali úhlavní nepřátelé Izraele na rozdíl od jeho soukmenovců. S moábským králem se David domluvil, že u něj ukryje své rodiče a u pelištejského krále Akíše našel azyl (1 S 22,3-4 a 27,1-2).

Pokud bychom z provázanosti textu předpokládali, že i v 1 S 24,2 se jedná o udání Zífejců, znamenalo by to, že poslední dvě jejich udání přivedla krále Saula do ohrožení života. David Saula nezabil, ani když odešel sám vykonat potřebu do jeskyně, kde se David se svými muži skrýval, ani podruhé když David v noci vešel do ležení a vzal Saulův oštěp. To, že Zífejci pokračovali ve svém udávání, naznačuje, že na ně nikterak nezapůsobila Davidova velkorysost projevená vůči Saulovi, ale že se drželi stejné myšlenkové linie jako král Saul.

I když text nehodnotí jednání Zífejců slovně negativně, nechává vyniknout paradoxní stránky celého jejich jednání. V první řadě Zífejci neuvádějí žádný důvod, ze kterého by bylo patrné, že by jim David nějak škodil. Naopak se zdá, že se touží zavděčit králi, jak to zní ze slov: „*kdykoliv se ti zlíbí*“ (1 S 23,20 CSP), která se silně podobají obrátům כָּל־אֲנֹתַי נְפֹשָׁי používaným především v Deuteronomiu (Dt 12,15.20.21).

Komunikace Saula ze Zífejci rovněž odhaluje některá pozoruhodná zjištění. Saul jim říká: „*Bud'te požehnáni od Hospodina, neboť jste se mnou měli soucit*“ (1 S 23,21). Je v první řadě ironií, že ti, kteří zrazují Hospodinova pomazaného, mají být Hospodinem požehnáni. Jejich podlézavé jednání i přehnaně „náboženská“ řeč jsou podezřelé. Navíc zmínka o soucitu, která od krále zní poměrně sebelítostivě, naopak neúprosně připomíná Saulův pád. Tehdy Saul přes Hospodinův zákaz „měl soucit“ se zavrženým amálekovským králem Agagem a byl kvůli tomu podruhé zavržen. Zde

Zífejci dělali v podstatě totéž, když „mají soucit“ s králem, od kterého Hospodin odstoupil, a zrazují toho, kterého Hospodin nechal pomazat.²⁰⁰

Je určitě užitečné si povšimnout, že epizoda o udání Davida Zífejci následuje bezprostředně po Jónatanově setkání s Davidem a poté, co spolu uzavřeli smlouvu (1 S 23,14-18). Vedle toho jej Jónatan ubezpečil, že Saul ho nikdy nenajde a že jistě bude kralovat nad Izraelem. Mimořádnou pozornost si zaslouží Jónatanova slova: „*Neboj se, ruka mého otce Saula tě nenajde. Ty budeš kralovat nad Izraelem a já budu druhým po tobě. Také můj otec Saul to ví.*“ Saul tedy skutečně věděl, že jeho kralování nebude mít dlouhého trvání a jeho nástupcem bude z Hospodinovy vůle David (viz 1 S 24,21). Saul se tomu rozhodl tedy stůj co stůj zabránit, což je postoj sice v Bibli častý, ale ve výsledku vždy marný (srov. 1 Kr 11,28-40; Dn 2,44-3,2). Text tady zvyšuje čtivost střídáním kontrastních pohledů a zaměřuje se nejdříve na ty, kteří nesdílejí Saulův názor na Davida, a pak popisuje činnost těch, kteří Saula v jeho pronásledování podporují.²⁰¹

7.2.2. Dóeg Edómský (1 S 21,8; 22,6-23)

Tento muž je hlavní negativní postavou v příběhu o Davidově útěku a o jeho zastávce v kněžském městě Nób. Tam si David od kněze Achímeleka vyžádal jídlo a zbraň. Při tomto setkání je cítit ostražitost z obou stran. Kněz je z Davidova příchodu vyděšen a David mu říká jen nezbytné informace, které jsou potřeba k získání věci pro pokračování v útěku (1 S 21,1-10). Někteří komentátoři se domnívají, že za tím byla nedůvěra ke knězi, který úzce spolupracoval se Saulem, přičemž kněz Achímelek bývá ztotožňován s Achijášem²⁰², nebo je považován za Achijášova

²⁰⁰ YOUNGBLOOD, Ronald F.: „1, 2 Samuel.“ In GAEBELEIN, F. E. (Ed.): *The Expositor's Bible Commentary, Volume 3: Deuteronomy, Joshua, Judges, Ruth, 1 & 2 Samuel*. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1992. s. 742.

²⁰¹ CAMPBELL, A. F. *2 Samuel*. The Forms of the Old Testament Literature. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans 2005. s. 246.

²⁰² HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 179.

bratra²⁰³. Jelikož kněz neměl jiné chleby, než chleby předložené ze svatyně, je z toho patrné, že David musel být na útěku v sobotu (viz Lv 24,5-9). Skutečnost, že Dóeg byl u svatyně právě v sobotu, naznačuje, že zde trávil sobotní bohoslužbu,²⁰⁴ a může to tedy dokládat jeho náboženský zápal, který je pak postaven do prudkého kontrastu s pozdějšími činy.

Dóeg Edómský byl Saulovým služebníkem a předákem nebo zmocněncem nad pastýři (srov. 1 S 21,8 CSP a B21). Z kontextu ale vyplývá, že za funkcí předáka pastýřů se může skrývat i významnější funkce. Driver se přiklání k názoru, že byl nejsilnější z běžců.²⁰⁵ McCarter například navrhuje, že Dóeg byl velitelem Saulovy tělesné stráže.²⁰⁶ I z jiných dějinných příkladů víme o praxi, že se panovníci obklopovali tělesnou stráží tvořenou převážně cizinci (viz David a jeho tělesná stráž pod vedením Benajáše – 2 S 8,18; 15,18).

Jméno Dóega Edómského ve svém významu rovněž skrývá určitý paradox. Vedoucí královy ochranky se jmenuje významem svého jména „úzkostlivý“²⁰⁷ či „ustrášený“²⁰⁸ a příjmení Edómský muselo v konotaci s dávným nepřátelstvím mezi Izraelci a Edómci znít čtenářům v uších také negativně.²⁰⁹ Edómci a Izraelci byli totiž

²⁰³ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 529.

²⁰⁴ „V uzavření před Hospodinem“, jak překládá CEP, není jediným významem hebr. slovesa עָרַב. Baldwin zde vidí určitou „formu trestu“ BALDWIN, G. J. *1 and 2 Samuel: An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1988. s. 148, případně to lze také chápat jako „zachovat den bez práce před Hospodinem“. KÖHLER, L., BAUMGARTNER, W., RICHARDSON, M. E. J. and STAMM, J. J. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. electronic ed. Leiden ; New York: E. J. Brill, 1994-2000. s. 871.

²⁰⁵ DRIVER, S. R. *Notes on the Hebrew text and the topography of the Books of Samuel*. 2nd ed., revised and enlarged. Oxford: Clarendon Press, 1913. s. 175.

²⁰⁶ MCCARTER, P. K. *1 Samuel: A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 350.

²⁰⁷ PACKER, J. I. and TENNEY, M. C. *Illustrated manners and customs of the Bible*. Nashville: T. Nelson, 1997. s. 630.

²⁰⁸ THOMAS NELSON PUBLISHERS. *Nelson's quick reference topical Bible index*. Nelson's Quick reference. Nashville, Tenn.: Thomas Nelson Publishers, 1995. s. 183.

²⁰⁹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel: A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 181.

exemplárním příkladem nepřátelského vztahu mezi dvěma pokrevně spřízněnými národy.²¹⁰

Než však autor textu přejde od prvního setkání Davida s Dóegem v Nóbu do další fáze vyprávění, objevují se tam vsuvky o Davidově útěku k Akíšovi, králi Gatu a o Davidově úmluvě s moábským králem o ochraně jeho rodičů. To ještě zvýrazňuje myšlenku, že blízcí se mohou stát úhlavními nepřáteli a naopak tradiční rivalové mohou pronásledovanému poskytnout útočiště. To je pak ještě umocněno Saulovými slovy, kterými se obrací na své služebníky: „*Poslyšte Benjamínovci!*“ (1Sa 22,7). Saul obviňuje muže z vlastního kmene ze spiknutí, aby nakonec spoléhal plně na „cizího“ Edómce. Poté, co Saul zjistil, že s Davidem spolupracuje i jeho syn, podezírá ze zrady už všechny. Dóeg využil tuto příležitost a králi oznámil vše, co u svatyně viděl. Je zvláštní, že text v 1 S 22,9-10 popisuje Dóegovo udání velmi věcně, včetně faktické přesnosti jeho informací a také nezaznamenává žádnou udavačovu emoční angažovanost (např. zášť vůči Achímelekovi nebo vůči kněžskému rodu). Snad je to i proto, aby o to více vyniklo Saulovo šílenství. I pravdivé a úplné informace podané člověku zaslepenému nenávistí, mohou napáchat velké škody.

Když král nechal povolát celý kněžský rod z Nóbu a obvinil Achímeleka, že se proti němu s Davidem spikli, odpovídá mu Achímelek velmi rozumně a logicky: „*Kdo je mezi všemi tvými služebníky tak věrný jako David? Je zetěm krále, je příslušníkem tvé tělesné stráže a je ve tvém domě vážen. Že bych se teprve dnes kvůli němu doptával Boha, toho jsem dalek. Ať král nepodkládá něco takového svému služebníku ani celému mému rodu! Vždyť tvůj služebník o tom všem vůbec nic neví, ani to nejmenší!*“ (1 S 22,14). Dá se sice úspěšně pochybovat o tom, že by kněz Achímelek nevěděl vůbec nic o nenávisti Saula vůči Davidovi, přesto jeho argumenty znějí velmi přesvědčivě. Mají však jednu základní chybu. Připomínají Saulovi, že to byl právě on sám, kdo si Davida „nasadil“ do rodiny, ke dvoru, do čela armády a dokonce do své tělesné stráže. A aby té ironie

²¹⁰ MACDONALD, B. „Edomites.” In ACHTEMEIER, P. J. (Ed.) *Harper's Bible Dictionary*. San Francisco: Harper & Row, 1985. s. 246.

nebylo dost, po vyvraždění kněžského rodu v podstatě svým brutálním činem zažene Saul navíc jediného přeživšího kněze k Davidovi.

Jak tato epizoda dále ukazuje, je pro Saula stále těžší najít lidi, kteří jsou ochotni zajít tak daleko za hranice správného a morálního konání, jako on. Když nařídí popravu celého kněžského rodu, jeho tělesná stráž odmítne tento rozkaz vykonat. Saulovi služebníci a „vlastní“ (Benjamínovci) tím v podstatě riskují svůj život a svou kariéru. Úkolu se nakonec ujme a zhostí sám Dóeg. Právě zmínka o jeho sobotním přebývání u svatyně je tragickým paradoxem, který můžeme rovněž vidět u Saula. Člověk, který navenek ukazuje svou zbožnost, je zároveň schopen mimořádně brutálního aktu nepřátelství vůči Hospodinovým kněžím (potažmo vůči Hospodinu). Fráze, kterou text použije k popisu totálního zničení je jen s malou změnou použita v příkazu, který dal Hospodin ke klatbě o vyhlazení Amálekvců: „*Také kněžské město Nób vybil ostrším meče; muže i ženy, pacholata i kojence, býky, osly a ovce pobil ostrším meče*“ (1 S 22,19 srov. s 1 S 15,3).

מַאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מֵעֹלָל וְעַד־יוֹנֵק וְשׂוֹר וְחֶמּוֹר וְשֵׂה לְפִי־חֶרֶב	1 S 22,19
מַאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מֵעֹלָל וְעַד־יוֹנֵק מְשׂוֹר וְעַד־שֵׂה מִגִּמְלָ וְעַד־חֶמּוֹר	1 S 15,3

Tím se propojuje příběh o vyvraždění kněží z Nóbu s nesplněnou klatbou nad Amálekovci. Saul, který se slitoval nad národem, který Hospodin zavrhl, se zařazuje mezi Hospodinovy nepřátele, když nechává vyvraždit ty, kteří jako kněží reprezentovali Boží služebníky.²¹¹

7.3. Příběh s prohozenými rolemi

7.3.1. Saul, Samuel a věstkyně z Ěn-dór (1 S 28)

Nadpis větších textových celků v CEP před 1 S 28 oznamuje „*Saulův konec*“, navzdory tomu, že Saul je tam stále ještě živý a do osudové bitvy s Pelištejci půjde až

²¹¹ FOKKELMAN, P. J. „Saul & David: Crossed fates.“ In SHANKS, H. (Ed.) *Bible Review* (June 1989, Vol. 05, Nr. 03) electronic edition. 2004.

1 S 31. Tento nadpis je případný, neboť poměrně výstižně shrnuje tragický závěr Saulova života a nabízí nečekané odhalení jeho skutečných priorit.

Pelištejský král Akíš se svou armádou vtrhl do země a utábořili se v Šúnemu. Muselo jich být opravdu mnoho, neboť ač král Saul shromáždil celý Izrael, když uviděl pelištejský tábor, strachy se celý roztrásl (1 S 28,5). Text také zmiňuje hned zpočátku dvě pro kontext důležité skutečnosti: Prorok Samuel zemřel a Saul nechal ze země vymýtiti vyvolavače duchů zemřelých a jasnovidce (1 S 28,3).

Velikost nepřátelské armády musela izraelského krále vyděsit, a tak se Saul doptával Hospodina: **לֹאֶשְׁרָאֵל לְאֶשְׁרָאֵל**. Takto v Bibli začínají pouze dva verše. Jeden je zde a druhý pochází z 1 S 14,37, kde Hospodin neodpovídá Saulovi po jeho neuvážené přísaze na jeho žádost, zda má dále pronásledovat Pelištejce. Máme zde zřejmou paralelu, která má propojit tyto dva příběhy o zbožných slovech a gestech krále Saula a o jeho bezbožných činech.

Text také popisuje, jakým způsobem se Saul pokoušel získat odpověď od Hospodina: *„...ale Hospodin mu neodpovídal ani skrze sny ani skrze urím ani skrze proroky“* (1 S 28,6). Je zde zřejmé, že Saul hledá všechny možné prostředky, jak se dopátrat kýžené Hospodinovy odpovědi. Text však jasně konstatuje, že *„Hospodin mu neodpovídal.“* Sny a urím mohou naznačovat, že Saul se upnul na prostředky Božího zjevení, které jsou sice legitimní,²¹² ale je možné je v nesprávném případě chápat rovněž magicky. Zmínka o prorocích může znít poměrně ironicky. Nebyl snad Saul mezi proroky? Neprorokovali rovněž jeho služebníci, když je poslal do Rámy zabít Davida? A tyto dvě epizody ještě spojuje trojí výskyt slova **נָא** v jednom verši (srov. 1 S 19,24). Spojení těchto dvou příběhů ukazuje na to, že Saulova komunikace s Bohem je podmíněna jeho strachem. Naposledy Hospodin se Saulem mluvil, když byl Saul „přemožen“ darem proroctví a namísto vraždy Davida v klidu před Samuelem ulehl – ovšem i zde to nevypadalo na zcela dobrovolné poddání se Božímu duchu.

²¹² MCCARTER, P. K. *I Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008. s. 420.

Zmínka o urím má také jistou konotaci s tím, že se přes tento prostředek Hospodina doptával kněz. Jenže kněze nechal Saul vyvraždit a jediný, který přežil, utekl s efódem k Davidovi. I zde se ukazuje zajímavá struktura. Saul prožívá v 1 S 28 krizi spojenou s útokem Pelištejců a doptává se Hospodina, leč ten mu neodpovídá. V 1 S 29 prožívá David krizi spojenou s účastí v pelištejském vojsku i s pozdějším útokem Amálekovců na Siklag a Hospodin mu prostřednictvím kněze Ebjátara odpovídá. Saul i David jsou zde vedle sebe představeni v podobné krizové situaci. Saul navždy umlčel všechny kněze z Nóbu, a tak donutil Ebjátara utéci k Davidovi, kterému později zprostředkoval nadějnou Boží odpověď. Saul nakonec získal pomocí věštkyň také odpověď, která však byla spíše ortelem a rozsudkem smrti nad ním i jeho syny. Ale ani David nevychází z těchto příběhů bez poskvrny. Tak se zalíbil pelištejskému králi Akíšovi, že to vypadá, že tam bude muset zůstat navždy (viz 1 S 27,12; 28,2). Saulovo doptávání se u věštkyň rovněž zpečetuje jeho osud navždy. Blízkost a uspořádání těchto příběhů dávají vyniknout kontrastu mezi Saulem a Davidem.

Saulova reakce na Hospodinovo mlčení musí být pro čtenáře překvapivá. Svým služebníkům dává příkaz: „*Vyhledejte mi ženu, která vyvolává duchy zemřelých. Půjdu k ní a dotážu se jí.*“ Jeho služebníci mu řekli: „*Taková žena, která vyvolává duchy zemřelých, je v Én-dóru*“ (1 S 28,7). Vždyť ale o čtyři verše zpátky se píše: „*Saul pak vymýtil ze země vyvolávače duchů zemřelých a jasnovidce.*“ Jak je možné, že u Saula došlo k takové změně myšlenkového paradigmatu? Vždy přece dával na odiv svou výraznou a někdy dokonce extrémní zbožnost. Mojžíšovský zákon zakazuje doptávání se vyvolávačů duchů, věštkyň a těch, kdo zprostředkovávají kontakt s mrtvými jako ohavnost (Dt 18,11; Lv 19,31; 20,6. 27). Lidem, kteří tyto činnosti vykonávali, hrozil trest smrti. Saulův rozkaz služebníkům odhaluje také to, že Saul nejspíše věděl, či tušil, že jeho pronásledování vyvolávačů duchů a věštkyň nebylo zcela úspěšné. Odhodlání je slyšet také v obratu „půjdu k ní“, kde je sloveso v hebrejštině v kohortativu *וָאֵלָךְ* „půjdu, chci jít“.

V převleku a v noci putoval Saul se svými služebníky do nedaleké vesnice Ěn-dór. Tam přišli k ženě a Saul jí řekl: „*Věšti mi prostřednictvím ducha zemřelého. Přivolej mi, koho ti řeknu*“ (1 S 28,8). Žena však vyjadřuje své obavy: „*Však ty víš, co udělal Saul, že vyhladil ze země vyvolávače duchů zemřelých a jasnovidce. Proč mi strojíš léčku? Chceš mě vydat na smrt?*“ (1 S 28,9). Saul na to reaguje přísahou při Hospodinu: „*Jakože živ je Hospodin, žádný trest tě za to nestihne*“ (1 S 28,10). Saul tedy ani při této příležitosti nezapomene přísahat při Hospodinu a dovolávat se jeho svědectví, když slibuje beztrestnost ženě, která měla podle Hospodinova rozhodnutí propadnout smrti. Obzvlášť ironicky vyznívá jeho žádost mluvit s mrtvým, když verbálně v přísaze prohlašuje, že „Hospodin žije“.²¹³

Poté, co Saul upřesnil, že chce mluvit se Samuelem, pustí se žena do vyvolávání mrtvých. Jak se z textu zdá, je Saul odkázán pouze na sluch, neboť vidět vyvolanou bytost nejspíše může jen věstkyně (připomíná to moderní spiritistickou seanci, kdy shromáždění lidé komunikují prostřednictvím média). Když však žena spatřila Samuela, hlasitě vykřikla a obrátila se k nočnímu příchozímu: „*Proč jsi mě obelstil? Vždyť ty jsi Saul!*“ (1 S 28,12). Pro ženu samozřejmě znamená toto zjištění úlek a strach o život. Pro Saula je to naopak pozitivní ujištění, že jej vyvolaná bytost i navzdory převleku poznala a že by to mohl být opravdu Samuel. Jelikož však Saul nemůže Samuela sám vidět, ptá se věstkyně, co vlastně vidí. V hebrejštině mu doslovně odpovídá, že vidí „boha אֱלֹהִים, který vystupuje ze země.“ Saul se s tímto obecným popisem nespokojí a žádá další detaily, jak dotyčná bytost vypadá: „*Vystupuje starý muž, zahalený pláštěm.*“ Saul poznal, že to je Samuel, padl na kolena tváří k zemi a klaněl se“ (1 S 28,14). Hebrejské slovo pro „plášť“ אֵפֹד je termínem, který se obvykle používal u kněžského pláště, ale je to rovněž charakteristické oblečení proroka Samuela (srov. Ex 28,4.31.34 a 1 S 2,19; 15,27). Zde také nacházíme jedinou zmínku, kdy se Saul poklonil před Samuelem, nikde předtím to Písmo

²¹³ TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007. s. 623.

nezaznamenalo. I tento náhlý projev úcty a respektu něco vypovídá o zoufalé Saulově situaci.

Samuel²¹⁴ však na rozhovor se Saulem není nikterak příznivě naladěný. Není to přátelské setkání, ale Samuel se cítí být vyrušen ze svého klidu. Saul mu tedy vylíčil svou zoufalou situaci a očekává samozřejmě nějakou dobrou radu. To se však hodně přepočítal. Samuel mu řekl: *„Proč se ptáš mne, když Hospodin od tebe odstoupil a stal se tvým protivníkem? Hospodin učinil, co prohlásil skrze mne: Hospodin vytrhl království z tvé ruky a dal je tvému bližnímu, Davidovi. Žes neuposlechl Hospodina a nestal se vykonavatelem jeho planoucího hněvu proti Amálekovi, za to ti dnes Hospodin udělá toto: Spolu s tebou vydá Hospodin do rukou Pelištejců též Izraele. Zítرا budeš ty i tvoji synové u mne. Také izraelský tábor vydá Hospodin do rukou Pelištejců“* (1 S 28,16-19).

Samuel zde Saulovi opakuje vše, co mu předtím řekl o jeho zavržení a důvodech, které k tomu Hospodina vedly. Není zde žádná rada, žádná pomoc, je to spíše rozsudek smrti. I když přivolaný Samuel se jako prorok Samuel stylizuje (viz slova *„co prohlásil skrze mne“*), není jeho projev bez podivných náznaků. Když Saul uslyší, že zítra bude on i jeho synové *„u mne“* (Samuele), vyděsí jej to tak, že upadne v celé své délce na zem. Z toho se dá těžko usuzovat, že by Saul ze Samuelových slov pochopil, že druhý den už bude se svými syny v nebi. Právě naopak. Tato drsná slova jej zbavila veškeré síly i naděje. Navíc celý den a celou noc nic nejedl. Vypadá to, že Saul opakuje neblahý scénář s pústem z 1 S 14. Nakonec jej věštkyně přesvědčí, aby se najedl, a pohostí Saula i jeho služebníky. Ani chlácholivá snaha věštkyně i Saulových služebníků nezmírňuje Samuelův výrok, že se Hospodin stal Saulovým nepřítelem. Společná hostina se tedy stává posledním jídlem před popravou.²¹⁵

²¹⁴ Koho to vlastně věštkyně viděla a s kým Saul hovořil, je sporné. Zastánci nesmrtelné duše zde např. vidí Boží svolení k tomu, aby mohl Saul hovořit se Samuelem, neboť satan nemůže rušit vykoupené, viz BUTLER, G. J. *I & II Samuel*. Analytical Bible Expositor. Clinton; IA: LBC Publications, 2010. s. 618. Já osobně se přikláním k názoru, že zde šlo o satanův svod (viz 2 K 11,14 a Kaz 9,5). Hospodin toto doptávání přece jasně zakázal.

²¹⁵ BIČ, M. a kol. *Nový překlad Písma Svatého : Starý zákon : Překlad s výkladem, sv. 5. Knihy Samuelovy – První Paralipomenon*. Praha : Kalich, 1978. s. 163.

V tomto příběhu se také objevují dva kontrastní charaktery, jak už si toho například povšiml Simon ve svém článku s podtitulem „*Přísný prorok a laskavá čarodějnice*“.²¹⁶ Samuel zde vystupuje, jako bezcitný a chladný soudce, zatímco věštkyně je pohostinná a laskavá dáma, která vychází Saulovi v době jeho trápení vstříc. Ale není to právě záměr všech protibožských aktivit představit Hospodina jako nesmiřitelného soudce a naopak vše zlé a Hospodinem zakázané ukázat v nejlepším světle? Stačí si jen pozorně přečíst a domyslet, jak toto setkání Saulovi muselo „pomoci“ v jeho beznaději, aby si čtenář udělal svůj vlastní úsudek, proč Hospodin tyto praktiky přísně zapověděl.

Závěr příběhu zní osudově: „*Pak se zvedli a odešli ještě té noci*“ (1 S 28,25). Čtenáři je jasné, že Saul odchází s plným vědomím, že jde na smrt. Kontext této poslední větě dal úžasnou sílu a náboj. Jedni zde vidí hrdinské smíření se s osudem.²¹⁷ Na druhou stranu je patrné, že tato epizoda vzala Saulovi jakoukoli naději.

7.4. Shrnutí

Zpočátku obtížně pochopitelné seřazení Saulových příběhů se díky literární struktuře objasňuje. Pokud je platná mnou objevená struktura 1 S 9-16, dává smysl i následné seřazení dalších příběhů krále Saula. Vycházím z toho, že struktura 1 S 9-16 naznačuje radikální avšak běžným zrakem neviditelnou změnu od dobrého k horšímu, která se v Saulovi udála. Saulovy příběhy v 1 S 17-28 pak názorně a na mnoha příkladech dokreslují, jak se tato změna projevila navenek.

I když někteří komentátoři vnímají kapitoly od 1 S 16 už jako začátek budoucího krále Davida a Saul zde hraje jen roli vedlejší záporné pronásledující postavy, neměli bychom zapomínat na skutečnost, že i v těchto Davidových příbězích hraje Saul stále velmi podstatnou roli. Je to možná dáno tím, že evropský čtenář upřednostňuje pozitivní hlavní postavu, kterou Saul v této části rozhodně není, a proto má tendenci

²¹⁶ SIMON, U. „A Balanced Story: The Stern Prophet and the Kind Witch.“ In *Prooftexts* Vol. 8, No. 2 (MAY 1988). s. 159-171.

²¹⁷ LICHT, J. *Storytelling in the Bible*. 2nd ed. Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University, 1986. s. 40.

vnímat Saula v Davidově stínu. Kdo je hlavní postavou v druhé polovině 1. Samuelovy totiž není úplně snadné určit. Záleží na tom, zda se čtenář přikloní ke kontextu Saulova vyvolení, nebo k 2. Samuelově, kde už hlavní roli skutečně hraje David. Ve světle mnou objevené struktury vnímám proto jako hlavní postavu v 1. Samuelově krále Saula, kterého nejprve text v náznacích srovnává se Samuelem (pozitivně) a v druhé polovině s Davidem (negativně). Nemyslím, si, že Saulovy příběhy v interakci s Davidem jsou výsledkem prodauidovské propagandy, ale jsou podle mně spíše nabídkou a reflexí pro čtenáře, aby se sám rozhodl, zda byl Saul obětí nepříznivých okolností, nebo zda má jeho tragický osud co do činění s jeho vědomými rozhodnutími.

Saul je totiž představen jako ten, kdo aktivně zasahuje do děje a mnohé věci iniciuje. Dvakrát je v textu zdůrazněno, že to byl sám Saul, který ke dvoru povolal Davida a učinil z něj svého hudebního terapeuta i velitele vojska. Saulova láska k Davidovi vedla jeho syna Jónatana, aby s Davidem uzavřel přátelství. Saulova lest vedla k tomu, aby si David vzal Saulovu dceru Míkal. A pak přicházejí dva příběhy, ve kterých se Saulovi nejbližší (Jónatan a Míkal) staví proti svému otci a aktivně se účastní Davidovy záchrany.

Text zde čtenáře vede k tomu, aby si uvědomil, co se muselo se Saulem stát, že jeho vlastní děti odmítají spolupracovat na jeho plánech zabít Davida. Pokud by David skutečně toužil po Saulově trůnu, bylo by velmi nepravděpodobné, že by to např. Jónatan nezaregistroval, že je jeho postavení i život v ohrožení. Právě naopak text odhaluje jako falešnou Saulovu péči o Jónatana v okamžiku, kdy se Saul snaží svému „naivnímu“ synovi zachránit vraždou Davida království a když se Jónatan zeptá, proč má David vlastně zemřít, je Saul připraven svého syna a následníka trůnu zabít (srov. 1 S 20,33). Saulovy pokusy zavraždit Davida sice troskotají, ale Jónatan i Míkal jako Saulovi nejbližší jasně chápou, že s jejich otcem se udála nečekaná změna a že pokud jeho šílenství dostane volný průběh, půjde přes mrtvolu.

To později dokládá příběh o Dóegovi, který svým udáním stál na počátku vyvraždění kněžského rodu z Nób. Tam už skutečnost, že Saul zašel za určitou hranici, nevidí jen nejbližší rodina, ale i králova stráž a potažmo i celý lid. Příběh o vyhlazení kněžského rodu z Nób navozuje konotaci na Saulovo zavržení, když se slitoval nad Hospodinovými nepřáteli Amálekovci, ale bez slitování nechává pobít Hospodinovy služebníky. Dóeg společně se Zífejci reprezentují společně se Saulem pouze vnějšně zbožné lidi, kteří však neváhají pro svůj prospěch vykonat jakoukoli špatnost. Tito Saulovi „přátelé“ se tedy ve zmíněných příbězích stávají spolupachateli jeho zločinů.

Vrcholem této části je Saulova návštěva u věštkyně z Ěn-dór, kdy si chce nechat vyvolat ze záhrobí proroka Samuela. Důvodem je skutečnost, že mu Hospodin neodpovídá, i když má Saul v bitvě čelit obrovské pelištejské armádě. Toto vyprávění zcela demaskuje Saulovu bezbožnost, kdy je ochoten navzdory jasnému Hospodinovu příkazu nechat vyvolat ducha zemřelého Samuela, aby mu poradil, co má udělat. V tomto příběhu jsou do jisté míry přehozeny charakteristiky, aby tak vynikl dosah změn u Saula. Když se Saul rozhodl jít svévolně proti Bohu, stávají se jeho přáteli Hospodinovi nepřátelé a naopak. Zatímco věštkyně je vylíčena jako empatická a pohostinná žena, prorok Samuel vyvolaný ze záhrobí se jeví jako nerudný a nenávislný stařec, který podobným způsobem představuje i Boha. Samuel se na Saula obořil a místo dobré rady nebo povzbuzení, jen konstatoval, že Hospodin Saula zavrhl – stal se z něj Saulův protivník a pronáší nad Saulem ortel, že zítřejší bitvu prohraje a se svými syny zahyne.

Text také jasně ukazuje, že ti, kteří Saulovi v jeho bezbožných činech pomáhali, jej vždy o kousek posunuli blíž k jeho zkáze. Dóeg povraždil kněze a Saul se pak v době krize neměl přes koho se doptávat Hospodina. Zífejci třikrát udali Davida a podvakerát díky tomu Hospodin vydal Saula do rukou Davida a jeho mužů. Věštkyně ochotně vyvolala domnělého Samuelova ducha, který však vzal Saulovi jakoukoli naději a oznámil mu, že nevyhnutelně zemře.

Negativní změna Saulova vnitřního nastavení se v těchto příbězích projevuje tím, že Saul usiluje o život Davidovi, svému nejuvěrnějšímu služebníku, že málem zabije svého syna, že vyvraždí Hospodinovy kněze a že s plným vědomím porušuje a ignoruje Hospodinovo slovo (srov. 1 S 15,19; 28,18). To je řada událostí, které nepochybně ukazují, že Saul, kterého si Hospodin vyvolil, se změnil a rozhodl se, že Boha nebude poslouchat, ať už to bude mít pro něj samotného nebo i pro jeho rodinu a lid jakékoli následky (srov. 1 S 12,25).

8. Saulova smrt - hanba či sláva? (1 S 31 – 2 S 1)

Poslední dvě kapitoly o Saulově smrti jsou dvě různé verze popisující Saulův skon. Lakonicky bychom je mohli označit za zprávu zlou a zprávu ještě horší. Obě nezastírají, že se Saul dostal do bezvýchodné situace, kde pouze čekal na smrt. Rozdíl je ovšem nakonec ve způsobu, jakým přišel o život. Zahynul král Saul nakonec svou vlastní rukou, nebo mu ránu z milosti zasadil neznámý Amálekovec?

A nabízí se ještě jedna strukturální otázka: Jsou tyto dva příběhy pokračováním literárního stylu zdvojených vyprávění? Domnívám se, že ano, protože právě při srovnání těchto dvou pojetí může čtenář odhalit určitou skrytou dynamiku, když má sám pro sebe při čtení obou zpráv rozhodnout, která z nich bude asi pravdivá a která ne. A ať se rozhodne jakkoli, vždy to bude mít určitý vliv na to, jak bude pohlížet na osoby, které v těchto příbězích kromě Saula vystupovaly.

8.1. Saulova poslední bitva

Po děsivé věštbě o hrozící porážce dochází v pohoří Gilbóa²¹⁸ k bitvě. Pelištejci mají očividnou převahu (srov. 1 S 28,5). Biblický text to formuluje stručně a výstižně: *„Pelištejci bojovali proti Izraeli. Izraelští muži před Pelištejci utíkali a padali pobiti v pohoří Gilbóa. Pelištejci se pustili za Saulem a jeho syny“* (1 S 31, 1-2a). V bitvě získávají navrch a Izraelci utrpěli značné ztráty a dali se na ústup. Padli rovněž Saulovi synové. Pak se nepřátelé soustředují na Saula. Zde se ukazuje Saulova síla i to, že je obávaným bojovníkem. Není zabit v boji muže proti muži, nýbrž stává se obětí přesně cílených šípů lukostřelců, kteří zpovzdálí zasáhli svou oběť. CEP uvádí: *„Objevili ho lukostřelci a těžce ho postřelili.“* Doslovný překlad MT je poněkud krkolomnější a zní takto: *„Svíjel se od bolesti kvůli lučištníkům“* (nejspíše po jejich útoku). Septuaginta se

²¹⁸(Dnešní Jebel Fuqu.ah, hřeben vápencových kopců na východní straně údolí Jizreel a jižně od hory Móre, který dosahuje výšky cca 500 metrů n. m.) viz ANDERSON, A. A. 2 *Samuel*. Word Biblical Commentary. Dallas, Tex.: Word, Incorporated, 2002. s. 7.

snaží být konkrétnější a zmiňuje zranění břicha.²¹⁹ V každém případě byl Saul těžce raněn a muselo mu být jasné, že se blíží jeho konec. Bitva byla prohraná, jeho muži padli a zbytek utekl. Poslední Saulovou starostí je, aby zemřel čestnou smrtí a nikoli rukou neobřezanců. Obrátil se proto na svého zbrojnoše, aby jej probodl. Jeho reakce je ovšem velmi překvapivá. Jde zde o králův rozkaz a biblická zpráva poznamenává, že zbrojnoš „*nechtěl*“ a „*velmi se bál*.“ Pokud bychom odhlédli od naléhavosti této prosby, je nepravděpodobné, že by si Saul vzal k sobě do boje zbrojnoše majícího strach zabíjet. Tento člověk mu musel v bitvě krýt záda a být zdatným bojovníkem. Zajímavá je spojitost s 1 S 16,21, kde je jako Saulův zbrojnoš původně jmenován David. Je tu možná souvislost, kdy poslední Saulův zbrojnoš odmítá stejně jako kdysi David vztáhnout ruku na svého pána. Jedná se patrně o úctu ke k Hospodinovu pomazanému, na kterého je zapovězeno vztáhnout ruku, i navzdory tomu, že by se člověk vzpíral královi příkazu (srov. 1 S 22,17). Saul tedy nalehnul na meč a jeho zbrojnoš ho v tomto počínání následoval. Tuto biblickou zprávu o konci krále Saula nacházíme v samém závěru první knihy Samuelovy (1 S 31). Je ovšem zajímavé, že druhá kniha Samuelova, která společně s první v hebrejském kánonu a později i v kánonu Septuaginty tvoří nedílnou součást, začíná opět příběhem, kde je Saulova smrt znovu popsána – ovšem s některými odlišnými detaily. Někteří komentátoři se pozastavují nad formou tohoto sdělení.

První zpráva o Saulově smrti z 1 S 30 popisuje rozmluvu dvou mužů, z nichž ani jeden nepřežije, aby o tom mohl vyprávět dál. Čtenář si tedy klade otázku, kdo u toho byl, že tuto zprávu může poslat dál. Polzin tento jev nazývá terminologií narativních textů „*konvencí vypravěčovy vševědčnosti a spolehlivosti*.“²²⁰ Čtenáři je ale zřejmé, že v bitvě mohlo být více svědků, kteří mohli zpovzdálí událost pozorovat. Navíc není ani vyloučeno, že z polohy mrtvých těl krále a jeho zbrojnoše, bylo možné částečně vydedukovat průběh posledních chvil. Jestliže je král raněn a pak jej

²¹⁹ LXX: ἐτραυματίσθη εἰς τὰ ὑποχόνδρια.

²²⁰ POLZIN, R. *David and the Deuteronomist : 2 Samuel*. Literary Study of the Deuteronomistic History. Bloomington: Indiana University Press, 1993. s. 3.

mrtvého najdou, jak leží na svém meči, je jasné, že mu v tom jeho zbrojnoš nebyl nápomocen. O to víc je to pak patrné z toho, že pokud zbrojnoš nemá dalších zranění, kromě smrtelného po svém meči, je pravděpodobné, že se zabil až po smrti svého krále, kterého měl jinak bránit. A dokonce i v případě, že by kolem Saula nebyl nikdo z jeho armády, kdo by situaci popsal, musíme vzít úvahu, že s jistou verzí úmrtní zprávy přišli později i Pelištejci, u kterých David pobýval jako spojenec. K těmto informacím mohl mít tedy přístup.

Druhá verze vyprávění o Saulově smrti začíná hned na počátku 2. Samuelovy. Objevuje se tam krátký úvod s některými podstatnými informacemi. Začíná slovy: „*Po Saulově smrti.*“ Naznačuje to skutečnost, že vypravěč si je vědom, že Saul je už po smrti, i když k Davidovi se tato zpráva donese až po pár dnech. Je to záměrný tah, který můžeme vidět i u knih Jozue a Soudců, které vždy začínají novou etapu dějin zmínkou o úmrtí významné postavy izraelských dějin: Joz 1,1 – „*po smrti Mojžíše,*“ Sd 1,1 – „*po Jozuově smrti.*“ Youngblood a další zde z toho usuzují na dílo deuteronomisty v souvislosti se zlomem, který odkazuje na smrt významné osobnosti podobně jako u knih Jozue a Soudců.²²¹ Tyto zmínky jsou určitou spojnici s přechozími knihami a texty, které obšírněji popisovaly okolnosti smrti jmenovaných významných osobností. Navíc je Saulovým jménem tímto způsobem označena celá epocha.

Pak text pokračuje tím, že David pobýval po pronásledování Amálekovců dva dny v Siklagu. Zmínce o Amálekovcích se budeme podrobněji věnovat níže. Siklag²²² bylo místo, které mu k osídlení věnoval Akíš, král Gatu. A právě zde se pak rozvíjí druhá verze příběhu o Saulově smrti: „*Po Saulově smrti se David vrátil z vítězné bitvy s Amálekem a zůstal dva dny v Siklagu. Třetího dne přišel nějaký muž ze Saulova tábora s*

²²¹ YOUNGBLOOD, Ronald F.: „1, 2 Samuel.“ In GAEBELEIN, F. E. (Ed.): *The Expositor's Bible Commentary, Volume 3: Deuteronomy, Joshua, Judges, Ruth, 1 & 2 Samuel.* Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1992. s. 802.

²²² ANDERSON, A. A. *2 Samuel.* Word Biblical Commentary. Dallas, Tex.: Word, Incorporated, 2002. s. 6. (Dodnes je poloha tohoto místa nejistá, i když se objevila už dvě až tři místa, která by mohla být původním Siklagem. První je Tell-el-Khuweilfeh cca 23 km severně od Beer-šeby, druhé místo je Tell-el-Maljah cca 29 km východně od Gazy popř. Tell esh-Sharia v severozápadním Negebu.)

roztrženým šatem a s prstí na hlavě. Přišel k Davidovi, padl na zem a poklonil se. David se ho zeptal: „Odkud jdeš?“ On mu řekl: „Unikl jsem z izraelského tábora.“ David se dále tázal: „Pověz, co se stalo?“ On řekl, že lid utekl z bitvy, že také mnoho lidu padlo a našlo smrt, že i Saul a jeho syn Jónatan zahynuli“ (2 S 1,1-4).

Do Davidova tábora došel muž, který se vydával za izraelského vojáka. Už jeho zjev naznačuje, že nepřináší dobré zprávy. Roztržený oděv a prach na hlavě odkazují na neblahou zprávu. Můžeme zde vidět i analogii z 1 S 4,12, kdy podobně oděný posel, který prchl z prohrané bitvy, přináší knězi Élímu zprávu o porážce a smrti jeho synů.²²³ Může to být drobný náznak, že neúspěch pro Izraelce v bitvě, byl Hospodinovým záměrem, protože se od něj odvrátili. Časová zmínka o dvou dnech na počátku kapitoly udává přesný časový rámeček k nadcházejícím událostem. Posel musel po cestě urazit kolem 150 km, což je vzdálenost mezi pohořím Gilbóa a Siklagem.²²⁴ Z toho tedy můžeme usuzovat, že v den, kdy David svedl vítěznou bitvu s Amálekovci, padl Saul se svými syny v bitvě na pohoří Gilbóa. Je to také dokladem spěchu a úsilí mladého posla, který přináší smutnou zvěst o Saulově skonu a o konci bitvy, která vyústila v tragickou porážku Izraelitů.

První Davidova otázka na posla zní: „*Odkud jdeš?*“ To je poměrně důležitá informace, protože poražení mohli být třeba i Pelištejci. Muž se však hlásí k izraelské armádě a doznává, že utekl z boje. Je tedy jasné, že to byli právě Izraelci, kteří utrpěli porážku. David se jej ptá na průběh bitvy a tento muž ho informuje o porážce Izraele i o smrti krále Saula a jeho syna Jónatana. David však přechází na podrobnější a zkoumavější dotazy: „*Jak víš, že zemřel Saul a jeho syn Jónatan?*“ A muž vypráví svou verzi o posledních okamžicích života krále Saula. Na potvrzení svých slov předkládá Davidovi královsku čelenku a náramek. Je zajímavé, že dokládá svou verzi pouze

²²³ GARSIEL, M. *The First Book of Samuel : A Literary Study of Comparative Structures, Analogies and Parallels*. Ramat-Gan, Israel: Revivim, 1985. s. 106.

²²⁴ GINGRICH, E. R. *The Book of 2nd Samuel*. electronic ed. Logos Library System. Memphis, TN.: Riverside Printing, 2002. s. 8. (Podle Bibleworks Map Module se doba na překonání této trasy pohybuje mezi třemi dny a šesti hodinami při rychlém pohybu až sedmi dny a třemi hodinami při volnější chůzi - BibleWorks 9.0.005f).

zprávou o Saulovi a o Jónatanovi se nedozvídáme nic. Davidova reakce na tuto zprávu – roztržení šatu a pláč spojený s pústem až do večera mohou naznačovat, že David zprávě o Saulově smrti uvěřil a považoval ji za doloženou. Ovšem velké překvapení čeká na posla špatných zpráv, který zachránil královské insignie, protože na něj místo odměny čeká smrt. Davidův rozsudek je odůvodněn takto: „*Jak to, že ses nebál vztáhnout ruku a zahubit Hospodinova pomazaného?*“ a dále „*Krev, kterou jsi prolil, ať padne na tvou hlavu. Tvá ústa tě usvědčila, když jsi řekl: ‚Já jsem usmrtil Hospodinova pomazaného‘*“ (2 S 1,15-16).

Toto zdůvodnění sice v Davidově případě dává logiku (stačí si jen vzpomenout, kolikrát měl Saula možnost zabít a neudělal to), ale nechává to příliš mnoho nezodpovězených otázek. Byl to jediný důvod, proč musel posel zemřít? Byla jeho verze Saulova skonu pravdivá? Máme zde totiž dvě zprávy, které se v některých bodech zcela vylučují. Dal je tam pisatel jen jako možnou jinou zprávu z jiného pramene? Jsou obě zprávy postaveny na stejnou úroveň, nebo text naznačuje, která je věrohodnější? V této otázce se rozcházejí i komentátoři.

Už samotné začlenění obou zpráv vedle sebe dává čtenáři možnost je srovnat a objevit rozdíly.²²⁵ Je to nejspíše autorův záměr. Máme zde příklad obsahového zdvojení, které už samo o sobě vyzývá k porovnávání. Arnold si např. povšiml důležitých rozdílů mezi uvedenými informacemi v 1 S 31 a v 2 S 1, které mohou být signifikantní: V prvním textu spáchá král sebevraždu, v druhém textu je zabit Amálekovcem; tam byl raněn lučištníky, zde na něj doráží vozba; tam Pelištejci vzali jeho brnění, zde to byl Amálekovec, kdo odnesl korunu a náramek Davidovi.²²⁶ Butler ještě odkazuje na rozdíl v podání, že Amálekovec zmiňuje pověstné Saulovo kopí, zatímco 1 S 31 píše o tom, že Saul nalezl na meč.²²⁷ Smith poznamenává, že v 1

²²⁵ CAMPBELL, A. F. *2 Samuel*. The Forms of the Old Testament Literature. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans 2005. s. 18.

²²⁶ ARNOLD, T. B. „The Amalekite’s Report of Saul’s Death: Political Intrigue or Incompatible Sources?” *Journal of the Evangelical Theological Society* 32, 3 (1989). s. 290.

²²⁷ BUTLER, G. J. *I & II Samuel*. Analytical Bible Expositor. Clinton; IA: LBC Publications, 2010. s. 641.

S 31 je Saul raněn, kdežto v druhé verzi v 2 S 1 je vyčerpán, ale bez zranění.²²⁸ Toto tvrzení však vychází z odlišného překladu, než jak překládá např. CEP „*neboť mě svírá smrtelná křeč.*“ Při překladu tohoto textu ani při jeho výkladu nepanuje mezi teology příliš shoda. Problém představuje slovo פָּצַע ve spojení se slovesem *svírá, jímá*. HALOT uvádí, že jde o hapax legomenon a uvádí významy jako *slabost* či *vetčnost*. Septuaginta překládá: *hrozná temnota*, Vulgáta: *bolest*; Pešita: *závrať*.²²⁹ BDB pak dodává významy jako: *křeč, závrať*;²³⁰ Targúm nabízí ještě význam: *agónie*.²³¹ Z toho plyne v souhrnu rozhodování se mezi vyjádřením slabosti, závratě a temnoty, které spíše naznačují nedostatek síly a mezi „*křečí, agónií,*“ kde síla ještě je, ale nemůže s ní být (například kvůli enormní bolesti) efektivně nakládáno. Kloním se osobně spíše k druhé variantě, která mi připadá více logická po zranění šípy(em).

8.2. Pohledy komentátorů na výpověď Amálekovce

8.2.1. Amálekovec lže

Clarke považuje na základě nesrovnalostí Amálekovcovu výpověď za smyšlenku.²³² R. Payne Smith zmiňuje, že *Amálekovcova historka je zcela nepravděpodobný výmysl a vyložená nepravda*.²³³ Robert Pfeiffer říká, že *poté, co vylíčil pravdivou verzi v 1 S 31, autor právem usuzuje, že čtenář rozpozná prolhanost Amálekovcovy zprávy v 2 S 1.*²³⁴ P. Ackroyd poznamenává, že už samotná Davidova otázka „*Jak víš...*“ (2 S 1,5) „*je v hebrejském vyprávění běžně používaným prostředkem, který dotazovaného vede k tomu, aby*

²²⁸ SMITH, H. P. *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel*. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures. New York: C. Scribner's sons, 1899. s. 254.

²²⁹ פָּצַע, In KÖHLER, L., BAUMGARTNER, W., RICHARDSON, M. E. J. and STAMM, J. J. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. electronic ed. Leiden ; New York: E. J. Brill, 1994-2000.

²³⁰ GESENIUS, W., ROBINSON, E., BROWN, F., DRIVER, S. R. and BRIGGS, C. A. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, with an Appendix Containing the Biblical Aramaic*. Oxford,: Clarendon Press, 1907. s. 990.

²³¹ KIRKPATRICK, A. F. *The Second Book of Samuel*. Cambridge: University Press, 1896. s. 50.

²³² CLARKE, A. *Second Samuel*. electronic ed. Logos Library System; Clarke's Commentaries. Albany, OR: Ages Software, 1999. 2 Sam 1:2.

²³³ SPENCE-JONES, H. D. M. *The Pulpit Commentary: 1 Samuel*. Bellingham, WA Logos Research Systems, 2004. s. 3.

²³⁴ PFEIFFER, R. H. *Introduction to the Old Testament*. 2nd ed. New York: Harper, 1941. s. 350-351.

vyřkl to, čím na sebe přivolá soud.“²³⁵ Podobně se vyjadřuje i McCarter, že autor vědomě vykresluje amálekitského posla jako lháře.²³⁶ V podobném smyslu se vyjádřili také Hertzberg²³⁷ a Kirkpatrick.²³⁸

8.2.2. Amálekovec říká pravdu

Mauchline se domnívá, že Amálekovcova verze příběhu byla pravdivá a že David nevzal v úvahu při ukončení Saulovy agónie „úctyhodné motivy a dobročinný záměr,“ který Amálekovec ve skutečnosti měl.²³⁹ Podobně se vyjadřuje i Smith, který uvádí, že celý příběh je představen jako pravdivý a nevymyšlený. David prý nemá ani náznak toho, „že by muž neřikal pravdu, ani to autor spisu nenaznačuje.“²⁴⁰ McGee rovněž považuje za pravděpodobné, že Amálekovec našel Saula ještě živého a ukončil jeho život.²⁴¹

8.2.3. Je možné obojí?

Brueggemann se domnívá, že nelze určit, která z obou verzí je historická a ponechává v platnosti obě.²⁴² Bergen podobně poznamenává, že Saul se sice probodl, ale i tak mohl zůstat čas k tomu, aby Amálekovec jeho úsilí urychlil.²⁴³ Stejně na to pohlíží i Josefus, který se snaží obě zprávy harmonizovat:

„(Saul) bojoval velmi statečně; a když utřil tolik ran, že nebyl schopen chodit ani se děle bránit a nebyl schopen se ani sám zabít, poprosil svého zbrojnoše, aby tasil svůj meč a probodl

²³⁵ ACKROYD, P. R. *The Second Book of Samuel*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977. s. 20.

²³⁶ MCCARTER, P. K. *II Samuel : A New Translation with Introduction, Notes, and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2007. s. 64.

²³⁷ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 236-237.

²³⁸ KIRKPATRICK, A. F. *The Second Book of Samuel*. Cambridge: University Press, 1896. s. 52.

²³⁹ MAUHLIN, J. *1 and 2 Samuel*. New Century Bible. London: Oliphants, 1971. s. 197.

²⁴⁰ SMITH, H. P. *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel*. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures. New York: C. Scribner's sons, 1899. s. 254.

²⁴¹ MCGEE, J. V. *Thru the Bible Commentary: History of Israel (1 and 2 Samuel)*. electronic ed. Thru the Bible Commentary. Nashville: Thomas Nelson, 1991. s. 177.

²⁴² BRUEGGEMANN, W. *First and Second Samuel*. Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1990. s. 213.

²⁴³ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 288.

jej, dříve než jej živého dostanou do rukou nepřátel. (371) Ale jeho zbrojnoš se neodvážil zabít svého pána; proto Saul vzal svůj meč, zapřel jej proti sobě a nalehl na něj; a když se nemohl probodnout ani tak, že na meč padl či nalehl, odložil meč a zeptal se jistého mladého muže, který stál poblíž, kdo je; když zjistil, že je Amálekovec, požádal jej, aby jej probodl, protože na to sám neměl sílu a aby mu tak dopřál smrt, kterou chtěl. (372) Tento mladý muž mu vyhověl.²⁴⁴

8.3. Co v textu podporuje Amálekovcovu verzi?

Pojďme se podívat na argumenty a důvody, ze kterých komentátoři usuzují, že Amálekovec ve svém vyprávění nelhal. V každém případě má jeho zpráva pravdivé jádro. Mám tím na mysli události, které se shodují v obou vyprávěních o Saulově smrti. Je nepochybné, že Izrael prohrál bitvu s Pelištejci a bojovníci, kteří přežili, se dali na útěk. Zemřel král Saul i jeho syn Jónatan. Je pochopitelné, že by těžce raněný král mohl žádat, aby někdo ukončil jeho trápení. Saulova slova: „*Postav se ke mně...*“, jsou tvořena tzv. zesíleným imperativem, který lze přeložit také jako „*prosím*“. Saulův příkaz je tedy možno interpretovat i jako naléhavou prosbu.²⁴⁵ Náznak věrohodnosti se objevuje rovněž ve vyprávění Amálekovce, když popisuje Saula jako muže, který se opírá o kopí.²⁴⁶ Kniha 1. Samuelova totiž popisuje Saula s kopím velmi často, takže se obraz s touto zbraní stal jeho vlastním image. Amálekovec také předkládá důkazy svého tvrzení ve formě čelenky a náramku. Je však třeba vzít v úvahu, že tyto „důkazy“ prokazují skutečnost, že Saul skutečně v bitvě zemřel, neprokazují však, jakým způsobem. A jistým potvrzením věrohodnosti příběhu by mohla být i Davidova slova, pronesená při rozsudku.

²⁴⁴ JOSEPHUS, F. and WHISTON, W. (Trans.) *The Works of Josephus : Complete and Unabridged*. New updated. Vol. 6. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1996. s. 370-373. (viz Ant 6. 14.7).

²⁴⁵ OMANSON, R. L. and ELLINGTON, J. *A Handbook on the First and Second Books of Samuel*. UBS Handbook Series. New York: United Bible Societies, 2001. s. 628.

²⁴⁶ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 287-288.

8.4. Proč verze Amálekovce nezní věrohodně?

I když se někteří vykladači kloní k tomu, že Amálekovec přinášející smutnou zprávu o Saulově smrti říká pravdu, z náznaků v samotném textu jsem přesvědčen, že tomu tak není.

Když začneme uvažovat pouze o verzi, kterou předkládá Amálekovec, začnou se vynořovat otázky a jisté nesouladné prvky:

Pokud šlo o izraelského bojovníka sloužícího v Saulově armádě, proč by říkal, že se „náhodou... ocitl v pohoří Gilbóa“ *נִקְרָא נִקְרִיתִי בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ* (2 S 1,6)? Pokud tam bojoval na straně Izraelců, pak to nebylo rozhodně náhodou či jen tak. Naznačuje to skutečnost, že neměl v úmyslu se do bitvy zapojit, ale spíš se poohlédnout po něčem, z čeho by mohl něco vytěžit.

V 1 S 31,4 se zmiňuje Saulova obava, že poté, co byl raněn lukostřelci, se nebude moci bránit, bude proboden a zneuctěn neobřezanci. To je pochopitelné a pravděpodobné, protože způsob smrti mohl přinést zemřelému čest nebo hanbu (srov. Sd 9,54). O to nevěrohodněji ovšem zní vyprávění posla, který tvrdí, že se jej Saul nejdříve zeptal na to, kdo je a při odpovědi, že je Amálekovec by ho pak úpěnlivě prosil, aby ho usmrtil. Je zřejmé, že Amálekovec nebyl obřezán a navíc být zabit Amálekovcem by musela být pro Saula mnohem větší potupa, než být zabit v regulární bitvě s Pelištejci.²⁴⁷ Někdo by mohl namítat, že v nouzi mohl Saul hledat záchranu alespoň své posmrtné pověsti kdekoliv, ovšem toto pojetí ignoruje skutečnost, že právě s Amálekovci se pojí Saulovo zavržení a celá jeho tragédie (srov. 1 S 15). Amálekovci byli příčinou jeho pádu tehdy a bylo by strašlivou ironií, pokud by měli být i jeho záhubou v jeho posledních minutách života. Vždyť zabití Saula mohlo bezejmenného Amálekovce proslavit – pomstil by svým činem všechny Saulem pobité soukmenovce. U Davida se navíc mohl těšit na odměnu, za své soucitné jednání, když splnil údajně poslední královo přání. Pokud by byl Saul doprovázen alespoň

²⁴⁷ SMITH, H. P. *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel*. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures. New York: C. Scribner's sons, 1899. s. 255.

svým zbrojnošem, jak naznačuje první zpráva, ten by jistě nedovolil Amálekovci, aby vztáhl ruku na krále.

8.5. Klíčem příběhu je rodové označení

Text velmi silně zdůrazňuje, že rodová příslušnost posla hraje velkou roli. Hned na začátku knihy je čtenáři připomenuto, že se David vrátil z vítězné bitvy proti Amálekovcům. A je ironií osudu, že přichází posel, který tvrdí, že zabil krále a je to zrovna Amálekovec.²⁴⁸ V poslově vyprávění se na tuto skutečnost ptá i Saul a dostává odpověď, že muž je Amálekovec. A David jakoby tuto informaci neslyšel (byť to pro něj muselo být do očí bijící), se na ni ptá později znovu. Poslední otázka před vynesením rozsudku není – „opravdu jsi zabil krále?“, ale otázka „odkud jsi?“ Opakovaná zmínka o tom, že posel je Amálekovec je signifikantní.²⁴⁹ Také nikde jinde v Bibli není tolik zmínek o Amálekovcích, jako právě v Samuelových knihách. Když se zaměříme na tuto informaci, ukáží se další zajímavé poznatky. Amálekovci byli odvěkými nepřáteli Izraele (Ex 17,14.16); král Saul dostal posláni, aby Amálekovce vyhubil jako klaté (1 S 15,3); Saulova neposlušnost a to, že se nestal vykonavatelem Hospodinova planoucího hněvu, vedla k jeho záhubě a k prohře Izraelitů s Pelištejci (srov. 1 S 28,18). V této souvislosti pak můžeme Davidovo vítězství nad Amálekovci i popravu posla vnímat jako dokončování díla, které Saul svévolně opomněl. Poslední zmínku o výpadu proti posledním zbytkům Amálekovcům najdeme ale až v 1 Pa 4,43.

8.6. Shrnutí

Jako celý Saulův život, jsou i okolnosti jeho smrti plné paradoxů a snad i ironie, kterou vykladači popisují takto: *„Znovu v napjatých okamžicích Saulova života a dokonce i při jeho smrti se objevují Amálekovci. Jakoby snad izraelský král byl osudově předurčen, aby*

²⁴⁸ BALDWIN, G. J. *1 and 2 Samuel : An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1988. s. 189.

²⁴⁹ HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964. s. 236-237.

snášel tyto drsné, neblahé vpády Amálekovců.“²⁵⁰ Je to ironie osudu, že Saul přišel o svůj královský úřad, protože nezabil amálekovského krále (1 S 15,9,26). *Tehdy Saul dostal příkaz, aby Amálekovce pobil – nyní on nařizuje Amálekovci, aby zabil jej samotného.*²⁵¹ Jak je Amálekovcův příběh tragický a ironický pro Saula, je stejnou měrou výhodný pro Davida.

Nesmíme zapomenout na skutečnost, že před pár dny stál David nastoupen se svými muži v pelištejském vojsku. Nebýt nesouhlasu pelištejských knížat, mohl to být klidně on, kdo zabije krále Saula, nemluvě o těch bojovnících z izraelských šiků, kteří by v bitvě padli jeho rukou. Amálekovcova historka se mu tedy velmi hodí. Amálekovec se sám přiznal k zabití Saula, a tím odvrátil jakékoli podezření od Davida. David v Amálekovci nejspíš rozeznal lháře, ale jeho smyšlené vyprávění mu bylo ku prospěchu, protože díky němu mohl demonstrovat svůj nesouhlas se zabitím Hospodinova pomazaného.²⁵² I Davidovi totiž musí být jasné, že Saul byl smrtelně raněn, a kdyby jej nezabil Amálekovec, zcela jistě by jej zabili, případně mučili Pelištejci. Z toho se jeví, že Davidovi zde jde spíše o princip, než o řešení konkrétní předestřené situace. Kdyby David zpochybnil Amálekovcovu verzi, ztratil by legitimní důvod k jeho popravě. Když však jeho vyprávění nezpochybní, může na jeho vlastní výpovědi postavit obžalobu. „Viník“ je tedy potrestán, Davidova pověst zachována a navíc se David může prezentovat jako ten, kdo pečlivě zachovává příkázání Tóry, která předepisuje smrt všem Amálekovcům (Ex 17,15-17; Dt 25,17-19).²⁵³

Autor tedy vede čtenáře k tomu, že si může vybrat, které verzi chce věřit. Dává sice náznaky, že druhá zpráva může být a nejspíše také je vymyšlená, ale i tak má co říci.

²⁵⁰ BRUEGGEMANN, W. *First and Second Samuel*. Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1990. s. 212.

²⁵¹ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 288.

²⁵² ANDERSON, A. A. *2 Samuel*. Word Biblical Commentary. Dallas, Tex.: Word, Incorporated, 2002. s. 10.

²⁵³ BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996. s. 289.

Na Saulovu smrt můžeme nahlížet z více pohledů, stejně jako na jeho život. Zpráva z 2 S 1 je pouhým dovršením paradoxu, který sice čtenář může objevit (a zvolit...), paradoxu, který je však prvotně obsažen v biblických textech, z nichž teprve čtenář něco objevuje a volí, jak brát. Ti, kdo chtějí vidět Saula jako hrdinu bojujícího proti přesile i v prohraném boji se rozhodnou upřednostnit ve svém čtení 1 S 31. Ti, kteří v Saulovi mají zavrženého krále a odpadlíka mohou v druhé verzi v 2 S 1 vidět tragický konec krále, který je nakonec zabit svým osudovým nepřítelem, který jej provází u všech velkých nezdarů. V každém případě však text představuje Saulova nástupce Davida v roli moudrého a spravedlivého soudce. Máme tak před sebou nádherný mnohotvarý příběh, který nám pisatel Samuelových knih předkládá na pokračování v pestrém Saulově životě.

9. Závěr

Náznaky, zdvojení a struktury 1. Samuelovy mě vedou k názoru, že jejich autor či závěrečný redaktor uměl mistrně pracovat s kontrasty a paradoxy a pomocí nich vést čtenáře k závěrům, které v textu jen naznačil. Už v Saulovu rodokmenu nacházíme zmínky o jeho slavných předcích, ale také ohlasy neblahých událostí, které se v knize Soudců pojily s kmenem Benjamín. Text ovšem nezapomene připomenout, že ačkoliv Saul pochází z početně nejmenšího kmene, vzrůstem patří mezi nejvyšší. Saul a jeho povolání stát se králem znamená pro kmen Benjamín druhou šanci a příležitost osvědčit své schopnosti.

Saulův původ možná vrhá drobný stín na jeho vzestup, ale jeho rodokmen a činy spojené s počátky jeho kralování jsou pozitivní. Saulův rodokmen a detaily zprávy o hledání oslic vykazují podobnosti s rodokmenem proroka Samuela. Také Saulova zkušenost s prorokováním a s Božím povoláním je signifikantní. Čtenář má pochopit, že Saula je potřeba srovnávat v některých aspektech se Samuelem. Epizody o hledání oslic, setkání se Samuelem a následná znamení poukazují na skutečnost, že Saul je součástí Božího plánu.

Celý jeho vzestup z běžného člověka na krále je charakterizován určitou strukturou, kterou bychom mohli nazvat „od neviditelného k viditelnému“. Nejdříve se Saul dostane k pomazání na krále zcela nečekaně, když jde hledat oslice a najde království a jediný důvod, který ostatní vidí, je skutečnost, že je o hlavu vyšší než všichni ostatní. Saulova královská funkce je poté potvrzena losem v Mispě a následně přichází i to viditelné, když se Saul výrazně projeví při záchraně obyvatel Jábeše Gileádského. Tam se potvrzuje, co Hospodin řekl Samuelovi, že Saul bude vévodou nad lidem a vysvobodí Boží lid. Tato záchrana jediného města je předzvěstí velké záchrany celého národa před Pelištejci. A nato následuje obnovení království v Gilgálu, kdy je Saul potvrzen ve funkci krále.

Text následně zařazuje Samuelovu promluvu k lidu. V ní nejprve Samuel mluvil o své službě, kdy vyzval lid, aby řekli, zda snad on sám někdy bral úplatky či převracel právo. A lid dosvědčil, že je vždy soudil spravedlivě. Pak v podobném duchu hovořil o Hospodinu, jak vedl izraelský lid a jak se mu Izraelci zpronevěřovali. Hlavní myšlenkou této promluvy je tvrzení, že Izraelci sami rozhodují o svém osudu a že osud krále a lidu jsou vzájemně spojeny: *„Jestliže se budete Hospodina bát, jemu sloužit a poslouchat ho, nebudete-li se vzpírat Hospodinovým rozkazům, obstojíte vy i král, který nad vámi kraluje; půjdete-li ovšem za Hospodinem, svým Bohem. Jestliže však nebudete Hospodina poslouchat a budete se Hospodinovým rozkazům vzpírat, dolehne Hospodinova ruka na vás i na vaše otce. ...Jestliže však budete kupit zlo na zlo, budete smeteni jak vy, tak váš král“* (1 S 12,14-15.25).

Na toto tvrzení pak nejspíše navazuje začátek 1 S 13, kde je o Saulovi řečeno, že byl *גִּזְרֵי-שֵׁנָה*, což je výraz, který se v Písmu vyskytuje pouze dvakrát. Poprvé je zmíněn v ustanovení o hodu beránka v Ex 12,5, kde se píše o tom, že to má být samec roční a bez vady. Zatímco Saul první podmínku splňuje, druhá charakteristika už mu přiznána není (srov. 1 S 14,41). Jak tedy závěr 1 S 12, tak i začátek 1 S 13 naznačují, že se Saulem (a potažmo i s lidem) to kvůli jeho svobodnému rozhodnutí půjde z kopce.

Od 1 S 13 tedy začínají dvě epizody, kdy je Saul zavržen. I když komentátoři navrhovali nejrůznější důvody, proč byl Saul v 1 S 13 zavržen, nezaregistroval jsem při svém studiu nikoho, kdo by navrhoval řešení, že by pisatel mohl popsat události tak, aby si čtenář byl nucen položit otázku, proč byl vlastně Saul poprvé zavržen. Protože kapitoly 1 S 9-11 popisují Saula ve velmi pozitivním světle, čtenář má tendenci postavit se na Saulovu stranu a vzít jeho zavržení jako něco nedůvodného. A když pak bude číst zbytek Saulových příběhů, bude stále intenzivněji konfrontován se skutečností, jak se Saul Hospodinu postupně vzdaluje a ohrožuje na životě lidi kolem sebe. Jak jsem uvedl ve struktuře v kap. 6 této práce, ukazují kapitoly 1 S 9-11 Saulův vzestup, kapitola 1 S 12 popisuje vrchol struktury s pojednáním o důležitosti osobního rozhodnutí a kapitoly 1 S 13-15 jsou popisem

tragických rozhodnutí krále Saula, které vedly k jeho zavržení. Vždy se tam objevuje motiv a myšlenka, že Hospodin vidí do nitra člověka, a když Bůh rozhoduje, ostatní lidé to nemusí chápat. Časem však uvidí, že Hospodinova rozhodnutí nejsou chybná. To už je konec konců vidět v 1 S 14, kde se Saul snaží tvářit jako zbožný vůdce, ale Hospodin dal vítězství skrze jeho syna Jónatana. Saul je v tomto příběhu představen jako člověk, který svou hrou na zbožnost ohrožuje vítězství Izraelců nad Pelištejci a nakonec i život vlastního syna. Přestože to vypadá, že Hospodin označil při losování Jónatana jako toho, který přestoupil přísahu svého otce, nabízí text MT zajímavý pohled, kdy hebrejská otázka při losování zní takto: „Ukaž bezúhonného (bez vady).“ A losem byl v tomto případě označen Jónatan. Saulovi je tedy bezúhonnost odepřena a navíc lid mu nedovolí odsoudit Jónatana na smrt kvůli vítězství, které Hospodin Jónatanovi dal.

Stejně jako v 1 S 11 je po vítězství nad Amónovci zřejmé, že Hospodin vybral dobrého krále, je v 1 S 15 zřejmé, že Hospodinovo první zavržení Saula nebylo bezdůvodné. Zatímco v 1 S 13 nebylo zřejmé, co měl vlastně Saul poslechnout a dělat či nedělat, je v bitvě s Amálekovci naprosto zřetelné, že Saul zcela ignoruje Hospodinův příkaz, dělá si věci podle svého uvážení a tváří se při tom, že plně dodržuje Boží vůli. V Saulově rozhovoru se Samuelem pak zazní např. věta velmi podobné té, které kdysi pronesl vzpurný faraon k Mojžíšovi (viz 1 S 15,25). Struktura tohoto rozhovoru rovněž naznačuje, že Saul je nastaven stejně jako amálekovský král Agag, který ač úhlavní nepřítel, počítá s milostí a stejně tak Saul, ač dělá přesný opak toho, co mu Hospodin řekl, očekává Hospodinovo požehnání a milost. Čtenář může pochopit, že Saul se od doby prvního zavržení nezměnil k lepšímu, ale stále pokračuje v rozvíjení své svévole. Saulovo zavržení není hned ukončeno exemplárním trestem, ale naopak poměrně dlouhou vládou, během které celý Izrael včetně Saulových nejbližších měl pochopit to, co Hospodin již věděl při prvním zavržení.

Zatímco kapitoly 1 S 9-15 poukazují na zlom a negativní změnu v Saulově životě, zbývající část Saulových příběhů vytváří kontrast mezi zavrženým králem, který se rozhodl, že si sám vybere svou cestu a mezi Hospodinovým pomazaným Davidem. Saul tedy nepřichází o své místo jako hlavní postava, ale už není pozitivním hrdinou, ale nebezpečným psychopatem, který se nechává unášet svými negativními emocemi. Neztotožňuji se s názorem, že toto negativní vykreslení Saula je pouhou davidovskou propagandou, neboť vnitřní struktura textu má krásně rozvinutou kompozici. Vyprávění o králi Saulovi cíleně vede čtenáře od jeho povolání, vyvýšení, až k postupnému úpadku a ke ztrátě důvěry ve všechny okolo, kdy hlavní roli v této změně hraje Saulovo osobní rozhodnutí Hospodina poslouchat či neposlouchat.

Na jedné straně stojí Saul v 1 S 16-18 jako iniciátor rozhodnutí, aby David přišel k jeho dvoru, nabízí mu svou dceru a umožňuje, aby se s ním spřátelil jeho syn Jónatan. Na straně druhé, je toto vše přivádí k šílenství. Právě Saulův syn a dcera je dvojice, na které se v textu ukazuje, že Saulovi nejbližší se od svého otce odvracejí a pomáhají Davidovi. Text zde tímto způsobem odhaluje čtenáři otázku: Co se to muselo se Saulem stát, že jeho vlastní děti odmítají spolupracovat na jeho plánech zabít Davida? V těchto vyprávěních čtenář s hrůzou zjišťuje, že Saulova touha zabít Davida jde tak daleko, že je ochoten obětovat život vlastních dětí.

Další dvojice příběhů pak pojednává o Saulových věrných, kterými jsou Dóeg Edómský a Zífejci. Na základě Dóegova udání je vyvražděn kněžský rod v Nóbu a Saul se stává strůjcem klatby nad Hospodinovými služebníky, zatímco těm, které Hospodin odsoudil (Amálekovci), Saul kdysi udělali milost. Zífejci jsou podobně jako Saul prototypem lidí, kteří se zaštiťují vnější zbožností, ale jejich činy svědčí o opaku. Společně tak přispívají k dalšímu pronásledování Davida (Hospodinova pomazaného).

Vrcholem struktury o Saulově pádu je návštěva u věštkyně z Én-dór, kdy Saul potřebuje vyvolat mrtvého proroka Samuela, protože je proti pelištejské přesile bezradný. Tato epizoda představuje duchovní pád krále Saula na úplné dno. To, co

silou a pod trestem smrti stíhal, najednou v době úzkosti vyhledává. Ironie v rozhovoru Saula a věštkyně číší ze slov: „*Jakože živ je Hospodin, žádný trest tě za to nestihne*“ (1 S 28,10). Saul zde znovu jako v bitvě s Agagem slibuje beztrestnost těm, nad kterými Hospodin vynesl rozsudek smrti. Příznačné je rovněž to, že domnělý Samuel představuje Hospodina jako Saulova protivníka (1 S 28,16), zatímco to byl Saul, kdo se vědomě a rozhodnutý odhodlal jít proti Hospodinu. Svou urputnou snahou obejít Hospodinovo mlčení dostal odpověď, která jej málem zabila a před bitvou jej zbavila veškeré naděje. Text tak nenásilným způsobem opět dokládá Hospodinovu dobrotu (viz 1 S 12), kdy Hospodin raději mlčí, než by musel říci Saulovi tuto nelítostnou pravdu, kterou se nakonec dozvěděl „z podsvětí“.

A stejně jako celým Saulovým životem nás biblický text provází pomocí zdvojených příběhů, ani jeho smrt není výjimkou. Dochovaly se dvě verze vyprávění, kdy jedna líčí situaci, jak byl Saul těžce raněn a žádá svého zbrojnoše, aby jej zabil. Zbrojnoš však nechtěl a velmi se bál. Saulovi tedy nezbývá nic jiného, než nalehnout sám na meč. Pak jej objevili Pelištejci, a zatímco je jeho tělo pověšeno na městských hradbách Bét-šanu, jeho hlavu poslali Pelištejci po své zemi jako radostné poselství.

Druhá verze pochází z úst Amálekovce, který přichází do Davidova tábora se smutnou zprávou o porážce Izraelského vojska. Přináší také zprávu o smrti krále Saula. Údajně se s ním ve víru bitvy setkal a král jej žádal, aby ukončil jeho trápení.

Čtenáři tedy nezbývá nic jiného, než se pokusit zjistit, která ze zpráv je pravděpodobnější. I když se zdá velmi pravděpodobné, že Amálekovec lhal a byl jen obyčejným okrádačem mrtvol po bitvě, David jeho verzi potvrzuje, aby tak zdůvodnil jeho popravu. V podstatě se tím také uzavírá bludný kruh mezi Saulem a Amálekovci. Saul kdysi ušetřil život úhlavního nepřítele izraelského národa amáleckého krále Agaga, aby nakonec Saulův život podle druhé verze skončil potupně právě rukou nějakého Amálekovce.

Při vytváření této studie jsem došel k závěru, že Saulovy příběhy, jak je nacházíme v 1. Samuelově a na začátku 2. Samuelovy, vykazují literárně propracovanou vnitřní

strukturu, jejíž objevení pomáhá při pochopení koherence mezi texty. Pokud však tuto strukturu budeme ignorovat, je pochopitelné, že budeme považovat narativy o Saulovi za sbírku rozmanitých a místy protichůdných textů. Proto se domnívám, že i tato studie dokládá, že práce s finální formou textu má potenciál odkrývat nové poznatky a umožňuje komplexní přístup ke zkoumanému textu.

Za největší přínos této studie považuji mnou objevenou strukturu oddílu 1 S 9-16 (šestá kapitola této práce) včetně objevení mnoha paralel (Saulova podobnost se Samuelem, nová interpretace losování o Jónatanově vině, struktura v 1 S 15 ukazující, že Saul přistupuje k Hospodinově milosti jako Agag, zdůvodnění, proč většina Saulových příběhů následuje až po jeho zavržení, propojení Saulova konce s jeho druhým zavržením aj.), které čtenáři spojují podobné prvky v různých epizodách do celistvého závěrečného obrazu.

Závěr Saulova života (setkání s věštkyní 1 S 28 a Saulova smrt z rukou Amálekovce 2 S 1) je vyvrcholením a naplněním toho, co je už naznačeno v 1 S 15 (v. 23 „vzdor je jako hříšné věštění“ a boj s Amálekovci). Kapitoly 1 S 13-15 představují určitou miniaturu Saulovy budoucí vlády – odklon od Hospodina, konflikt s Jónatanem a dalšími, otevřená vzpoura vůči Bohu.

Tyto struktury a paralelismy odhalují na pozadí Saulova života Hospodinovu lekci, která může vést čtenáře k myšlence, že člověk nevidí do srdce druhých, a proto jsou jeho úsudky vždy neúplné a nepřesné, což se příkladně potvrdilo v osobě prvního krále. Tato skutečnost by měla vést čtenáře k pokoře s vědomím, že i ti nejlepší mohou selhat. Král Saul je zpočátku představen, jako ten nejlepší, kterého mohl izraelský národ nabídnout, a přesto je to v závěru král, který jde s vědomím nepřátelského vztahu k Bohu na smrt a vede tam i svůj lid.

První izraelský král je tedy určitým předobrazem celého izraelského lidu. Podle toho, jak se lid v budoucnu ve vztahu k Hospodinu rozhodne, tak bude zažívat prosperitu či zmar. Možnost svobodně se rozhodnout je zde představena jako úžasné požehnání

v případě správného rozhodnutí, ale při nesprávném rozhodnutí jako cesta do záhuby.

Bibliografie

- ALTER, R. *The Art of Biblical Narrative*. London: Allen & Unwin, 1981.
- BERLIN, A. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Bible and Literature series. Sheffield: Almond Press, 1983.
- BRIGHT, J. S. *History of Israel*. 4th ed. Louisville, Ky: Westminster J. Knox Press, 2000.
- BROOKE, E. A. (Ed.) and MCLEAN (Ed.), N. and THACKERAY S. H. (Ed.) *The Old Testament in Greek*. Vol. 2. London: Cambridge University Press, 1927.
- BRIGHT, J. S. *History of Israel*. 4th ed. Louisville, Ky: Westminster J. Knox Press, 2000.
- BROOKE, E. A. (Ed.) and MCLEAN (Ed.), N. and THACKERAY S. H. (Ed.) *The Old Testament in Greek*. Vol. 2. London: Cambridge University Press, 1927.
- CASSUTO, U. and ABRAHAMS, I. *The Documentary Hypothesis and the Composition of the Pentateuch: Eight lectures* Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University, 1961.
- FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 2: The Crossing Fates. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1986.
- FOKKELMAN, P. J. *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel : A Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses*. Vol. 4: Vow and Desire. Studia Semitica Neerlandica. Assen: Van Gorcum, 1993.
- GEIGER, A. *Urschrift und Übersetzungen der Bibel in ihrer Abhängigkeit von der innern Entwicklung des Judenthums*. Breslau: Julius Heinauer, 1857.

- GESENIUS, W., ROBINSON, E., BROWN, F., DRIVER, S. R. and BRIGGS, C. A. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, with an Appendix Containing the Biblical Aramaic*. Oxford,: Clarendon Press, 1907.
- GORDON, C. H. *The Common Background of Greek and Hebrew Civilisation*. New York: Norton, 1965.
- HASTINGS, J. *The Greater Men and Women of the Bible : Ruth-Naaman*. Edinburgh: T. & T. Clark, 1914.
- HEGER, P. *The Three Biblical Altar Laws : Developments in the Sacrificial Cult in Practice and Theology : Political and Economic Background*. Berlin: W. de Gruyter, 1999.
- HUGO, P. and SCHENKER, A. *Archaeology of the Books of Samuel : The Entangling of the Textual and Literary History*. Supplements to Vetus Testamentum. Leiden ; Boston: Brill, 2010.
- JOBLING, D. *The Sense of Biblical Narrative: Structural Analyses in the Hebrew Bible*. Vol. 1. Sheffield: JSOT Press, 1986.
- JOSEPHUS, F. and WHISTON, W. (Trans.) *The Works of Josephus : Complete and Unabridged*. New updated. Vol. 10. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1996.
- JOSEPHUS, F. and WHISTON, W. (Trans.) *The Works of Josephus : Complete and Unabridged*. New updated. Vol. 6. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1996.
- LICHT, J. *Storytelling in the Bible*. 2nd ed. Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University, 1986.
- MORAN, W. L. (Ed. and Transl.) *The Amarna letters*. English-language ed. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1992.
- MYERS, A. C. (Ed.) *The Eerdmans Bible Dictionary*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1987.

- NAHKOLA, A. *Double Narratives in the Old Testament : The Foundations of Method in Biblical Criticism*. New York: Walter de Gruyter, 2001.
- NOTH, M. *Geschichte Israels*. 10. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986.
- NOTH, M. *Überlieferungsgeschichte des Pentateuch*. 2. Aufl. Stuttgart,: W. Kohlhammer, 1948.
- PACKER, J. I. and TENNEY, M. C. *Illustrated manners and customs of the Bible*. Nashville: T. Nelson, 1997.
- PFEIFFER, R. H. *Introduction to the Old Testament*. 2nd ed. New York: Harper, 1941.
- PÍPAL, B. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 2. dopl. vydání. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1974.
- POLZIN, R. *David and the Deuteronomist : 2 Samuel*. Literary Study of the Deuteronomic History. Bloomington: Indiana University Press, 1993.
- POLZIN, R. *Samuel and the Deuteronomist : 1 Samuel*. Indiana Studies in Biblical Literature. Bloomington: Indiana University Press, 1993.
- ROBINSON, T. *Scripture Characters, or, a Practical Improvement of the Principal Histories in the Old and New Testament*. London: Scott, Webster, and Geary, 1841.
- SMITH, S. and CORNWALL, J. *The Exhaustive Dictionary of Bible Names*. North Brunswick, NJ: Bridge-Logos, 1998.
- The Jewish Bible*. JPS Guide. Philadelphia: The Jewish Publication Society, 2008.
- THOMAS NELSON PUBLISHERS. *Nelson's quick reference topical Bible index*. Nelson's Quick reference. Nashville, Tenn.: Thomas Nelson Publishers, 1995.
- WELLHAUSEN, J. *Der Text der Bücher Sammuels untersucht*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1871.
- WELLHAUSEN, J. *Die Composition des Hexateuchs und der historischen Bücher des alten Testaments*. 3. Auflage. Berlin: Georg Reimer Verlag, 1899.

- WELLHAUSEN, J. *Prolegomena zur Geschichte Israels*. 6. Aufl. De Gruyter Studienbuch. Berlin: de Gruyter, 2001.
- WHITLOCK, L. (Ed.) and WALTKE, K. B. (Ed.) *The Reformation study Bible: Bringing the Light of the Reformation to Scripture*. Nashville: T. Nelson, 1995.
- WHYBRAY, R. N. *The Making of the Pentateuch : A Methodological Study*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1994.
- WILBERFORCE, S. *Heroes of Hebrew History*. London: W.H. Allen, 1890.
- WOOD, D. R. W. (Ed.) and MARSHALL, I. H. (Ed.) *New Bible Dictionary*. 3rd ed. Leicester, England: InterVarsity Press, 1996.
- ZIEGLER, Y. *Promises to Keep : The Oath in Biblical Narrative*. Supplements to the Vetus Testamentum. Leiden: Brill, 2008.

Biblické komentáře

- ACKROYD, P. R. *The Second Book of Samuel*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- ANDERSON, A. A. *2 Samuel*. Word Biblical Commentary. Dallas, Tex.: Word, Incorporated, 2002.
- BALDWIN, G. J. *1 and 2 Samuel : An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1988.
- BAR-EFRAT, S. *Das erste Buch Samuel : ein narratologisch-philologischer Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2007.
- BERGEN, R. D. *1, 2 Samuel*. The New American Commentary. Nashville, Tenn.: Broadman & Holman, 1996.
- BIČ, M. a kol. *Nový překlad Písma Svatého : Starý zákon : Překlad s výkladem, sv. 5. Knihy Samuelovy – První Paralipomenon*. Praha: Kalich, 1978.

- BRUEGGEMANN, W. *First and Second Samuel*. Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1990.
- BUDDE, K. *Die Bücher Samuel*. Kurzer Hand-Kommentar zum Alten Testament. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1902.
- BUTLER, G. J. *I & II Samuel*. Analytical Bible Expositor. Clinton; IA: LBC Publications, 2010.
- CAMPBELL, A. F. *2 Samuel*. The Forms of the Old Testament Literature. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans 2005.
- DRIVER, S. R. *Notes on the Hebrew text and the topography of the Books of Samuel*. 2nd ed., revised and enlarged. Oxford: Clarendon Press, 1913.
- GAEBELEIN, F. E., DOUGLAS, J. D. and POLCYN, D. *The Expositor's Bible Commentary with the New International Version of the Holy Bible: Deuteronomy - 2 Samuel*. Vol. 3. Grand Rapids: Zondervan, 1992.
- GARSIEL, M. *The First Book of Samuel : A Literary Study of Comparative Structures, Analogies and Parallels*. Ramat-Gan, Israel: Revivim, 1985.
- GORDON, R. P. *1 and 2 Samuel : A Commentary*. Library of Biblical Interpretation. Exeter: Paternoster, 1986.
- GORDON, R. P. *I & II Samuel : A Commentary*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1998.
- HERTZBERG, H. W. *I & II Samuel : A Commentary*. 2nd rev. ed. Old Testament Library. London: SCM Press, 1964.
- JOBLING, D. *1 Samuel*. Berit Olam: Studies in Hebrew Narrative and Poetry. Collegeville, Minn.: The Liturgical Press, 1998.
- KEDDIE, G. J. *Dawn of a Kingdom*. Welwyn Commentary Series. Darlington, England: Evangelical Press, 1988.

- KEIL, C. F. and DELITZSCH, F. *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 2. Peabody, MA: Hendrickson, 2002.
- KIRKPATRICK, A. F. *The Second Book of Samuel*. Cambridge: University Press, 1896.
- KLEIN, R. W. *1 Samuel*. Word Biblical Commentary. Dallas, Texas: Word Books, 1983.
- LANEY, J. C. *First and Second Samuel*. Chicago: Moody Press, 1982.
- MAGENNIS, F. *First and Second Samuel*. The New Collegeville Bible Commentary Old Testament. Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 2012.
- MANGANO, M. *College Press NIV Commentary Old Testament Introduction*. Joplin, Mo.: College Press Pub., 2005.
- MAUCLINE, J. *1 and 2 Samuel*. New Century Bible. London: Oliphants, 1971.
- MCCARTER, P. K. *I Samuel : A New Translation with Introduction, Notes and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2008.
- MCCARTER, P. K. *II Samuel : A New Translation with Introduction, Notes, and Commentary*. The Anchor Bible. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2007.
- MCKANE, W. *I & II Samuel. Introduction and Commentary*. London: SCM Press, 1963.
- MISCALL, P. D. *1 Samuel : A Literary Reading*. Bloomington: Indiana University Press, 1986.
- NICHOL, F. D. (Ed.) and ANDREASEN, M. L. (Ed.) *The Seventh-Day Adventist Bible Commentary : The Holy Bible With Exegetical and Expository Comment*. Rev. ed. Vol. 2. Washington: Review and Herald Pub. Association, 1978.
- NOWACK, W. *Richter, Ruth u. Bücher Samuelis / übersetzt und erklärk von W. Nowack*. Handkommentar zum Alten Testament : Die historischen Bücher. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1902.

- OESTERLEY, W. O. E. *The First Book of Samuel*. Cambridge, Eng.: University Press, 1913.
- OMANSON, R. L. and ELLINGTON, J. *A Handbook on the First and Second Books of Samuel*. UBS Handbook Series. New York: United Bible Societies, 2001.
- PETERSON, E. H. *First and Second Samuel*. Westminster Bible Companion. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1999.
- POOLE, M. *A Commentary on the Holy Bible*. London: Banner of Truth Trust, 1969.
- REHM, M. *Die Bücher Samuel*. Die Heilige Schrift in deutscher Übersetzung, Echter-Bibel Das Alte Testament. Würzburg: Echter-Verlag, 1949.
- ROBINSON, G. *Let Us Be Like The Nations : A Commentary on the Books of 1 and 2 Samuel*. International Theological Commentary. Grand Rapids, Mich: Wm. B. Eerdmans, 1993.
- SMITH, H. P. *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel*. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures. New York: C. Scribner's sons, 1899.
- SMITH, J. E. *1 & 2 Samuel*. The College Press NIV Commentary Old Testament Series. Joplin, Mo.: College Press, 2000.
- STOEBE, H. J. *Das erste Buch Samuelis*. Kommentar zum Alten Testament Bd. 8,1. Gütersloh: G. Mohn, 1973.
- TSUMURA, D. T. *The First book of Samuel*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2007.
- VANNOY, J. R. *Cornerstone Biblical Commentary : 1-2 Samuel*. Vol. 4a. Carol Stream, Ill.: Tyndale House Publishers, 2009.

Monografie věnované králi Saulovi

BORGMAN, P. *David, Saul, and God : Rediscovering an Ancient Story*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

BROOKS, S. S. *Saul and the Monarchy : A New Look*. Aldershot: Ashgate, 2005.

EDELMAN, D. V. *King Saul in the Historiography of Judah*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1991.

EHRlich, C. S. (Ed.) and WHITE, M. C. (Ed.) *Saul in Story and Tradition*. Forschungen zum Alten Testament. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006.

GREEN, B. *How Are the Mighty Fallen? : A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*. London: Sheffield Academic Press, 2003.

GUNN, D. M. *The Fate of King Saul : An Interpretation of a Biblical Story*. Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series. Sheffield: JSOT Press, 1989.

HENTSCHEL, G. *Saul : Schuld, Reue und Tragik eines Gesalbten*. Biblische Gestalten. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003.

IGNATIUS, P. *King Saul : A Villain or a Hero? : Revisiting the Character of Saul*. Delhi: Indian Society for Promoting Christian Knowledge, 2008.

LONG, V. P. *The Reign and Rejection of King Saul : a Case for Literary and Theological Coherence*. Atlanta, Ga.: Scholars Press, 1989.

Odborné články

ARNOLD, M. P. „Mizpah (Place).“ In FREEDMAN, D. N. (Ed.) *The Anchor Bible Dictionary*. Vol. 4. New York: Doubleday, 1992.

ARNOLD, T. B. „The Amalekite’s Report of Saul’s Death: Political Intrigue or Incompatible Sources?“ *Journal of the Evangelical Theological Society* 32, 3 (1989).

- BHAYRO, S. „The Madness of King Saul.“ *Archiv für Orientforschung*. Bd. 50, (2003/2004).
- BIČ, M. „Saul sucht die Eselinnen (1 Sam IX).“ *Vetus Testamentum*, Vol. 7, Fasc. 1 (Jan., 1957).
- BIRCH, C. B. „The Development of the Tradition on the Anointing of Saul in I Sam 9:1-10:16.“ *Journal of Biblical Literature*. Vol. 90, No. 1 (Mar., 1971).
- FOKKELMAN, P. J. „Saul & David: Crossed fates.“ In SHANKS, H. (Ed.) *Bible Review* (June 1989, Vol. 05, Nr. 03) electronic edition. 2004.
- HECK, D. J. „Benjamin.“ In ALEXANDER, T. D. (Ed.) and BAKER, D. W. (Ed.) *Dictionary of the Old Testament. Pentateuch*. Leicester: Inter-Varsity Press, 2003.
- HOWARD, M. D. Jr. „The Case for Kingship in the Old Testament Narrative Books and the Psalms.“ *Trinity Journal*. Vol 9. (Spring 1988).
- CHALUPA, P. „Obnova království v 1 S 11,14-15.“ In CHALUPA, P. (Ed.) and ZAJÍCOVÁ, L. (Ed.) *„Láska z čistého srdce, z dobrého svědomí a z upřímné víry“ (1 Tim 1,5) : studie věnované Ladislavu Tichému k 60. narozeninám Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.*
- CHISHOLM, B. R. „Does God ‚Change His Mind‘?“ *Bibliotheca Sacra* 152 (October-December 1995): 387-99
- JOBLING, D. „Saul's Fall and Jonathan's Rise: Tradition and Redaction in 1 Sam 14:1-46.“ *Journal of Biblical Literature* 95 (1976).
- JONES, H. G. „1 and 2 Samuel.“ In BARTON, J. (Ed.) and MUDDIMAN, J. (Ed.) *The Oxford Bible Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- JORDAN B. J. „The Problem of Saul's Reign.“ *Biblical Chronology*. Vol. 10., No. 8. Aug. 1998.

- KÖNIG, E. „Number.“ In HASTINGS, J. (Ed.) *A Dictionary of the Bible : Dealing with its Language, Literature and Contents Including the Biblical Theology*. Vol. 3. Edinburgh: T. & T. Clark, 1900.
- KREUZER, S. „Saul - not always – at war.“ In EHRLICH, C. S. (Ed.) and WHITE, M. C. (Ed.) *Saul in Story and Tradition*. Forschungen zum Alten Testament. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006.
- LANCE, H. D. „Ziph (Place).“ In FREEDMAN, D. N. (Ed.): *The Anchor Yale Bible Dictionary*. Vol. 6. New York: Doubleday, 1992.
- MACDONALD, B. „Edomites.“ In ACHTEMEIER, P. J. (Ed.) *Harper's Bible Dictionary*. San Francisco: Harper & Row, 1985.
- MAZAR B. „The Philistines and the Rise of Israel and Tyre.“ In MAZAR, B. (Ed.), AHITUV, S. (Ed.) and LEVINE, B. A. (Ed.) *The Early Biblical Period : Historical Studies*. Jerusalem: Israel Exploration Society, 1986.
- MOUNCE, W. D. (Ed.) „Ephod.“ In *Mounce's Complete Expository Dictionary of Old & New Testament Words*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 2006
- NOORT, E. „Eine weitere Kurzbeobachtung zu 1 Samuel XIV 41.“ *Vetus Testamentum*. Vol. 21, Fasc. 1 (Jan., 1971).
- PARUNAK, Van Dyke H. „A Semantic Survey of נַחֲמִים.“ *Biblica*, Vol. 56, No. 4 (1975).
- PAYNE, D. F. „1 and 2 Samuel.“ In CARSON, D. A. *New Bible Commentary*. 4th ed. Leicester: Inter-Varsity Press, 1994.
- PORTER E. L. „1 and 2 Samuel.“ In BRUCE, F. F. (Ed.) *New International Bible Commentary*. Rev. ed. Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1979.
- PRUDKÝ, M. „Tzv. ‚svaté války‘ ve starověkém Orientu a ve zvěstování Bible.“ *Zpravodaj Společnosti křesťanů a Židů* (50, 2004/5764).

- ROTH, W. M. W.: „A Study of the Classical Hebrew Verb *škl.*“ *Vetus Testamentum* 18, 1 [1968].
- SCHEARING, L. S.: „Michal (Person).“ In FREEDMAN, D. N. (Ed.): *The Anchor Yale Bible Dictionary*. Vol. 4. New York: Doubleday, 1992.
- SCHUNCK, K.-D.: „Benjamin (Person).“ In FREEDMAN, D. N. (Ed.) *The Anchor Bible Dictionary*. Vol. 1. New York: Doubleday, 1992.
- SIMON, U. „A Balanced Story: The Stern Prophet and the Kind Witch.“ *Prooftexts* Vol. 8, No. 2 (MAY 1988).
- STURDY, J. „The Original Meaning of ‚Is Saul Also among the Prophets?‘“ (1 Samuel X 11, 12; XIX 24). *Vetus Testamentum*. Vol. 20, Fasc. 2 (Apr., 1970).
- TURRO, C. J. „1-2 Samuel.“ In MURPHY, R. E. (Ed.) *The Jerome Biblical Commentary*. Vol. 1. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1996.
- WHITE, C. M. „Saul and Jonatan in 1 Samuel 1 and 14.“ In EHRLICH, C. S. (Ed.) and WHITE, M. C. (Ed.) *Saul in Story and Tradition*. Forschungen zum Alten Testament. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006.
- YOUNGBLOOD, Ronald F.: „1, 2 Samuel.“ In GAEBELEIN, F. E. (Ed.): *The Expositor's Bible Commentary, Volume 3: Deuteronomy, Joshua, Judges, Ruth, 1 & 2 Samuel*. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1992.

Programy a elektronické knihy

- BARNES, A. (Ed.); COOK, F. C. (Ed.); FULLER M. J. (Ed.) *Notes on the Old Testament: I Samuel to Esther*. electronic ed. [CD-ROM]. London: John Murray, 1879.
- BibleWorks 9 Software for Biblical Exegesis & Research*. Norfolk, VA: BibleWorks, 2011. ver. 9.0.005f.1

BROWN, F., DRIVER, S. R., & BRIGGS, C. A. (2000). *Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*. Strong's, TWOT, and GK references. electronic ed. Oak Harbor, WA: Logos Research Systems, 2000.

Catholic Encyclopedia. [online]. [cit. 24. ledna 2015]. Dostupné z <http://www.newadvent.org/cathen/08647b.htm>

CLARKE, A. *First Samuel*. electronic ed. Logos Library System; Clarke's Commentaries. Albany, OR: Ages Software, 1999.

CLARKE, A. *Second Samuel*. electronic ed. Logos Library System; Clarke's Commentaries. Albany, OR: Ages Software, 1999.

HARRIS, L. R., WALTKE K. B. (Eds.), *Theological Wordbook of the Old Testament* electronic ed. Chicago: Moody Press, 1999.

EASTON, M. G. *Easton's Bible Dictionary*. Oak Harbor, WA: Logos Research Systems, Inc., 1996.

EPSTEIN, I. (Ed.) and SHACHTER, J. (Ed.) and FREEDMAN, H. (Ed.) *Babylonian Talmud: Tractate Sanhedrin*. [online]. [cit. 15. května 2014]. Dostupné z http://www.come-and-hear.com/sanhedrin/sanhedrin_63.html#63a_18. 63a.

FOKKELMAN, P. J. „Saul & David: Crossed fates” In: SHANKS, H. (Ed.) *Bible Review* (June 1989, Vol. 05, Nr. 03) electronic edition. [CD-ROM]. 2004.

GINGRICH, E. R. *The Book of 2nd Samuel*. electronic ed. Logos Library System. Memphis, TN.: Riverside Printing, 2002.

KÖHLER, L., BAUMGARTNER, W., RICHARDSON, M. E. J. and STAMM, J. J. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. electronic ed. [CD-ROM]. Leiden; New York: E. J. Brill, 1994-2000

LANGE, J. P. and SCHAFF, P. *A Commentary on the Holy Scriptures*. Bellingham, WA Logos Research Systems, Inc., 2008.

Logos Bible Software 3.0g & Libronix Digital System Library

MCGEE, J. V. *Thru the Bible Commentary: History of Israel (1 and 2 Samuel)*. electronic ed. Thru the Bible Commentary. Nashville: Thomas Nelson, 1991.

SPENCE-JONES, H. D. M. *The Pulpit Commentary: 1 Samuel*. Bellingham, WA Logos Research Systems, 2004.

SWANSON, J. *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains : Hebrew (Old Testament)*. electronic ed. Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc., 1997.

The Babylonian Talmud: Yoma. [online]. [cit. 12. dubna 2014]. Dostupné z <http://juchre.org/talmud/yoma/yoma1.htm#22b>.